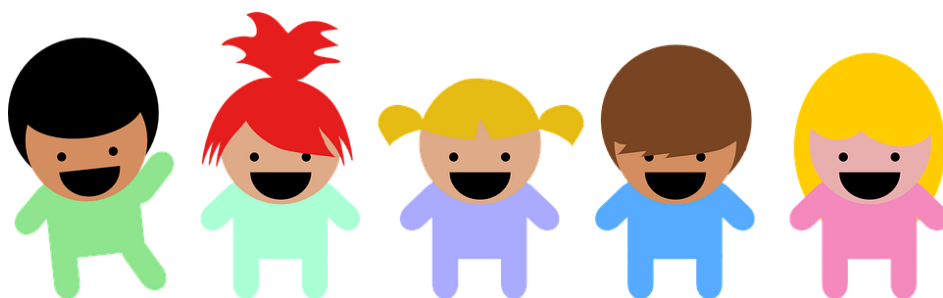

Vve ROTTERDAM

Investeren in een sterke basis

Datum

Februari 2017

Auteurs Kenniswerkplaats Rotterdams Talent

drs. T. Tuijman (Risbo)
drs. C. van der Linden (CED-Groep)
dr. R. Wolff (Risbo)
Y. Seidler MA. (Risbo)
E. Ossevoort MA. (Hogeschool Rotterdam)
drs. E. Lacor (CED-Groep)

Met medewerking van:
D. Nederpelt & K.D. Rodenburg

Colofon

Vve Rotterdam. Investeren in een brede basis
Februari 2017

Tudjman, T., C. van der Linden, R. Wolff, Y. Seidler, E. Ossevoort & E. Lacor
Met medewerking van D. Nederpelt & K.D. Rodenburg

Rotterdam: Kenniswerkplaats Rotterdams Talent

Risbo

Y. Seidler MA
Erasmus Universiteit Rotterdam
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel: 010 - 408 2124

CED-Groep

drs. C.A. van der Linden
Unit Onderzoek & Toetsservice
Postbus 8639
3009 AP Rotterdam
tel.: 010 – 407 1599

Inhoudsopgave

Management samenvatting	5
1 Inleiding	17
2 Resultaten.....	22
2.1 Literatuurstudie vve	22
2.1.1 Vve als speelpunt van het onderwijsachterstandenbeleid	22
2.1.2 Wet OKE als basis voor Nederlands vve-beleid	22
2.1.3 Opbrengsten.....	23
2.1.4 Vve-aanbod: meer dan de uitvoering vve-programma.....	23
2.1.5 Kwaliteit vve-aanbod bepalend voor opbrengsten	24
2.1.6 Cognitieve vaardigheden	25
2.1.7 Andere factoren die meespelen in de effecten vve	25
2.2 Kwalitatieve meting: interviews	26
2.2.1 Inleiding	26
2.2.2 Algemene gegevens	26
2.2.3 Vve onderdelen	27
2.3 Kwantitatieve meting: online enquête	35
2.3.1 Resultaten enquête ouders	36
2.3.2 Resultaten enquête pedagogisch medewerkers.....	40
2.3.3 Resultaten enquête managers.....	43
2.4 Casestudies – de ontwikkeling van negen kinderen	46
2.4.1 Inleiding	46
2.4.2 Negen casestudies: KIJK!-data, inzichten pm'ers en ouders	47
2.5 Gesprekken met ouders.....	60
2.5.1 Inleiding	60
3 Overall bevindingen.....	65
Referenties	71
Bijlage 1 – Informatie betrokken instellingen	73
Bijlage 2 – Achtergrond KIJK!-methode	85
Bijlage 3 – Resultaten enquête ouders	97
Bijlage 4 – Resultaten enquête pm'ers	101

Management samenvatting

Inleiding

Het voorkomen van onderwijsachterstanden is één van de speerpunten van het onderwijsachterstandenbeleid. Voor- en vroegschoolse educatie (vve) is daarbinnen een belangrijk onderdeel. Doel is om kinderen een gunstigere start te bieden als ze naar school gaan. Uitgangspunt is de veronderstelling dat de ontwikkeling van basisvaardigheden op jonge leeftijd van invloed is op de latere ontwikkeling. De wet OKE (Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie, augustus 2010) is richtinggevend voor de uitvoering en borging van de kwaliteit van vve in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. De wet OKE richt zich op vier ontwikkelingsdomeinen: taal, rekenen, sociaal-emotionele ontwikkeling en motorische ontwikkeling.

Deze management samenvatting geeft allereerst een overzicht van wat uit onderzoek bekend is over het effect en de invloed van verschillende aspecten van het vve-proces- en –aanbod. Vervolgens worden deze kwaliteitsaspecten gerelateerd aan de Rotterdamse situatie zoals blijkt uit het onderzoek *Vve in Rotterdam: investeren in een sterke basis* uitgevoerd door de Kenniswerkplaats Rotterdams Talent en uit een vergelijking van het Inspectierapport 2013 met het Inspectierapport van 2015/2016. Ten slotte is een aantal adviezen geformuleerd. Voor de beschrijving van de onderzoeksopzet en de volledige beschrijving en analyse van het vve-onderzoek wordt verwezen naar de uitgebreide rapportage.

Zuiver effectonderzoek naar vve met gebruikmaking van een goede controlegroep is om een aantal redenen niet mogelijk. Bij een zuivere vergelijking dienen gevonden effecten bij doelgroepkinderen die vve aangeboden hebben gekregen (de zogenaamde interventiegroep), vergeleken te worden met die bij doelgroepkinderen die geen vve aangeboden hebben gekregen (de controlegroep). Vve-doelgroepkinderen die géén vve hebben gevolgd, zijn (gelukkig) eigenlijk niet te vinden of slechts in zeer geringe aantallen. Dit maakt het inrichten van een representatieve controlegroep problematisch, zo niet onmogelijk. Bovendien dienen om zuiver te kunnen vergelijken de kenmerken van de kinderen in beide groepen zoveel mogelijk overeen te komen (gelijke startsituatie). Bovendien is het bepalen van doelgroepkenmerken complex. Zo is het bijvoorbeeld de vraag of bepaalde achterstanden veroorzaakt worden door een stoornis of door blootstelling aan negatieve gezinsfactoren, enzovoort. Vve-programma's zijn met name ontwikkeld voor kinderen met een ontwikkelingsachterstand als gevolg van negatieve gezinsfactoren. Het is onduidelijk in welke mate vve-programma's effectief zijn als de problemen een andere oorzaak hebben.

Ook al is een zuiver effectonderzoek waarbij een causaal verband tussen de ontwikkeling van kinderen en het vve-aanbod gelegd kan worden niet mogelijk, het is wél mogelijk om te

onderzoeken of kinderen met vve zich in positieve richting ontwikkelen, namelijk door verdiepende casestudies uit te voeren. Casestudies bieden inzichtrijke bevindingen uit een kleine groep cases. Doordat we deze bevindingen gerelateerd hebben aan inzichten uit grootschalige (meta)-studies, zoals de Pre-COOL onderzoeken, kunnen we onze inzichten uit de casestudies beter duiden en zijn we in staat representatieve conclusies te trekken. Daarnaast levert het onderzoek inzicht in de kwaliteit van vve op, deze is met diepte-interviews en enquêtes tot stand gekomen. Deze enquêtes zijn door een representatief deel van de doelgroepen (44 managers vve, 65 pedagogisch medewerkers en 70 ouders) ingevuld. Van de vijf grote Rotterdamse peuteropvanginstellingen zijn er twee betrokken geweest in dit onderzoek.

Bij de analyse van de Cito-toetsgegevens wordt wel gestreefd naar een zo representatief mogelijk beeld. Ook in dit deelonderzoek is volledige representativiteit echter niet mogelijk, omdat onder andere niet van alle instellingen gegevens worden ontvangen en omdat de Cito-toetsen niet bij alle vve-doelgroepkinderen worden afgenomen.

Onderzoek naar opbrengsten van vve: kwaliteit doet er toe!

Recent onderzoek naar de effecten van vve geven een positiever beeld dan eerdere onderzoeken. Uit een meta-analyse door Fukkink, Jilink en Oostdam¹ (2015) bleek, dat de inzet van vve-programma's geen significante invloed op de taalontwikkeling heeft en noch op de cognitieve noch op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Toch was al in 2006 de conclusie van Montie, Xiang en Schweinhart² dat één van de kwaliteitsaspecten van het vve-aanbod, namelijk het niveau van de leidsters van invloed is op de taalprestaties van zevenjarigen. Ook Driessen en Doesburgh³ (2003) lieten zien dat de *kwaliteit* van het vve-aanbod – zijnde meer dan het aanbieden van een vve-programma – van invloed is op de opbrengsten. Deze vroege bevindingen worden ondersteund door recente onderzoeken. Uit onderzoek van de Universiteit van Utrecht (Henrichs en Leseman⁴ 2016) blijkt dat niet het vve-programma de cruciale factor is, maar de kwaliteit van het professioneel handelen van pedagogisch medewerkers en leerkrachten. Alleen als de kwaliteit goed is, gaan de kinderen versneld vooruit. Zij vonden een positief verband tussen sterke educatieve ondersteuning en groei in woordenschat en ontluikende rekenvaardigheden. Het onderzoek laat daarmee zien dat investeren in het verhogen van de proceskwaliteit van belang is voor de ontwikkeling van de kinderen. Uit het vve-onderzoek naar de Rotterdamse situatie blijkt, dat voor Rotterdam op dit thema winst valt te behalen.

¹ *Met een blik op de toekomst. Een meta-analyse van de effecten van vve op de ontwikkeling van kinderen in Nederland.* Amsterdam. Fukkink, R., Jilink, L. & Oostdam, R. (2015). Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding / HvA Publicaties

² *Preschool experience in 10 countries: Cognitive and language performance at age 7.* Montie, J. E., Xiang, Z., & Schweinhart, L. J. (2006). *Early Childhood Research Quarterly*, 21, 313–331.

³ *Voor- en Vroegschoolse Educatie en cognitieve en niet-cognitieve competenties van jonge kinderen.* Driessen, G. & Doesburgh, J. (2003). Nijmegen: ITS.

⁴ *Onderzoeksrapport vve Utrecht 2012 – 2015.* Henrichs, L. & Leseman, P., 2016. Utrecht: Universiteit Utrecht

Het Centraal Planbureau⁵ (2016) heeft recentelijk de resultaten van haar onderzoek naar het effect van de in de G37 ingezette koers van uitbreiding van het aanbod vve, zomerscholen, schakelklassen, het verhogen van de kwaliteit van pedagogisch medewerk(st)ers (pm'ers), het stimuleren van opbrengstgericht werken en het versterken van ouderbetrokkenheid, gepubliceerd. Onderzocht is het effect van de inzet van deze kwaliteitsimpuls op de schoolrijpheid van doelgroepkinderen (op basis van het opleidingsniveau van de ouders) door te kijken naar zittenblijven in groep 1 en 2 (kleutergroep-verlenging). Uit het onderzoek blijkt dat doelgroepkinderen in de G37 minder vaak blijven zitten dan doelgroepkinderen buiten de G37. Uiteraard zijn deze gevonden effecten niet alleen aan vve toe te schrijven, maar het resultaat is aanzienlijk.

Ook het Pre-COOL onderzoek⁶ (Veen en Leseman, 2016) laat zien dat de achterstand van doelgroepkinderen ten opzichte van kinderen zonder een risico op taalachterstand in de voorschoolse periode weliswaar niet helemaal wordt ingelopen, maar wel substantieel afneemt. De snelste ontwikkeling wordt doorgemaakt door kinderen die voorzieningen van hogere kwaliteit bezoeken.⁷

Het effect van een kwalitatief hoogwaardig vve-aanbod wordt ondersteund door de resultaten van het onderzoek naar de pilot met startgroepen (Veer et al⁸, 2016). Deze komen overeen met groep 0 kenmerken in Rotterdam – onder andere *aanbod minimaal 12,5 uur per week, opbrengstgericht werken, basisschool heeft de regie en een mbo'er én een hbo'er op de groep* – dat laat zien dat doelgroep-peuters die op een startgroep hebben gezeten een sterkere ontwikkeling laten zien op taal, rekenen en selectieve aandacht, dan doelgroep-peuters die naar een reguliere voorschoolse voorziening zijn geweest. Zij concluderen dat voor de ontwikkeling van doelgroepkinderen vroeg interveniëren en het continu streven naar hoge proceskwaliteit van belang lijken te zijn.

Ook het advies van de OESO⁹ (2016) aan het kabinet richt zich er op de kwalificatie-eisen en opleiding van de pm'ers te standaardiseren en te verbeteren als ook het stellen van standaarden en doelen voor de inhoud en de proces-kwaliteit. Daarnaast adviseert de OESO een meer geïntegreerde benadering van kinderopvang en voor- en voerschoolse educatie. Kortom, de kwaliteit van vve is bepalend voor het effect ervan.

Binnen de kwaliteit zijn de volgende kwaliteitsaspecten te onderscheiden:

- opbrengstgericht werken;

⁵ *Impact of funding targeted pre-school interventions on school readiness: Evidence from The Netherlands*. CPB, 2016

⁶ Pre-COOL Cohort onderzoek. *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit voorschoolse voorzieningen*. Veen & Leseman, 2016. Amsterdam: Kohnstamm Instituut, Utrecht: Universiteit Utrecht, Nijmegen/Amsterdam: ITS.

⁷ Opm. Nagegaan wordt of uitgaande van PRE-Cool-data uitspraken gedaan kunnen worden over kinderen in Rotterdam.

⁸ *Pilot startgroepen voor peuters, eindrapportage 2016*. Veer, I., Luyten, H., van Tuijl, C., Slegers, P. Veer et al. Enschede: Universiteit Twente (2016)

⁹ *OESO-stelselreview: Review of National Policies for Education*, OESO, The Netherlands, 2016

- doorlopende leerlijn;
- professionalisering en hbo'er op de groep;
- ouderbetrokkenheid;
- aanbieden methode;
- hantering kindvolgsysteem (volgen brede ontwikkeling van het kind);
- samenwerking externe zorg.

De meta-analyse van Fukkink et al. (2015) laat weliswaar teleurstellende effecten van de inzet van vve-programma's zien, maar hiervoor zijn onderstaande verklarende factoren aan te wijzen. Juist deze factoren kunnen worden aangegrepen om de effecten van de inzet van vve-programma's te verbeteren:

- De ongunstige omstandigheden thuis en in de woonomgeving die ervoor zorgen dat effecten geen stand houden. Dit onderstreept het belang van het doorzetten van interventies bij de ouders, bijvoorbeeld door het betrekken van de ouders bij de vve-activiteiten en het inzetten op de Nederlandse taalvaardigheid van (allochtone) ouders.
- De implementatie, monitoring en het gebruik van vve-programma's. De programma's zijn relatief open, waardoor veel variatie mogelijk is in de uitvoering van de programma's en verschillen programma's sterk qua beschikbare budgetten, kwaliteit van de pm'ers en leidster-kind ratio.

In het onderzoek *Vve in Rotterdam: investeren in een sterke basis* is nagegaan in hoeverre (een selectie van) de Rotterdamse instellingen (peuterspeelzalen (psz)) en groepen 0 tegemoet komen aan bovengenoemde kwaliteitsaspecten en zijn de effecten van vve in casestudies geanalyseerd.

Het onderzoek behelst een waaier aan deelactiviteiten die hierna omschreven worden.

Kwaliteit vve in Rotterdam

In onderstaand overzicht is de Rotterdamse stand van zaken op de eerder genoemde kwaliteitsaspecten weergegeven. Pm'ers ervaren weinig verschillen tussen de reguliere vve-peuteropvang en de groepen 0, zij het dat twee verschillen er duidelijk uitspringen. Het minimum aantal dagdelen dat doelgroepkinderen de opvang bezoeken (psz: 4 dagdelen; groep 0: 5 dagdelen). Daarnaast is het grootste ervaren verschil dat - anders dan bij een vve-groep - op een groep 0 een hbo'er aanwezig is. In onderstaand schema is geen onderscheid gemaakt tussen de psz en de groepen 0 aangezien door de ingezette harmonisatie de verschillen ook steeds meer zullen verdwijnen.

De bevindingen uit de deelonderzoeken *Vve in Rotterdam: investeren in een sterke basis* vormen de basis voor onderstaand schema. Het onderzoek bestaat uit gespreksrondes met de managers en pm'ers van de vier betrokken instellingen, als ook de resultaten van de kwantitatieve enquêtes onder managers (n=16), pm'ers (n=41) en ouders (n=61) en de verdiepende analyses van het observatiesysteem KIJK!. De bevindingen geven een goede indicatie van de Rotterdamse situatie en kunnen richtinggevend zijn voor verdere ontwikkeling en uitvoering van het vve-beleid.

Tabel 1. Overzicht vve in Rotterdam op onderdelen	
Kwaliteitsaspect	Rotterdamse situatie
Opbrengstgericht werken	
Wat gaat goed?	Introductie werken met groepsplannen Bewustere omgang met programma's Betere kijk op eigen handelen Observaties en toetsen worden gebruikt voor bijsturing aanbod Opbrengstgericht werken leidt tot nieuwe inzichten Meer bewustwording over inhoud en proces werkzaamheden Methode is vast onderdeel bij het opstellen van individuele en groepsplannen.
Wat kan beter?	Manier van werken eigen maken Doelen goed opstellen en kritisch bekijken Differentiatie in arrangementen neerzetten Weerstand bij sommige instellingen wegnemen Opbrengsten zijn nog lastig te gebruiken voor het ontwikkelen van plannen op locatie en organisatieniveau.

Kwaliteitsaspect	Rotterdamse situatie
Doorlopende leerlijn	
Wat gaat goed?	Bij de groepen 0: – directe banden met de basisschool – overdrachtsdocumenten – gezamenlijk overleg (bouwvergaderingen) Bij de psz*: – overdrachtsdocumenten voor PO – dezelfde vve-programma's & volgsystemen als PO <i>* niet expliciet onderzocht</i>
Wat kan beter?	Lang niet alle kinderen uit groep 0 gaan naar de aanpalende basisschool.
Professionalisering pm'er en komst hbo'er	
Wat gaat goed?	Training opbrengstgericht werken, Uk en Puk, verbeteren NL taal. Kop-klas: scholing pm'er van niveau 3 naar niveau 4. Komst hbo'er stimuleert mbo'er tot scholing hbo-begeleider. Uitwisseling leerervaringen mbo'er - hbo'er. Educatieve kwaliteit: interactie pm'ers – kinderen. Hbo'er is meer gericht op het leren en les geven. Mbo'er meer gericht op het spelenderwijs leren: zij vullen elkaar goed aan.
Wat kan beter?	Een deel van de pm'ers voelt zich onvoldoende betrokken bij de ontwikkeling van vve-beleid. Samenwerking hbo'er en mbo'er geeft spanning/kan spanning geven.
Ouderbetrokkenheid	
Wat gaat goed?	Instellingen hebben een ouderplan op basis van ouderanalyse. Ouders worden geïnformeerd over het wat van vve. Ouders worden geïnformeerd over de ontwikkeling van hun kind. Ouders worden, volgens de instelling, gestimuleerd thuis aandacht te besteden aan taal (spelletjes, voorlezen). Er vinden ouderbezoeken plaats. Project Boekstart (boeken mee naar huis) al dan niet met begeleiding door pm'er.
Wat kan beter?	Afstemming benadering peuters thuis en in de instelling kan beter. Uit ouderenquête en oudergesprekken: - communicatie en informatie over het kind kan beter, vooral aan ouders vertellen <i>waarom</i> activiteiten worden uitgevoerd; - enkele ouders geven aan dat ze graag geïnformeerd zouden worden over hoe het inzicht in de ontwikkeling van hun kind, wordt vertaald in een plan van aanpak; - een deel van de ouders wordt graag meer betrokken bij activiteiten; - een deel geeft aan matig gestimuleerd te worden om leerzame activiteiten te doen met hun kind.

Kwaliteitsaspect	Rotterdamse situatie
Aanbod vve-methode	
Wat gaat goed?	Aanbod vve-programma: voornamelijk Uk en Puk of Piramide.
Wat kan beter?	Niet altijd voldoende tijd om vve-programma uit te voeren. Onbekend wie doelgroepkind is binnen de groep(en).
Hantering kindvolgsysteem	
Wat gaat goed?	Observatiesysteem KIJK!: – Het meest gebruikte instrument is KIJK! Andere gebruikte instrumenten zijn BOSOS, 'Observatielijsten Doen, Praten Bewegen', CITO, Pravoo en OVM. – Veel pm'ers in training om data zo goed mogelijk te verwerken en te analyseren. – Ondersteunt opbrengstgericht werken, het ontwikkelen van groepsplannen en daarmee het gedifferentieerd werken (basis-, intensieve- en plus-groep). – Veruit het grootste deel van de instellingen heeft per 01-10-2016 de observatiegegevens als nulmeting in kaart gebracht. Resultaten KIJK-meting: – Achterstand wordt ingelopen.
Wat kan beter?	Systematischer en gestructureerder KIJK! in laten vullen: checken of drie meetmomenten ook daadwerkelijk behaald worden. Inzicht krijgen in het goed lezen en analyseren van de KIJK!-data om te komen tot een kind-specifieke vertaalslag. Verdere invulling van Plan-Do-Check-Act (PDCA cyclus) goed vormgeven. Bij de meeste instellingen wordt de ontwikkeling van een kind na drie maanden voor het eerst in kaart gebracht. Veel van de vve-programma's gaan uit van een wenperiode van drie maanden. Vervolgens worden de meetmomenten uit de methodiek aangehouden. Dit kan in sommige gevallen betekenen dat een kind niet na drie maanden maar bijvoorbeeld na vijf maanden voor het eerst wordt geobserveerd (buiten de dagelijkse observaties om). De genoemde 'nulmeting' is echter niet overal eenduidig vormgegeven wegens het (nog) ontbreken van concrete richtlijnen hiervoor.
Samenwerking externe zorg	
Wat gaat goed?	Zorg is goed geregeld (volgens managers). Contacten met ib'er basisschool (groepen 0). Bij enkele instellingen: zorg-overleggen.
Wat kan beter?	pm'ers bewust maken van de mogelijkheid om externe zorg in te schakelen.

Verdiepende inzichten

Om een verdieping aan de resultaten te geven, is de ontwikkeling van negen kinderen (vier vve-kinderen, vijf groep 0-kinderen) in het schooljaar 2015–2016 gevolgd op basis van twee metingen van het kindvolgsysteem KIJK! en diepte-interviews met verantwoordelijke pm'ers en ouders.

- Een meerderheid van de gevolgde kinderen loopt hun achterstand in, hoewel de ontwikkelingsachterstand op de gebieden ontlukende geletterdheid en/of ontlukende gecijferdheid problematisch blijven. Dit valt te verklaren als de individuele (thuis)kenmerken van de kinderen in ogenschouw worden genomen:
 - Er wordt bij dat kind/ die kinderen thuis *geen* Nederlands gesproken;
 - Er wordt weinig met de thuiswerkopdrachten gedaan en/of weinig voorgelezen;
 - De begeleiding richt zich op sociaal-emotionele behoeften (wat dringend nodig is), gerichtheid op cognitie komt in het gedrang;
 - Bij een tweetal kinderen – waarvan één bij de 2e meting een grotere ontwikkelingsachterstand laat zien dan bij de 1e meting - is dusdanig veel zorg nodig dat alleen met externe zorgbegeleiding stappen gemaakt kunnen worden.
- De gevolgde groep 0-kinderen lijken in enige mate beter ontwikkeld op de basiskkenmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezind, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) maar de verschillen met de gevolgde reguliere vve-kinderen op reguliere peuterspeelzalen zijn minimaal.

Samenvattend kan worden gezegd dat, in overeenstemming met wat Tavecchio en Oostdam¹⁰ (2013) in de Nederlandse vve-context aantreffen, de gezinsstructuur en opvoeding samenhangen met de schoolrijpheid en daarmee een (deel)verklaring bieden voor gevonden verschillen in effecten.

¹⁰ *Niet elk kind is ontvankelijk voor vroegtijdige stimuleringsprogramma's; de invloed van onderliggende factoren van schoolrijpheid in relatie tot de voor- en vroegschoolse educatie.* Tavecchio, L., & Oostdam, R. (2013). *Pedagogiek*, 33 (1), 37-48.

Vergelijking Inspectierapporten

Om een aanvullende indruk te krijgen van de overall kwaliteit van het vve-aanbod, is een vergelijking gemaakt tussen de inspectierapporten *Kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie in Rotterdam* 2013 en 2015/2016.

Uit het inspectierapport *Kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie in Rotterdam schooljaar 2015 - 2016* blijkt dat voor geen van de dertien geëvalueerde aspecten verbeteringen dringend nodig zijn.

De volgende aspecten zijn goed ontwikkeld (3): toeleiding, vve-coördinatie op gemeentelijk niveau en systematische evaluatie en verbetering van vve op gemeentelijk niveau. Aspecten die voldoende scoren zijn (8): definitie doelgroep, vve-programma, externe zorg, interne kwaliteitszorg, doorgaande lijn, resultaten, GGD-rapport en gemeentelijk subsidiekader. Voor verbetering vatbaar zijn (2): bereik en ouders. In vergelijking met de Inspectierapportage van 2013 is een verbeterslag gerealiseerd.

Tabel 2. Vergelijking Inspectierapporten 2013 – 2015/2016

Het gemeentelijk vve-beleid X=2015-2016; O=2013			1 verbetering en zijn dringend nodig	2 verbetering en nodig	3 voldoende	4 goed, voorbeeld voor anderen
verslechterd	gelijk	verbeterd				
Definitie doelgroepkind					X O	
Bereik				X	O	
Toeleiding					O	X
Ouders				X O		
Integraal vve-programma				O	X	
Externe zorg					X O	
Interne kwaliteitszorg voor- en vroegscholen				O	X	
Doorgaande lijn				O	X	
Resultaten			O		X	
Vve-coördinatie op gemeentelijk niveau				O		X
Systematische evaluatie en verbetering vve op gemeentelijk niveau				O		X
GGD-rapport				O	X	
Gemeentelijk subsidiekader					X O	

Het aspect 'bereik' is van voldoende niveau naar het niveau 'verbetering nodig' verschoven. De toelichting hierbij is dat weliswaar ruim 80 procent van de doelgroep een vve-locatie bezoekt, maar dat op het moment van meten een wachtlijst is van ruim 1.000 kinderen. De gemeente Rotterdam heeft aangegeven te verwachten dat met de harmonisatieregeling de wachtlijsten worden teruggedrongen.

Advies

In lijn met het Inspectierapport 2015-2016 kan worden geconstateerd dat het met de uitvoering en de kwaliteit van vve in Rotterdam redelijk goed gesteld is en dat het in de loop der tijd sterk verbeterd is, vooral als het gaat om de *kwaliteit* van het *aanbod*.

Er spelen momenteel veel processen tegelijkertijd (invoering opbrengstgericht werken, harmonisatie, training en personeelwisselingen, maar ook het terugdringen van de wachtlijsten) die de kwaliteit op de proef stellen. Bij het initiëren van (nieuwe) beleidsprocessen dient men daar zich van bewust te zijn.

Uit de literatuur is bekend dat een (nog) betere kwaliteit van met name *medewerkers*, het effect op de ontwikkelingsdomeinen van jonge kinderen zal doen toenemen. In dit onderzoek is een aantal (kwaliteits-) aspecten gesignaleerd waarop een verbeterslag te maken is:

Opbrengstgericht werken

- Het opbrengstgericht werken zal na verloop van tijd een vanzelfsprekendheid worden waarmee de administratielast/ureninvestering zal afnemen (minder uren verslaglegging). Daarom adviseren we om nu na te gaan of er tijdelijke ondersteuning mogelijk is om de ervaren administratielast te verdelen. Zodra systemen eenmaal geïmplementeerd zijn en het bijhouden ervan geïntegreerd is in het dagelijks werk, kan deze ondersteuning worden afgebouwd.
- Het opbrengstgericht werken leidt tot het kritisch kijken naar eigen handelen en elkaars handelen. Dit heeft een sterk lerend effect. Wij geven ter overweging om intervisiegroepen in te zetten om elkaars ervaringen te delen en van elkaar te leren.
- Hoewel het buiten de scope van dit onderzoek valt: het zou goed zijn te kijken naar de opleiding van leiders: dient het curriculum aangepast te worden, zijn deze opleidingen wel *21st century proof*?

Professionalisering

- Met de inzet van hbo'ers op de groepen 0 neemt de educatieve kwaliteit toe. Tegelijkertijd zijn mbo'ers onontbeerlijk voor het werken met de allerjongsten. Op een gelijkwaardige wijze kunnen samenwerken is het credo voor wederzijdse waardering en professionaliteit: dit verdient constante aandacht.

- Wij geven ter overweging om de opleidingsmogelijkheden voor mbo-geschoolde pm'ers uit te breiden. Een ideaal plaatje zou zijn dat pm'ers op mbo-niveau opleidingsmogelijkheden krijgen om op hbo-niveau te kunnen werken. Op die manier blijven ook na de harmonisatie de bestaande mbo'ers behouden en blijvend inzetbaar.
- Daarnaast zou ook bekeken kunnen worden welke alternatieve vormen van samenwerken tussen mbo'er en hbo'er mogelijk zijn: misschien de mbo'er als hoofdverantwoordelijke voor de groep en speleidster en een hbo'er als educatieve kracht die het programma uittekent.
- pm'ers zouden meer betrokken kunnen worden bij de ontwikkeling van vve-beleid. Dit zal het begrip voor vve en daarmee hun motivatie verhogen, waardoor de uiteindelijke uitvoering verbetert.

Ouderbetrokkenheid

- Betrokkenheid is meer dan informeren. Met name 'doelgroep-ouders' zijn niet eigen met de activiteiten en westerse opvoedkunde. Daarom moet hen niet alleen verteld worden *wat* er gedaan wordt tijdens de vve, maar juist ook *waarom* dat gebeurt én hoe ouders thuis aan de slag zouden moeten gaan met taalrijke spelletjes en voorlezen.
- Projecten zoals Boekstart en De Voorlees-expres spelen in op een taalrijk aanbod thuis. Bij de uitvoering van deze projecten is het van belang dat deze goed worden begeleid en ingebed. Nagegaan zou kunnen worden of deze taalhuis-projecten intensiever aangeboden kunnen worden in het Rotterdamse. Tevens dient nagedacht te worden over hoe ouders daartoe te motiveren, want ondersteuning thuis is van essentieel belang zodat kinderen hun achterstanden inlopen. Uit de studie naar vve-kwaliteit in Rotterdam en uit andere studies blijkt dat het uitsluitend aanbieden van *center-based* vve-programma's onvoldoende is.

Vve-methode

- Programma's bereiken vaak niet het beoogde effect omdat onvoldoende wordt *doorgezet* naar thuis (bijvoorbeeld als het gaat om ouderbetrokkenheid) en programma's *te weinig doelgericht* worden ingezet. Wij adviseren er zorg voor te dragen dat er voldoende tijd is voor het uitvoeren van het vve-programma.
- Het voor de pm'ers beter inzichtelijk maken van de kenmerken van een kind (zoals wel of geen doelgroepkind) en van de specifieke behoeften van een kind, maakt het mogelijk dat maatwerk kan worden geboden (doelen opstellen en differentiëren naar drie niveaus). Maatwerk dat bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind.

Met de harmonisatie kan een sterkere vve voorziening worden neergezet. Inzetten op de kwaliteit van pm'ers, maatwerk bieden (passend onderwijs, hoe moeilijk ook), aandacht voor het kind, educatief onderwijs aanbieden gedurende voldoende tijd en in voldoende mate. Vve in Rotterdam is op de goede weg en indien tijd wordt gegeven aan de veranderende manier van werken en er goede en gezonde samenwerkingsverbanden worden gecreëerd tussen alle betrokken partijen, kan vve het verschil maken voor doelgroepkinderen. Doelgroepkinderen die dan met een zo beperkt mogelijke achterstand de basisschool in- en doorstromen.

1 Inleiding

Achtergrond

Ter voorkoming van onderwijsachterstanden bij jonge kinderen heeft Rotterdam al vele jaren een voor- en vroegschoolse educatiebeleid (vve-beleid). Kenmerkend voor vve tijdens de voorschoolse periode is het op gestructureerde en samenhangende wijze stimuleren van de ontwikkeling op het gebied van taal, rekenen, motoriek en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Vve vindt – in principe – plaats in een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal.

Vanaf 2011 kent Rotterdam ook een intensievere vorm van voorschoolse educatie: groep 0. In vergelijking met het reguliere vve-programma biedt een groep 0 hoger opgeleide begeleiding (een hbo-opgeleide kracht naast een mbo-opgeleide kracht in plaats van twee mbo-opgeleide krachten) van de kinderen, een hogere dosis van het verrijkte aanbod (vijf in plaats van vier dagdelen), grotere ouderbetrokkenheid, meer kans op doorlopende leerlijnen doordat de regie komt te liggen binnen een school voor primair onderwijs in plaats van binnen de peuterspeelzaal en doorlopend zicht op de zorglijn. Reguliere vve en groepen 0 zijn bedoeld voor Rotterdamse peuters van 2,5 tot 4 jaar met (een verhoogd risico op een) onderwijsachterstand. Per 1 januari 2015 is er een nieuwe vve-doelgroepdefinitie waarbij een kind binnen de doelgroep valt wanneer de thuistaal niet Nederlands is en/of beide ouders een opleidingsniveau van maximaal vbo, praktijkonderwijs of vmbo-b dan wel vmbo-kl heeft. Per 1 oktober 2015 zijn er in Rotterdam 372 locaties met voorschoolse voorzieningen. Binnen deze locaties bestaan 227 groepen die voldoen aan de voorwaarden van een groep 0. Er is in Rotterdam een grote diversiteit aan voorzieningen wat tot versnippering van het aanbod leidt. Een van de manieren om deze diversiteit te verminderen is het uitbouwen van de huidige groepen 0 tot een integrale voorziening waar zowel peuters met als zonder taalachterstand terecht kunnen.

In het Rotterdamse onderwijsbeleid Leren Loont! 2015-2018 hebben peuterspeelzaal-organisaties, kinderopvangorganisaties, scholen en gemeente Rotterdam afgesproken dat zij de voorschoolse periode herontwerpen, harmoniseren: er komt één voorziening voor alle Rotterdamse kinderen van 2 tot 4 jaar: groep 0 nieuwe stijl. Uitgangspunt is dat de ontwikkeling en het leerproces van kinderen niet pas begint na hun vierde jaar, de huidige basisschoolleeftijd. Daarom wordt in Rotterdam de voorschoolse voorziening net zo serieus vormgegeven als de schoolse voorziening.

De Kenniswerkplaats Rotterdams Talent (KWP) ondersteunt Rotterdamse onderwijsprogramma's in het verzamelen en verspreiden van kennis over educatie. De KWP bestaat uit Rotterdamse kennis- en onderwijsinstellingen en heeft als doel een bijdrage te leveren aan kennisontwikkeling en kennisuitwisseling op het gebied van Rotterdams talent. Deze rapportage is tot stand gekomen met behulp van de volgende organisaties die

verbonden zijn aan de KWP: onderzoeksbureau Risbo (Erasmus Universiteit Rotterdam), CED-Groep en Hogeschool Rotterdam (HR).

Onderzoeksvragen

De dienst Jeugd en Onderwijs van de gemeente Rotterdam heeft behoefte aan een *kwaliteitsonderzoek*, waarin gekeken wordt naar beleid, uitvoering en voorwaarden voor effectiviteit en een *resultaatonderzoek* met inzichten in opbrengsten en resultaten van vve.

Betreffende *kwaliteit* ligt de focus op beleid, uitvoering en voorwaarden voor effectiviteit. De onderzoeksdoelstelling betreft het in kaart brengen van:

1. de kwaliteit van het beleid en de uitvoering;
2. de waardering van betrokkenen;
3. de successen, knelpunten in en aanbevelingen voor beleid en uitvoering van vve.

Het kwaliteitsonderzoek zou het karakter moeten krijgen van een meerjarige monitor, zodat de jaarlijkse uitkomsten en aanbevelingen zouden kunnen worden gebruikt voor praktische kwaliteitsverbetering.

Betreffende *resultaat* ligt de focus op inzichten in opbrengsten en resultaten van vve. De onderzoeksdoelstelling betreft het geven van inzicht in:

4. de opbrengsten en resultaten van vve in het algemeen en in het bijzonder op het gebied van motoriek, taal, rekenen, cognitie en emotionele ontwikkeling;
5. de vraag hoe de effecten van de groep 0-variant zich verhouden tot het reguliere vve-aanbod;
6. de werking van de verschillende onderdelen van vve.

Ook het resultaatonderzoek zou het karakter moeten krijgen van een meerjarige monitor.

Onderzoeksdesign

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is een kwalitatief diepte- en een kwantitatief breedteonderzoek uitgevoerd.

Onderzoeksdesign: het diepte-onderzoek - kwalitatief

Allereerst is een diepte-onderzoek uitgevoerd op vier vve-instellingen, bestaande uit meerdere vve-groepen, verspreid over drie wijken/deelgemeenten met een groep 0 en een vve peuterspeelzaal. Zie onderstaand schema:

Tabel 1.1: Onderzochte vve-instellingen

Vve-instelling/ school	Peuterspeelzaal	groep 0
Instelling A	1	2
Instelling B	1	1
Instelling C	1	3
Instelling D	2	1

Het diepte-kwaliteitsonderzoek bestaat uit:

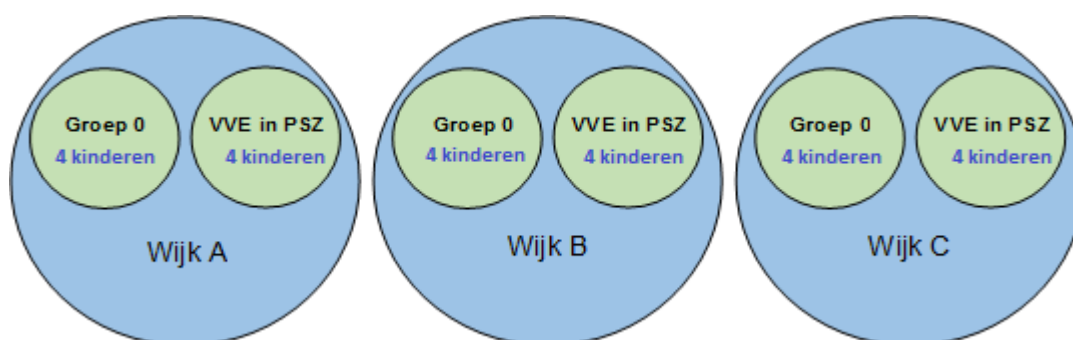
a) Documentanalyses en interviews:

- Documentatie en interviews met leiding en pedagogisch medewerkers vve over: afspraken gemeente; kwaliteit van verzamelde gegevens; ouderplannen; inzicht in opbrengsten; subsidieafspraken; kwaliteit medewerkers volgens leiding.

Een diepte-resultaatonderzoek met:

b) Casestudies in twee verschillende vormen van vve (groep 0 en vve in peuterspeelzalen) te weten zes locaties in drie wijken die KIJK! als observatiemethode gebruiken.

Grafisch ziet deze opzet er als volgt uit:

Tijdens het onderzoek zijn er gedurende het schooljaar 2015–2016 twintig kinderen gevolgd (met toestemming van de ouder(s)) in plaats van de begrote 24 vanwege praktische redenen. Van deze groep zijn van negen kinderen minstens twee metingen in het observatiesysteem KIJK! ingevoerd en nader bekeken. Van de totale groep is gekeken naar:

- Motorische vaardigheden
- Vroege taal-, lees- en rekenvaardigheden en andere cognitieve vaardigheden
- Sociaal-emotionele ontwikkeling
- Gesprekken met ouders over ontwikkeling van hun kind
- Verschillen tussen vve-instellingen.

c) Een analyse van gegevens uit de observatiesystemen (KIJK!) van de instellingen van de genoemde negen volgpeuters.

Onderzoeksdesign: het breedteonderzoek - kwantitatief

Het breedteonderzoek bestaat uit twee delen:

1. Een kwaliteitsdeel met:

- Een online waarderingsenquête onder betrokkenen (44 managers vve, 65 medewerkers, 70 ouders);
- Twee focusgroepen voor ouders.

2. Een resultaatdeel met:

- Cito-toetsgegevens. Een analyse van de (beschikbare) Cito-toetsgegevens van Rotterdamse basisscholen met groep 0-voorziening, vergelijkingen tussen doelgroepkinderen in de basisschool groepen 1 en 2 die wel/niet een groep 0 hebben bezocht. De resultaten van deze analyse zijn verwerkt in een kwantitatieve rapportage van de CED-groep (onder de vlag van de KWP Rotterdams Talent)¹¹. Begin 2017 worden de resultaten van de analyse van de vervolgmeting van Cito-toetsresultaten in een separate rapportage opgeleverd.

Toelichting gekozen onderzoeksmethoden

Een zuiver effectonderzoek binnen vve met een goede controlegroep is niet mogelijk. Het is namelijk niet mogelijk om kinderen die vve gevolgd hebben, zuiver te vergelijken met kinderen die dat niet hebben gedaan, onder meer omdat zij verschillen in startpositie. Deze kinderen hebben bijvoorbeeld geen vve nodig gehad of hebben andere kenmerken welke niet te vergelijken zijn met de andere groep.

Een zuivere vergelijking zou alleen mogelijk zijn met kinderen die dezelfde kenmerken hebben als de vve-kinderen (en dus vve nodig hebben), maar die om een of andere reden geen vve hebben gevolgd. Vve-doelgroepkinderen die geen vve hebben gevolgd zijn (gelukkig) eigenlijk niet te vinden of slechts in kleine getale. Dit maakt het inrichten van een representatieve controlegroep problematisch, zo niet onmogelijk. Ook is het bepalen van doelgroepkenmerken lastig: achterstandsperspectief wordt dikwijls gelijkgesteld met zorgperspectief. Het betreft in deze gevallen achterstanden die veroorzaakt worden door een stoornis of door blootstelling aan negatieve gezinsfactoren. Vve-programma's zijn met name ontwikkeld voor kinderen met een ontwikkelingsachterstand ten gevolge van blootstelling aan een stoornis of negatieve gezinsfactoren en het is de vraag in welke mate vve-programma's werken als deze problemen een andere oorzaak hebben.

Ook al is een zuiver effectonderzoek waarbij een causaal verband tussen de ontwikkeling van kinderen en het vve-aanbod gelegd kan worden niet mogelijk, het is wél mogelijk om te onderzoeken of kinderen met vve zich in positieve richting ontwikkelen. Voorliggend onderzoek richt zich daar op.

Bij de analyse van de Cito-toetsgegevens wordt wel gestreefd naar een zo representatief mogelijk beeld. Ook in dat deelonderzoek is volledige representativiteit echter niet mogelijk onder andere omdat niet van alle instellingen gegevens worden ontvangen en omdat de Cito-toetsen niet bij alle vve-doelgroepkinderen worden afgenomen.

¹¹ Lacor, E & C. van der Linden. Resultaten Rotterdam, schooljaar 2014–2015, Nulgroepen, groep 1 en 2. Rotterdam: KWP Rotterdams Talent.

Opbouw van de rapportage

Dit rapport is - op één deelactiviteit na - een compleet rapport. Het onderzoek behelst een waaier aan deelactiviteiten zoals hiervoor omschreven. Eén van deze deelactiviteiten betreft de Cito-analyses eindtoetsen medio en eind 2015-2016. De resultaten hiervan worden in een separate rapportage opgeleverd (begin 2017).

Ondanks dat er nog resultaten volgen, staan de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen reeds in deze rapportage en zullen de te verwachten resultaten eerder bijdragen aan deze bevindingen dan deze afzwakken.

De gekozen titel is *Vve Rotterdam: investeren in een sterke basis*, omdat onze belangrijkste conclusie is dat vve in Rotterdam kwaliteit heeft, het vve-aanbod goed is, er veel geïnvesteerd is, maar dat in de uitvoering, de organisatie (waaronder ook de harmonisatie), samenwerkingsverbanden, ouderbetrokkenheid en de professionaliteit van de medewerkers nog aan kwaliteit te winnen is door deze gebieden te polijsten en bij te slijpen. Dat heeft tijd nodig en een juiste koers. Deze rapportage geeft hierop een nadere toelichting.

Om de resultaten zo overzichtelijk mogelijk te presenteren, is gekozen voor een driedeling in het rapport:

Management samenvatting met de belangrijkste bevindingen en advies

1. Inleiding
2. Resultatendeel:
 - 2.1 literatuurstudie
 - 2.2 kwalitatieve meting: interviews
 - 2.3 kwantitatieve meting: online enquête
 - 2.4 casestudies
 - 2.5 Gesprekken met ouders
3. Overall bevindingen

In de bijlagen is meer informatie over de betrokken instellingen opgenomen alsmede achtergrondinformatie over KIJK!.

2 Resultaten

2.1 Literatuurstudie vve

2.1.1 Vve als speelpunt van het onderwijsachterstandenbeleid

Vve is een belangrijk onderdeel van het onderwijsachterstandenbeleid. Uitgangspunt is de veronderstelling dat de ontwikkeling van basisvaardigheden op jonge leeftijd van invloed is op de latere ontwikkeling. Vooral voor kinderen uit gezinnen met een lage sociaal economische status (SES) is vve van belang omdat zij in het bijzonder het risico lopen dat zij niet succesvol de vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn voor schoolsucces (Burger, 2010). Omdat hun vaardigheden op jongere leeftijd minder zijn ontwikkeld, zijn zij veelal minder schoolrijp dan kinderen uit gezinnen met een hoge SES (Burger, 2010).

Hiermee is de aandacht verschoven van het *bestrijden* naar het *voorkomen* van onderwijsachterstanden (Driessen, 2012; Mutsaers, Zoon & De Baat, 2012). Het doel is om kinderen een gunstigere start te bieden wanneer zij naar school gaan en daarmee ongunstige schoolse ontwikkelingen te voorkomen (Burger, 2010; Driessen & Doesborgh, 2003; Ledoux e.a., 2015; Karssen, Van der Veen, Veen, Van Daalen & Roeleveld, 2013). Dit bouwt voort op de eerder aangegeven veronderstelling dat de ontwikkeling van basisvaardigheden op jonge leeftijd van invloed is op de latere ontwikkeling (Burger, 2010; Mutsaers, Zoon & De Baat, 2012). Zo laten Klopogge en De Wit (2015) zien dat kinderen die van huis uit structureel minder stimulans, ondersteuning en mogelijkheden meekrijgen, gemiddeld genomen een structureel relatief mindere taalvaardigheid, rekenvaardigheid en cognitieve ontwikkeling ontwikkelen.

2.1.2 Wet OKE als basis voor Nederlands vve-beleid

In Nederland is de per 1 augustus 2010 ingevoerde Wet OKE (Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie) richtinggevend voor de inrichting van vve. Doel van deze wet is om de kwaliteit in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen te verhogen en te borgen, en daarbij een beter en breder aanbod te creëren in programma's voor de ontwikkelingsstimulering van jonge kinderen. Andere doelen zijn vroege taalachterstanden bij kinderen tot zes jaar bestrijden en kinderdagverblijven en peuterspeelzalen meer op één lijn brengen (harmoniseren), omdat deze instellingen historisch gezien verschillende doelstellingen en doelgroepen kennen (Ledoux e.a., 2015). De Wet OKE richt zich op vier ontwikkelingsdomeinen: taal, rekenen, sociaal-emotionele ontwikkeling en motorische ontwikkeling. De focus ligt op taal. Om de doelstellingen te bereiken wordt de financiering en kwaliteit, het aanbod en het toezicht in de twee soorten instellingen - kinderdagverblijven en peuterspeelzalen - meer op elkaar afgestemd (Ledoux e.a., 2015; Beekhoven, Jepma, Kooiman, 2011). Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de voorschoolse educatie op

peuterspeelzalen of kinderdagverblijven en bepalen welke kinderen hiervoor in aanmerking komen (Tavecchio & Oostdam, 2013; Driessen, 2012). Beekhoven, Jepma, Kooiman (2011) wijzen er hierbij overigens op dat het vve-beleid in grotere steden succesvoller is dan in kleinere steden. Op basis van positieve ervaringen van voor- en vroegschoolse programma's in Amerika zijn ook in Nederland deze programma's ontwikkeld, geïntroduceerd en geïmplementeerd (Fukkink, Jilink & Oostdam, 2015).

2.1.3 Opbrengsten

Zowel internationaal als nationaal zijn er meerdere onderzoeken uitgevoerd naar de opbrengsten van vve. Kijkend naar de verschillende ontwikkelings- en kwaliteitsdomeinen waarop deze onderzoeken gericht zijn geweest, geven veel 'oudere' studies gemiddeld genomen een wisselend beeld. Recente Nederlandse onderzoeken gepubliceerd in 2016, die breder kijken dan alleen vve-programma's, laten positievere resultaten zien. Waren de gevonden effecten van vve-programma's op diverse ontwikkelingsgebieden verschillend, en gemiddeld genomen veelal teleurstellend (Tavecchio & Oostdam, 2013; Driessen & Doesborgh, 2003; Fukkink, Jilink en Oostdam, 2015; Fukkink, 2016; Fukkink, 2015), recentelijk is een aantal onderzoeken gepubliceerd die aantonen dat vve wel degelijk effect heeft. Ook Fukkink geeft aan dat vve wel degelijk effect kan hebben indien het aanbod meer is dan het aanbieden van een vve-programma en kwalitatief hoogwaardig is.

2.1.4 Vve-aanbod: meer dan de uitvoering vve-programma

Fukkink, Jilink en Oostdam (2015) kwamen op grond van een meta-analyse van elf Nederlandse studies tot de conclusie dat de effecten van de uitvoering van een vve-programma op taalontwikkeling, rekenvaardigheden en de sociaal-emotionele ontwikkeling, niet significant was.

Montie, Xiang en Schweinhart (2006) keken breder dan uitsluitend de uitvoering van een vve-programma. Zij vonden in meerdere landen dat kinderen die deelnamen aan programma's waarin kinderen vooral *zelf* keuzes konden maken voor de activiteiten die zij deden, hun taalprestaties op zevenjarige leeftijd significant beter waren dan in settings waarin vooral persoonlijke en sociale activiteit centraal stonden. Als mogelijke verklaring hiervoor benoemen deze onderzoekers dat kinderen activiteiten konden kiezen die passen bij wat zij op dat moment aankonden. Ook vonden zij in meerdere landen dat hoe hoger het niveau van de leidsters is, hoe beter de taalprestaties op zevenjarige leeftijd. Het aanbod van een *combinatie* van maatregelen en activiteiten – een totaalprogramma zoals Fukkink (mei 2016) dat verwoordt - heeft meer resultaat dan sec de uitvoering van een vve-programma. Om die reden is het goed om te kijken naar de kwaliteit en het effect van het vve-aanbod in brede zin.

2.1.5 Kwaliteit vve-aanbod bepalend voor opbrengsten

De veronderstelling is dat de kwaliteit van de peuterspeelzalen invloed heeft op de mate waarin opbrengsten op de verschillende ontwikkelingsdomeinen te zien zijn. (Ledoux e.a., 2015; Driessen & Doesborgh, 2003; Veen & Leseman, 2015; Leseman, 2002).

De kwaliteit van het aanbod wordt onder andere bepaald door de aandacht en stimulering tussen de situatie thuis en op het kinderdagverblijf (Onderwijsraad, 2002). Ook randvoorwaarden zoals dubbele bezetting, ervaring van pm'ers, professionalisering en groepsgrootte, de pedagogisch-didactische aanpak op en ondersteuning van diverse ontwikkelingsdomeinen (Driessen & Doesborgh, 2003; Karssen e.a., 2013) én de kwaliteit van leidster-kind-interacties (Tavecchio & Oostdam, 2013) zijn mede bepalend voor de kwaliteit van vve. Henrichs en Leseman (Universiteit van Utrecht, 2016) benadrukken dat niet het vve-programma de cruciale factor is maar de kwaliteit van het professioneel handelen van pm'ers en leerkrachten. Alleen als de kwaliteit goed is, gaan doelgroepkinderen versneld vooruit.

Diverse onderzoeken ondersteunen de relatie tussen de kwaliteit van het aanbod en de ontwikkeling van de kinderen. Zo geven Veen en Leseman (2015) aan dat een hogere emotionele kwaliteit van interacties positief samenhangt met de woordenschatontwikkeling en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Zij vonden dat in de aan de pre-COOL deelnemende voorzieningen voor opvang en educatie de emotionele kwaliteit van de interacties in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen gemiddeld tot hoog was. Pm'ers zijn over het algemeen sensitief ten aanzien van de behoeften van kinderen, houden rekening met hun wensen en er heerst een prettige, positieve sfeer in de groep (zie ook Ledoux e.a., 2015). Pm'ers waren in hun onderzoek echter minder in staat om kinderen te ondersteunen in hun ontwikkeling en mogelijkheden voor leren te creëren en te benutten, bijvoorbeeld tijdens verzorgingsmomenten en vrij spel (Veen en Leseman, 2015; Ledoux e.a., 2015). Uit recente pre-COOL analyses van Veen en Leseman (2016) blijkt desalniettemin dat de achterstand van doelgroepkinderen ten opzichte van kinderen zonder een risico op taalachterstand in de voorschoolse periode weliswaar niet helemaal wordt ingelopen maar wel substantieel afneemt. De snelste ontwikkeling wordt doorgemaakt door kinderen die voorzieningen van hogere kwaliteit bezoeken. Veen en Leseman (2015) vonden dat randvoorwaarden zoals groepsgrootte, leidster-kindratio en opleidingsniveau van de pm'ers bijdragen – weliswaar in geringe mate – aan de interacties die kinderen hebben met de pm'ers, andere kinderen en de materialen in de groep. Het effect van een kwalitatief hoogwaardig vve-aanbod wordt ondersteund door de resultaten van het onderzoek naar de pilot met startgroepen (Veer et al., 2016) – o.a. aanbod minimaal 12,5 uur per week, opbrengstgericht werken, basisschool heeft de regie en er staat een mbo'er én een hbo'er op de groep – dat laat zien dat doelgroep-peuters die op een startgroep hebben gezeten een sterkere ontwikkeling laten zien op taal, rekenen en selectieve aandacht, dan doelgroep-peuters die naar een reguliere voorschoolse voorziening zijn geweest. Zij concluderen dat voor de ontwikkeling van doelgroepkinderen,

vroeg interveniëren en het continu streven naar hoge proceskwaliteit, van belang zijn. Uit een analyse van het Centraal Planbureau (2016) naar het effect van de in de G37 ingezette koers van uitbreiding van het aanbod vve, zomerscholen, schakelklassen, het verhogen van de kwaliteit van de pm'ers, het stimuleren van opbrengstgericht werken en het versterken van ouderbetrokkenheid, blijkt dat deze kwaliteitsimpulsen wel degelijk effect hebben op de schoolrijpheid van doelgroepkinderen. Gekeken is naar kleutergroep-verlenging (zittenblijven in groep 1 en 2). Uit de analyse blijkt dat doelgroepkinderen in de G37 minder vaak blijven zitten dan doelgroepkinderen buiten de G37.

2.1.6 Cognitieve vaardigheden

Veelal wordt aangenomen dat vve de cognitieve prestaties van kinderen uit gezinnen met armoede, op de korte termijn verbetert (Barnett, 1998; Burger, 2010). Cognitieve opbrengsten betreffen hierbij IQ, prestaties en de mate van schoolsucces zoals gemeten met (de frequentie van) het blijven zitten, de plaatsingen in het (speciaal) basisonderwijs en het slagen voor de middelbare school (Barnett, 1998). Driessen en Doesborgh (2003) laten zien dat onderzoeken wisselende effecten op de cognitieve ontwikkeling aanduiden. Ook deze opbrengsten lijken veelal samen te hangen met de kwaliteit van het vve-aanbod. Burger (2010) benoemt dat de cognitieve opbrengsten op de langere termijn doorwerken in de schoolse competenties en het opleidingsniveau en via die weg de sociale ontwikkeling. Zowel Barnett (1998) als Burger (2010) wijzen er, op basis van hun reviews van studies, echter op dat er geen consensus is of deze cognitieve opbrengsten ook op de langere termijn blijven bestaan. Burger (2010) laat op basis van zijn review van studies van vve-projecten in onder andere Europa zien dat sommige studies wel effecten op de cognitieve ontwikkeling op korte termijn vonden. Dat betrof dan vooral een betere start bij de overstap naar de basisschool. Daarnaast wijst Burger (2010) er op dat de mate waarin de effecten stand houden, sterk afhankelijk is van de ervaringen op de basisschool. Burger (2010) concludeert hieruit dat vve kinderen een aantal vaardigheden meegeeft die hen helpt om de uitdagingen op school beter aan te kunnen.

2.1.7 Andere factoren die meespelen in de effecten vve

Behalve de kwaliteit van het aanbod op de vve-instellingen speelt meer mee in het tot stand komen en in stand houden van effecten op de ontwikkeling van kinderen. Zo concluderen Driessen en Doesborgh al in 2003 dat kinderen en ouders in de vve-voorzieningen wel leren, maar dat de invloed hiervan voor een aantal kinderen te gering is om echt een groot verschil te maken als het gaat om hun taal- en rekenprestaties in het basisonderwijs. Hun verklaring hiervoor is dat door de ongunstige omstandigheden thuis en in de woonomgeving deze effecten niet stand houden. Om die reden is aandacht voor ouderbetrokkenheid en het doorzetten van interventies bij de ouders, bijvoorbeeld het betrekken van de ouders bij de vve-activiteiten en het inzetten op de Nederlandse taalvaardigheid van (allochtone) ouders, van belang. Ook Leseman (2002) wijst erop dat kenmerkend voor de effectieve programma's

is dat ze zich in de instelling/het centrum op het kind richten en tegelijkertijd thuis op de ouders. Daarnaast benadrukken Tavecchio en Oostdam recentelijk (2013), zoals eerder aangegeven, dat de gezinsstructuur en gezinsopvoeding samenhangen met de schoolrijpheid.

Een ander punt van aandacht is dat vve- programma's relatief open zijn waardoor er veel variatie is in *hoe* de programma's worden uitgevoerd (Tavecchio en Oostdam, 2013). Ook verschillen de programma's sterk qua beschikbaar budget en (daarmee samenhangend) de kwaliteit van de pm'ers en leidster-kind ratio (Leseman, 2002).

2.2 Kwalitatieve meting: interviews

2.2.1 Inleiding

Bij vier vve-instellingen zijn interviews gehouden met managers en pedagogisch medewerkers. In totaal is met vier managers en twaalf pm'ers gesproken. In tabel 2.1 is dit schematisch weergegeven:

Tabel 2.1: Aantal interviews managers en pm'ers vve-instellingen

Vve-instelling / school	Managers	pm'ers psz	pm'ers groep 0
Instelling A	1	2	
Instelling B	1	2	2
Instelling C	1	2	2
Instelling D	1		2

In bijlage 1 geven we per vve-instelling enkele organisatie-eigenschappen weer en is extra informatie uit de Inspectierapporten opgenomen.

2.2.2 Algemene gegevens

De instellingen verschillen van elkaar. De ene instelling is een platte organisatie in transitie naar een professionele instelling; de andere betreft een grote organisatie met veel locaties. Op alle onderzochte instellingen is minstens 50 procent doelgroepkind, met uitschieters naar de 90 procent. Pm'ers stellen dat zij vaak niet weten welke kinderen doelgroepkind zijn of wat de definitie van 'doelgroepkind' is.

De kinderen die in de groepen zitten zijn vaak een afspiegeling van de wijk. De nationaliteiten die in de wijk voorkomen, komen ook voor in de instellingen. De groepen zijn bijna overal gemengd, dus de groepen bestaan uit veel verschillende nationaliteiten. Er is vaak sprake van een wisselende samenstelling van de groepen. Verder is er sprake van niveauverschillen qua taal in de groep. Het ene kind is een stuk beter in de Nederlandse taal bij instroom dan het andere kind. Verder werken de meeste pm'ers al lang als kleuter- of peuterjuf. Ze hebben al meerdere jaren ervaring, maar niet per se op een vve-groep of een groep 0.

Onderstaande onderwerpen zijn in de interviews besproken:

- de gemaakte afspraken met de gemeente en de (stand van zaken betreffende) opbrengsten;
- een analyse van de kwaliteit van de (observatie)gegevens in het leerlingvolgsysteem;
- een analyse van de ouderpopulatie en ouderplan per locatie;
- de wijze waarop inzicht wordt verkregen in de opbrengsten van de voorschoolse educatie en over de resultaten van de vroegschoolse educatie;
- de kwaliteit van de pedagogisch medewerkers op mbo- en hbo-niveau;
- beleid en uitvoering: vve-certificering, successen, knelpunten en aanbevelingen.

De interviews zijn getranscribeerd en vervolgens met het kwalitatieve analyseprogramma Atlas.Ti geanalyseerd. In deze paragraaf wordt per thema een analyse gegeven van de (kwalitatieve) antwoorden die managers en pm'ers hebben gegeven.

2.2.3 Vve onderdelen

Pedagogisch Opleidingsplan

Binnen de meeste pedagogisch opleidingsplannen wordt veel belang gehecht aan de autonomie van het kind en spel. Instellingen vinden het belangrijk dat men voorkómt dat er 'lesjes worden afgenomen'.

Als je het aan ouders vraagt dan hebben zij voornamelijk een goed gevoel over de ontwikkeling van hun eigen kind wanneer zij concrete werkjes van hun kind te zien krijgen.

Terwijl de 'lessen' bedoeld zijn voor stimulering van de ontwikkeling. Er wordt wel aan ouders verteld wat er gedaan wordt in de lessen, maar niet zozeer waarom, bijvoorbeeld waarom spel belangrijker is dan werkjes/lesjes.

"Wij moeten veel meer vraaggericht gaan werken in plaats van aanbodgericht naar ouders toe. Ik vind dan juist dat je ook veel meer moet vertellen waarom het spelen zo belangrijk is en wat er gebeurt in de hersenen als je aan het buitenspelen bent, aan het klimmen, zo van dat dat zo belangrijk is in de eerste jaren van de ontwikkeling."

Samenwerking zorg

De managers geven aan dat als er sprake is van een zorgkind dat de (externe) zorg goed geregeld is. De groepen 0 hebben goede contacten met de ib'ers van de scholen. Op sommige instellingen vinden daarnaast zorg-overleggen plaats.

Plaatsing kinderen

Volgens een manager kiezen de ouders voor een vve-instelling op basis van de identiteit van de instelling en niet op basis van een inspectierapport. Een andere manager geeft aan dat doelgroepkinderen niet specifiek in een groep 0 worden geplaatst.

In een enkele instelling worden de pm'ers betrokken bij de intake van de kinderen. In de andere instellingen worden de pm'ers niet betrokken bij de plaatsing van de kinderen. Alle pm'ers geven wel advies aan de ouders over waar ze hun kind het beste kunnen plaatsen, maar uiteindelijk bepalen de ouders zelf waar ze hun kind plaatsen. De pm'ers in een andere instelling geven aan dat ouders vaak kiezen voor een groep 0, omdat deze groep een extra dagdeel heeft. Op een andere instelling wordt gekeken naar hoe goed de kinderen de taal beheersen als besloten wordt in welke groep ze geplaatst worden. Daarnaast zijn er twee voorwaarden voor ouders die hun kind in een groep 0 willen hebben. Ten eerste dat deze kinderen vijf dagdelen naar de instelling komen en ten tweede dat ze uiteindelijk naar de aangesloten school gaan. Op een andere instelling worden de kinderen soms 'verkeerd' geplaatst omdat er zestien kinderen in een groep moeten zitten om aanspraak te kunnen maken op subsidie. Als de ene groep dan vol is, wordt het kind in een andere groep geplaatst die nog kinderen tekort komt.

Opbrengstgericht werken

Sinds een paar jaar moeten de instellingen opbrengstgericht werken. De managers zien dat de pm'ers nu meer doelgericht werken, terwijl het vroeger meer activiteit gericht werken was. Er is veel tijd en geld gestoken in de trainingen voor opbrengstgericht werken. Hierdoor hebben de pm'ers meer inzicht in het gestructureerd werken met groepsplannen. Over het algemeen zijn de managers positief te spreken over opbrengstgericht werken, maar vinden wel dat het bijhouden van het kindvolgsysteem, de interpretatie en acties daarop veel tijd en administratie kost voor de pm'ers.

Alle instellingen geven aan dat het nieuwe aan opbrengstgericht werken is dat alles op papier staat. Alle doelen, jaarplanningen, weekplanningen en groepsplanningen moeten opgeschreven worden. Daarbij zijn de pm'ers zich meer bewust van het aanbod van de programma's. Ze brengen beter in beeld wat er aan de orde is gekomen, wat er minder goed is gegaan en hoe bepaalde dingen verbeterd kunnen worden. Dit evalueren wordt in de meeste instellingen ook wel *duiden en doen* (de lerende organisatie) genoemd. Door het opbrengstgericht werken kijken de pm'ers beter naar hun eigen handelen. Ze zijn meer bewust de ontwikkeling van de kinderen aan het observeren en registreren. De pm'ers geven wel aan dat ze altijd al zo werkten, maar dat ze vroeger niet alles opschreven. Het opschrijven van deze planningen kost echter veel tijd en een aantal pm'ers ervaart veel druk hierdoor. Over het algemeen zijn de pm'ers tevreden over de manier waarop opbrengstgericht werken werkt. Daarbij zeggen ze dat ze wel op een andere manier naar de kinderen kijken. Op één instelling zeggen de leidsters dat zij de kinderen tijdens hun spel

meer proberen te onderwijzen. Volgens de leidster van een instelling is het belangrijk dat je opbrengstgericht werken eigen maakt. Zij zegt hierover:

“Als je het eigen hebt gemaakt, denk ik ook dat het heel makkelijk is.”

Methode / methodiek / KIJK!

Het merendeel van de instellingen werkt met de methode Uk & Puk van Puk & Ko. Bij deze methode hoort een pop genaamd Puk. Deze pop hoort echt bij de groep volgens de pm'ers van een instelling. Deze pm'ers geven verder aan dat het in het begin erg wennen en proberen is met de methode. Zij zeggen dat je het echt eigen moet maken om de methode goed te gebruiken. Bovendien zeggen pm'ers uit een andere instelling dat alles heel erg uitgebreid beschreven staat in de handleiding van Uk & Puk. Dit kan soms saai zijn en het is belangrijk om er zelf inhoud aan te geven. Instelling C gebruikt de methode Piramide. In deze methode is een duidelijke structuur aanwezig en wordt gebruik gemaakt van een dagritmepakket. Hierin staat wat er precies gedaan gaat worden die dag wat zorgt voor een goed overzicht voor de kinderen. Via de stappiramide laat men zien wat het thema is en wordt dit thema steeds verder verbreed.

Als observatiesysteem wordt KIJK! gebruikt. De omslag naar *opbrengstgericht werken* en het werken met KIJK! is geen gemakkelijke, signaleren de managers:

“ (...) ik merk wel dat ze daar nog heel veel moeite mee hebben om juist ook met KIJK! te werken. Omdat de leerkracht ook gewend is om vanuit groepsplannen te werken. En met groepsplannen werken is lastig want je krijgt steeds nieuwe instroom. Het kan zijn dat je nu een groep hebt met bijna alleen maar 4-jarigen maar dat je over 3 weken zeven 2-jarigen hebt. En daar moet je op een andere manier mee werken want dat kun je niet met een groepsplan omvatten. Wij hebben nu ook die cyclus, dat plan-do-check-act voor ons, dat je je thema evalueert en je doelen bijstelt. Dat vinden ze nog moeilijk. Daar heb je echt een vve-coach voor nodig, ook voor de hbo'er om daar echt bovenop te zitten. Sowieso voor het organiseren van hun papierwinkel.”

KIJK! is een mooi instrument, maar vergt wel training om het op een juiste manier in te vullen. Daar is de ene instelling verder mee dan de andere. Het vergt energie van medewerkers om elke dag goed te observeren en notities te maken, zodat ze KIJK! zo 'objectief' mogelijk kunnen invullen. Dit gebeurt dan ook lang niet overal systematisch.

“De ene locatie is verder dan de andere locatie en met KIJK kan je heel veel, het is ook echt heel uitgebreid. Je kan je groepsplannen uitdraaien, nou ja van alles en nog wat. Maar op deze locatie wordt het puur gebruikt als observatie systeem en dat je in ieder geval alle leerlijnen invult/invoert.”

Het werken met doelen en thema's is een leerproces. Het vraagt om groepsmanagement: doelen beschrijven, aangeven wat kinderen nog moeten behalen en doelen aan thema's

koppelen/ verwerken. Dat vraagt om werken in arrangementen met een basis, intensieve en verrijkte groep, dat wordt lastig gevonden:

“Het in kleine groepjes werken, het spel, dat is ook lastig. Dat je vanuit de doelen die je zelf in je hoofd hebt, dat je weet daar werk je aan, dat je heel spontaan met kinderen kan spelen. En dan toch je doelen inzetten. Ook in de overgangsmomenten. Het vraagt zo veel attentie van de pm’er.”

Doorlopende Leerlijn

Een belangrijk aspect binnen vve is de doorlopende leerlijn. Met name groep 0 heeft directe banden met de basisschool waaraan het verbonden is. Overdracht is dan ook eenvoudig; je ziet over het algemeen een vrij hoog percentage kinderen naar de basisschool, die gekoppeld is aan de groep 0, gaan. Dit is niet altijd het geval, ouders hebben namelijk een vrije schoolkeuze. Scholen proberen die schoolkeuze wel zoveel mogelijk te ‘beïnvloeden’: bij groepen 0 wordt ouders vaak gevraagd een principe overeenkomst te tekenen waarin dit vastgelegd is.

Binnen de scholen wordt aan de ‘doorlopende leerlijn’ vorm gegeven door het hebben van overdrachtdocumenten of bouwvergaderingen. In zulke bouwvergaderingen zitten leerkrachten van de peuters en kleuters bij elkaar om te overleggen. De leerkrachten van de basisscholen werken vaak met dezelfde methode als de vve-instellingen en beide gebruiken hetzelfde kindvolgsysteem. Ze bereiden samen de thema’s voor en voeren deze gezamenlijk uit. Soms is er ook een gezamenlijke afsluiting van een thema. Verder spelen de peuters en kleuters wel eens samen, zodat ze elkaar beter leren kennen. Elke school wil bovendien graag dat het kind doorstroomt naar groep 1 of 2 op deze school. Dit gebeurt echter niet altijd.

Differentiatie

Op alle instellingen wordt in de groepen gedifferentieerd. Dit gebeurt aan de hand van de groepsplannen. Dit kunnen grote en kleine groepen zijn, afhankelijk van de aangeboden activiteit. Niet elk kind krijgt dus hetzelfde aanbod, dat is afhankelijk van de groep waarin het zit. Daarbij is het belangrijk dat er niet alleen extra ontwikkelingsstimulering aan de zwakkere leerlingen wordt aangeboden, maar ook aan de sterkere leerlingen. Over het algemeen worden de leerlingen ingedeeld in drie verschillende groepen. Er is een basisgroep, een intensieve-groep die meer aandacht krijgt en de plus-groep (verrijkte groep), waarin kinderen zitten die boven het niveau scoren wat ze op basis van hun leeftijd zouden moeten hebben. De differentiatie wordt over het algemeen gemaakt op basis van de gegevens die uit KIJK! komen of op basis van ervaring van de pm’ers. Door het opbrengstgericht werken komt er meer structuur in de differentiatie en is het differentiëren makkelijker in kaart te brengen. Binnen sommige instellingen worden leerlingen van verschillende niveaus bij elkaar in een groep geplaatst zodat de kinderen elkaar ‘omhoog kunnen helpen’. Voor de groepsindeling worden dan matches gemaakt tussen leerlingen, zodat de sterkere leerling de zwakkere leerling mee kan nemen. Binnen andere instellingen worden juist kinderen van hetzelfde

niveau bij elkaar in een groep gezet. Wanneer het kind dan een volgend niveau heeft bereikt kan het naar een volgend groepje. Om de kinderen op het goede niveau te brengen worden ze gestimuleerd om tijdens het spelen voor een activiteit op basis van de methode te kiezen.

Aandacht voor taal

Er is in alle instellingen, volgens de managers, het hele jaar door aandacht voor taal. Het zit in elk thema verweven, waarbij er een lijst van woorden wordt opgesteld die horen bij dat thema. Deze woorden worden dan veel gebruikt door de pm'ers met als doel dat de kinderen deze woorden opnemen en leren.

De Nederlandse taal wordt binnen de instellingen op verschillende manieren aangeboden. Zo wordt een aantal verschillende programma's gebruikt om taal aan te bieden en om te meten in hoeverre de woordenschat van de kinderen is opgebouwd. Voor de kinderen is het van groot belang dat alle taal wordt aangeboden zoals het in het boek staat. Bij veel taalprogramma's worden woorden aangeboden met lidwoord of in het zinsverband. Wanneer het kind niet het goede lidwoord of het goede zinsverband aanleert bij het woord, is de kans groot dat het kind de woorden op de verkeerde manier gaat gebruiken. Het aanleren van een goede basis is dus erg belangrijk. Ook is het van groot belang dat de taal op het niveau van de kinderen wordt aangeboden. Dit betekent dat de taal op verschillende niveaus zal moeten worden aangeboden, aangepast aan het niveau van het kind. Als laatste is het van groot belang dat de ouders worden betrokken bij de taalontwikkeling van de kinderen. De ouders kunnen dan thuis de taalontwikkeling voortzetten door de thema's ook thuis extra aandacht te geven. Om dit goed te laten werken, is het wel van groot belang dat de ouders weten wat er in het boek bedoeld wordt, zodat zij dit thuis op de goede manier toe kunnen passen. Een bijkomend voordeel hiervan is dat de ouders zichzelf ook extra kunnen ontwikkelen in de Nederlandse taal.

Ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid is belangrijk, dat blijkt uit verschillende studies. Met name in de voorschoolse en basisschoolleeftijd is een goed werkend ouderplan onontbeerlijk. Het hebben van een plan betekent nog niet dat er voldoende participatie is, maar het staat wel op het netvlies van managers. Ouderanalyses worden door de managers besproken met de pm'ers. Gesignaleerd wordt dat ouders wel verteld wordt *wat* de instellingen doen, maar de vraag *waarom doen we dat?* wordt minder uitgelegd. Verder vinden er ouderbezoeken plaats en worden ouders gestimuleerd thuis aan de slag te gaan met hun kind: spelletjes, voorlezen, etc. Hierbij is het van belang te weten wat er thuis aan materialen liggen:

“Als je weet dat ouders thuis eigenlijk bijna niks hebben, verzamelen we wat ouder materiaal zodat ze dat mee naar huis kunnen nemen want je kan natuurlijk zeggen ‘ga thuis aan de slag’ maar als je thuis niks hebt, hoe moet je dan aan de slag gaan?”

Het project *BoekStart* speelt hier op in. Binnen *BoekStart* geven instellingen een tasje met boeken mee naar huis om (voor) te lezen. Er zijn boeken met een verschillend niveau zodat taalbeheersing opgebouwd kan worden. Er zijn verschillen aan te wijzen hoe de *begeleiding* hierbij gaat: sommige pm'ers vragen aan ouders hoe ze werken met de boeken en geven daar uitleg bij, anderen geven het alleen, terwijl weer anderen ook evalueren hoe ouders het boekje gebruiken.

Tevens wordt gesignaleerd dat ouders, die thuis geen Nederlands spreken, ook geen boeken in hun eigen taal hebben. Eigenlijk zouden dat boeken moeten zijn die zowel de eigen taal als de vertaling naar het Nederlands weergeven, daarmee kun je ouders goed bedienen.

“Als je de boekjes die je op de peuterspeelzaal in Nederlands leest kunt vertalen naar de eigen taal en dan mee naar huis geeft, dat ze de verhaallijn en de woorden in hun eigen taal kennen zodat ze de vertaalslag kunnen maken naar de Nederlandse woorden... dat zou het mooiste zijn.”

pm'ers die we spraken over *ouderbetrokkenheid*, noemen vooral de *ouderbijeenkomsten* die tussen de vijf à tien keer per jaar worden gehouden met als doel dat ouders ervaringen gaan uitwisselen en contact leggen. Wekelijks zijn er ouder-kind activiteiten op de instellingen en (uiteeraard) de korte momenten van het brengen en halen waarin de overdracht besproken wordt.

De volgende tips om ouderbetrokkenheid goed vorm te geven, komen naar voren:

- Ouders betrekken door middel van thuis het kind observeren
- Portfolio aanleggen en dat delen met ouders
- Kennismakingsgesprek plannen; ouders helpen met overgang naar de kleuters.
- Ouderbetrokkenheid vraagt om een strakke interne organisatie.
- Ouders komen vaak alleen voor dingen die ze niet weten, van belang om die daarna 'vast' te houden. Je moet een goede band hebben en weten wat er thuis gebeurt.
- Ouders die niet aanwezig zijn bij bijeenkomsten een informatieblad meegeven, zodat ze toch op de hoogte worden gesteld en hen hierdoor verleiden om naar kennisbijeenkomst te komen.

Vrije Ruimte

Volgens de managers van de instellingen ligt al aardig vast wat de planning is van het programma. Er moeten namelijk verschillende planningen van tevoren gemaakt worden, zoals week- en dagplanningen. Verder heeft het vve-programma een duidelijke handleiding, waarin beschreven staat wat er gedaan moet worden binnen een bepaald thema. Er is echter wel de mogelijkheid voor vrije ideeën, afhankelijk van de situatie. De managers geven wel aan dat de pm'ers inzicht moeten hebben, omdat ze op de situatie moeten kunnen inspelen. Niet elke pm'er kan dat.

Het programma vormt een goede basis voor de invulling van de lessen. Aan het inspelen op situaties hechten alle instellingen groot belang bij het bepalen van de invulling van het dagprogramma. Het is belangrijk dat ontwikkelingsactiviteiten aansluiten op de interesses van de kinderen. Volgens de pm'ers leren kinderen namelijk het makkelijkst op die manier. Op sommige scholen zijn er daarom momenten waarop de kinderen zelf mogen kiezen wat ze willen doen.

Professionalisering

De meerderheid van de managers geeft aan dat er de mogelijkheid bestaat voor pm'ers om te professionaliseren. Er wordt eerst intern gekeken naar mogelijke opleidingen. Als er intern geen opleiding bestaat, wordt er extern gekeken naar een mogelijke opleiding. Verder geven de managers aan dat de pm'ers al verschillende trainingen hebben gevolgd. Zo hebben ze onder andere een training gehad voor opbrengstgericht werken, een Uk & Puk training en een training om hun Nederlandse taalniveau te verbeteren. Op dit moment is er ook nog een aantal trainingen aan de gang, namelijk de Kop-klas waarin pm'ers met niveau 3 geschoold worden naar niveau 4. Daarnaast volgen sommige pm'ers een tweejarige Ad-PEM opleiding (associate degree - Pedagogisch Educatief Medewerker) waarin ze geschoold worden om te werken als hbo'er op de groepen 0. Het is vaak de vve-coach die de pm'ers helpt de geleerde vaardigheden in praktijk toe te passen.

Binnen de cursus *opbrengstgericht werken* wordt aandacht besteed aan de inhoud van het opbrengstgericht werken en wordt aangegeven hoe je dit het beste in praktijk kunt brengen. De gemeente Rotterdam heeft verplicht gesteld dat op elke groep 0 iemand met een hbo-diploma staat. Dit is de reden dat veel mbo-medewerkers een opleiding gaan volgen om zich om te scholen tot hbo-begeleider. Voor het volgen van andere cursussen zijn er veel verschillen tussen de instellingen. Bij één van de instellingen moet je de cursus zelf betalen als je die wilt volgen. Een andere instelling geeft aan dat er een lerarenbeurs beschikbaar is gesteld door de gemeente Rotterdam. Nog een andere instelling geeft aan dat er ruimte is om bij de werkgever aan te geven als je een cursus wilt volgen. In de loop van de jaren spaar je een deel van je loon op waarvan je dan een cursus kunt gaan doen die als het ware bekostigd wordt door de instelling. Binnen alle instellingen is er ook sprake van verplichte bij- en nascholingscursussen om de medewerkers scherp te houden.

Komst hbo'er

Binnen de vve-instellingen met groep 0-voorziening is de laatste jaren een grote stap gemaakt door op elke groep een hbo geschoolde medewerker te zetten. Hierdoor zouden er ook veranderingen plaats moeten vinden in de taakverdeling tussen de pm'ers. Over het algemeen wordt de samenwerking met de hbo'er als prettig ervaren door de mbo'ers. Er zijn niet echt spanningen tussen de medewerkers, maar de medewerkers denken wel dat dit afhankelijk is van de persoon die je treft. Sommige mbo'ers zien het zelfs als voordeel dat ze kunnen leren van de hbo'er en de hbo'ers leren ook van de mbo'ers. Wanneer er een goede samenwerking is tussen de pm'ers, zoals het maken van de groepsplannen, het doen van de KIJK! registratie en het evalueren, zullen ze het meeste van elkaar leren. Vanuit de achtergrond van de mbo'er is die wat speelser met de kinderen dan de hbo'er. De hbo'er is vaak meer gericht op het leren en les geven terwijl de mbo'er zich vaak meer richt op het spelenderwijs leren. Ook heeft de hbo'er vaak minder ervaring met het spelen met kinderen omdat deze net van school af komt. Hierdoor wordt de situatie in de klas vaak te schools. Van de hbo'er wordt verwacht dat die het voortouw neemt, maar in de praktijk is dit niet altijd het geval. Ook wordt verwacht dat de hbo'er de verantwoordelijkheid neemt over het papierwerk op de instellingen. Vaak zijn de hbo'ers hierin geschoold tijdens hun opleiding waardoor ze hier meer bedreven in zijn dan de mbo'ers. Ondank de over het algemeen positieve uitlatingen over de komst van de hbo'er zijn er ook enkele kritiekpunten te noemen. Veel mbo'ers vragen zich af waarom een hbo'er op de groep moet staan. Zij hebben het idee dat zij hun werk niet goed genoeg doen en dat ze daarom vervangen worden door een hbo'er.

“Twintig jaar geleden deed ik mijn werk goed, en ineens doe ik mijn werk niet meer goed want er moet een hbo'er komen.”

Verschil psz – groep 0

Een aantal jaar geleden is onderscheid gemaakt tussen de reguliere vve peuterspeelzaal en groep 0. In de groep 0 zou extra aandacht besteed worden aan de taalontwikkeling van kinderen die een verhoogde kans hebben op een onderwijsachterstand. Ook is het vanuit de gemeente Rotterdam verplicht gesteld om een hbo-geschoolde medewerker in dienst te nemen die eindverantwoordelijk is voor een aantal zaken in groep 0. In de reguliere vve peuterspeelzaal is dit niet verplicht. De medewerkers van de vve-instellingen ervaren over het algemeen echter weinig verschillen tussen de reguliere vve-groep en de groep 0. Tijdens de dagdelen worden dezelfde programma's gedraaid in de verschillende groepen. De vaardigheden die de hbo'er meeneemt vanuit zijn of haar opleiding geeft deze ook mee aan de mbo'ers binnen de instelling. Het grootste verschil dat wordt ervaren is het aantal dagdelen dat de kinderen naar de instelling gaan. De kinderen uit de groep 0 gaan 5 dagdelen naar de instelling en de kinderen uit de reguliere vve groepen 4 dagdelen. Dit extra dagdeel heeft meerwaarde voor de kinderen, omdat tijdens dit dagdeel veel extra aandacht kan worden besteed aan de taalontwikkeling van de kinderen. Inmiddels is ook de harmonisatie in gang gezet waardoor de verschillen steeds meer zullen verdwijnen.

Harmonisatie

De managers denken dat de harmonisatie veel extra administratie met zich mee gaat brengen. De financiële bijdrage van de ouders wordt namelijk inkomensafhankelijk. Dit betekent dat aan de hand van het inkomen van de ouders wordt bepaald wat de uurprijs is. Dit brengt veel administratie en regel met zich mee. De managers hebben hun pm'ers en de ouders wel al op de hoogte gesteld van deze ontwikkelingen. Verder denken de managers dat over het algemeen weinig ouders zullen afhaken. De mogelijkheid bestaat dat er kinderen zijn die dan niet meer komen, maar dan zijn er altijd nieuwe kinderen die dan wel naar de vve-instellingen komen.

Er zijn twee grote zorgen die de verschillende instellingen aandragen. Een eerste zorg is het aantal dagdelen voor de kinderen uit de groepen 0 en reguliere peuterspeelzalen: hoe gaat dat in de praktijk werken en kan er blijvend genoeg geboden worden? Een tweede zorg is een bezwaar van financiële aard. Door de harmonisatie zullen de prijzen sterk gaan veranderen en wat betekent dat voor de instroom? Het feit dat er extra hulp is voor mensen die het niet kunnen betalen is veelal niet bekend bij ouders, denken de pm'ers.

Rol gemeente

Over het algemeen zijn de managers tevreden over de samenwerking en het contact met de gemeente. De gemeente stelt zich welwillend op als het gaat om vragen vanuit de praktijk. Het zou echter gewaardeerd worden wanneer de gemeente een meer proactieve houding aanneemt en op sommige punten eerder in actie komt dan alleen wanneer er een vraag gesteld wordt. Verder wordt door de managers aangegeven dat ze het prettig zouden vinden wanneer de gemeente meer rekening houdt met de doorvoering van het beleid in de praktijk. Vaak is het zo dat nieuwe regels en wetten elkaar snel opvolgen waardoor de managers nauwelijks de tijd hebben om die goed te implementeren in hun organisatie. Ook is er een aantal processen die in gang wordt gezet vanuit de gemeente die voor onrust zorgen zoals de harmonisatie en nieuwe doelgroepdefinitie. Door de verschillende regels die worden ingevoerd kunnen eerder ingevoerde regels vaak niet meer uitgevoerd worden.

2.3 Kwantitatieve meting: online enquête

De onderzoekers hebben een enquête opgesteld die ingaat op de tevredenheid van ouders, pm'ers en managers die werkzaam zijn in de branche. In deze paragraaf worden de resultaten van deze enquête gepresenteerd. In paragraaf 2.3.1 worden de resultaten van de enquête onder ouders gepresenteerd, in paragraaf 2.3.2 volgen de resultaten van de enquête die is afgenomen onder pm'ers en in paragraaf 2.3.3 de resultaten van de enquête onder managers.

De enquête is verspreid onder ouders, pm'ers en managers van verschillende stichtingen. Voor de ouders, pm'ers en managers zijn verschillende versies van de enquête opgesteld. De enquêtes waren online in te vullen via een afgeschermd website en daarnaast zijn er circa 170 papieren versies bedoeld voor ouders uitgedeeld bij locaties waar reeds contact mee was binnen dit onderzoek. Van de gemeente Rotterdam hebben de onderzoekers een adressenbestand aangeleverd gekregen met daarin de contactgegevens van de instellingen. Deze instellingen zijn per e-mail benaderd met het verzoek de enquête in te vullen en de links naar de vragenlijsten door te sturen naar de pm'ers die het vervolgens hebben kunnen doorsturen naar de ouders van de kinderen.

2.3.1 Resultaten enquête ouders

De vragenlijst is door 70 ouders ingevuld (streefaantal 60 ouders). Na opschoning van de data zijn er 61 bruikbare vragenlijsten (n=61) overgebleven die gebruikt zijn voor de analyse van het onderzoek. Ook binnen deze 61 opgeschoonde vragenlijsten zijn sommige vragen niet door alle ouders ingevuld. De vragenlijsten waarbij dit het geval was zijn bekeken en als volledig genoeg ingevuld (>75% ingevuld) beoordeeld om meegenomen te worden in het onderzoek. Er is besloten de ontbrekende antwoorden als missend te beschouwen en niet te vervangen met een gemiddelde score.

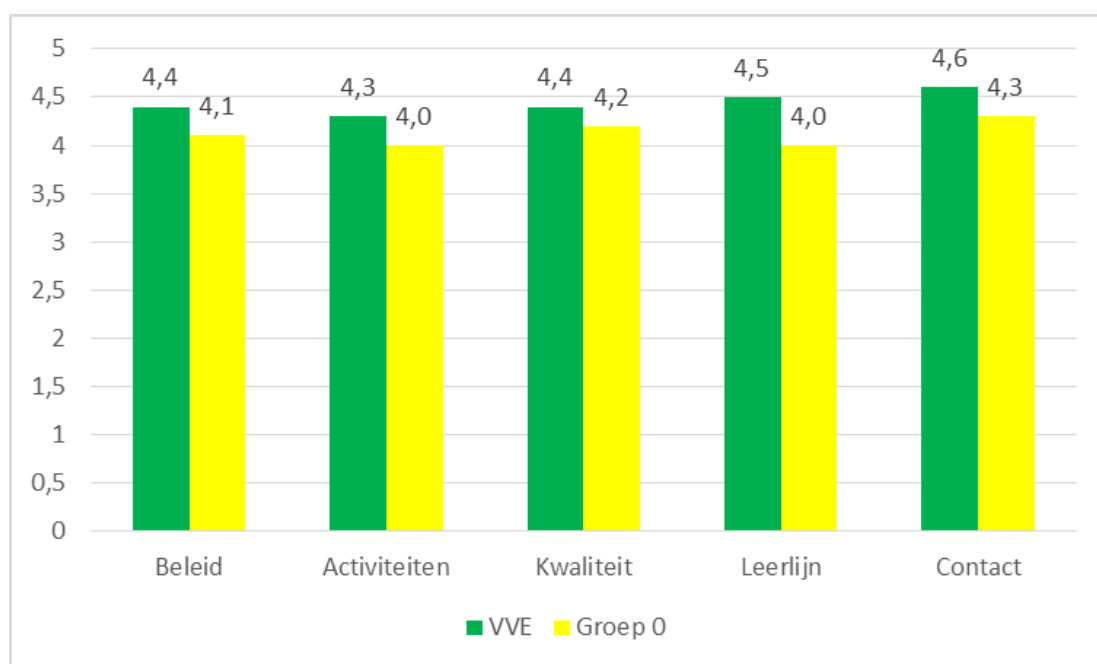
In tabel b3.1 in bijlage 3 staat een aantal achtergrondkenmerken van de deelnemers aan de enquête weergegeven. Veruit het grootste deel van de respondenten is vrouw (90%), een tiende is man. Wanneer we kijken naar het opleidingsniveau van de respondenten dan zien we dat ongeveer een derde (34%) een mbo 3 of 4 opleiding heeft genoten. Ruim een derde heeft een hbo- (22%) of een wo- opleiding (17%) gevolgd. Twee derde van de respondenten is geboren in Nederland. Van de overige respondenten komt een deel uit gebieden behorende tot het (voormalig) Koninkrijk der Nederland of uit de voormalig gastarbeider landen. Ongeveer de helft van de respondenten is autochtoon, iets meer dan een derde is een niet-westerse autochtoon en circa een tiende is een westerse allochtoon.¹² Hieruit kunnen we vaststellen dat naar alle waarschijnlijkheid een groot deel van de respondenten geen ouders van doelgroepkinderen zijn. Om die reden is aanvullend een aantal face-to-face gesprekken gevoerd met ouders van vve-doelgroepkinderen (zie paragraaf 2.5). Van de respondenten brengt ongeveer twee derde deel hun kind naar een groep 0 instelling (66%), de resterende kinderen gaan naar een vve-groep.

De enquête bestaat uit een aantal stellingen waarover de respondenten hun mening konden geven middels een vijfpuntsschaal. Op elke stelling kon 'helemaal mee oneens', 'mee oneens', 'niet mee eens, niet mee oneens', 'mee eens', 'helemaal mee eens' of 'weet niet/niet van toepassing' worden geantwoord. De enquête is opgedeeld in een aantal domeinen met

¹² Er wordt gesproken over een allochtoon wanneer één van de ouders van een respondent niet in Nederland is geboren. Hierbij is Caribisch Nederland als onderdeel van het Koninkrijk beschouwd.

bijbehorend een aantal stellingen: beleid van de instelling, activiteiten, kwaliteit, doorlopende leerlijn, contact met de instelling, communicatie en samenwerking medewerkers. Omwille van de leesbaarheid zijn in dit verslag per domein de scores op de stellingen samengevoegd en tot een gemiddelde score verwerkt. Via een betrouwbaarheidstest (Cronbach's Alpha) is gekeken of deze samenvoegingen betrouwbaar zijn. Dit bleek voor alle samengestelde variabelen het geval. De resultaten zijn uitgesplitst naar het type instelling waar de kinderen van de respondenten naar toe gaan (groep 0 of vve/psz). Bij de analyse is gekeken of gevonden verschillen tussen de groepen significant zijn. Vanwege de relatief kleine omvang en de verdeling van de antwoorden zijn de antwoorden niet significant. Dit betekent dat uitspraken in deze paragraaf niet representatief zijn voor alle ouders van groep 0 of vve/psz. De uitspraken hebben enkel betrekking op de onderzoekspopulatie.

De oorspronkelijke stellingen en antwoorden op de stellingen zijn terug te vinden in de bijlage van dit rapport. In figuur 2.1 staan de scores op de domeinen weergegeven per type instelling. De antwoordmogelijkheden op de stellingen zijn geformuleerd op een vijfpuntsschaal waarbij een score van 1 negatief en een score van 5 positief geformuleerd is. Met andere woorden, hoe hoger de score hoe positiever het antwoord.

Figuur 2.1: scores op de samengevoegde stellingen per domein, naar type instelling¹³

¹³ Vanwege het kleine aantal stellingen over communicatie en samenwerking op de instelling kon er geen betrouwbare samengestelde score worden gegenereerd op deze domeinen. Om deze reden worden deze stellingen afzonderlijk besproken.

Beleid van de instelling

Over het algemeen zijn de ouders (zeer) positief over het beleid dat door de instellingen gevoerd wordt. Gemiddeld beoordelen de groep 0 ouders het beleid met een score van 4,1, bij reguliere vve-instellingen is dit 4,4 (op een vijf puntsschaal). Het overgrote deel van de respondenten vindt dat zij voldoende geïnformeerd wordt wanneer er wijzigingen plaatsvinden qua activiteiten, personeel of beleid. Over het algemeen zijn ouders van vve/psz kinderen vaker zeer positief dan ouders van groep 0. Ouders waarvan kinderen naar een vve/psz instelling gaan antwoorden vaker 'mee eens'. Als we naar alle ouders kijken dan zien we dat ongeveer 90 procent van de respondenten aangeeft het (volledig) eens te zijn met de stellingen. Circa 10 procent van de respondenten is neutraal of oneens met de stellingen.

Activiteiten georganiseerd door de instelling

Met betrekking tot de activiteiten die door de instelling georganiseerd worden, zijn de ouders eveneens positief. Gemiddeld beoordelen de groep 0 ouders de georganiseerde activiteiten met een score van 4,0; bij ouders waarvan kinderen naar een reguliere vve-instelling gaan is dit 4,3. Een groot deel van de ouders is van mening dat de activiteiten die georganiseerd worden binnen de instelling leerzaam zijn. Een klein deel van de ouders is van mening dat zij niet voldoende betrokken wordt bij het organiseren van de activiteiten binnen de instelling, dit geldt met name voor ouders waarvan kinderen naar groep 0 gaan. Hetzelfde beeld zien we bij de stelling waarbij ouders gevraagd is of zij zich betrokken voelen bij het organiseren van activiteiten. Ouders van vve/psz beoordelen deze stelling positiever dan ouders van groep 0 (zie bijlage 3).

Kwaliteit van de instelling

De kwaliteit van de instelling wordt als goed beoordeeld. Gemiddeld waarderen de groep 0 ouders de kwaliteit met een 4,2, bij de ouders waarvan kinderen naar een reguliere instelling gaan is dit 4,4. Circa 75-95 procent van de ouders beoordelen de stellingen die betrekking hebben op de kwaliteit positief. De stelling: 'Ik vind dat mijn kind vooruitgang boekt in zijn of haar sociaal-emotionele ontwikkeling door deelname aan vve' wordt, relatief gezien, iets minder positief beoordeeld (zie de bijlage). 10 van de 54 respondenten is neutraal en 2 van de ouders is het oneens met de stelling. Het aantal leidsters en de aandacht voor taal wordt door nagenoeg alle ouders als (ruim) voldoende beoordeeld. Ook hier zien we dat ouders van wie de kinderen naar een vve/psz groep gaan, iets positiever oordelen.

Doorlopende leerlijn

Een belangrijk onderdeel van het vve-programma is het creëren van een doorlopende leerlijn tussen de voorschool en het basisonderwijs. Aan de ouders is gevraagd hoe zij de doorlopende leerlijn beoordelen. Gemiddeld beoordelen de groep 0 ouders de doorlopende leerlijn met een score van 4,0. Ouders waarvan kinderen naar een reguliere vve-instelling gaan beoordelen de doorlopende leerlijn gemiddeld met een 4,5. Het overgrote deel van de

respondenten geeft aan te verwachten dat de overgang naar groep 1 soepel zal verlopen, mede dankzij deelname aan vve. Ook wordt vve gezien als een goede basis voor de basisschool. Met name vve/psz ouders zijn (zeer) positief over de doorlopende leerlijn. Een relatief groot deel (circa een derde) van de groep 0 respondenten antwoordt neutraal of negatief op de stelling dat de ondernomen activiteiten op de instelling lijken op de activiteiten van thuis.

Contact met de instelling

Het contact tussen de instelling en ouders wordt door de groep 0 ouders gemiddeld met een 4,3 beoordeeld. Ouders waarvan kinderen naar een reguliere vve-instelling gaan beoordelen het contact met instelling gemiddeld met een 4,6. De ouders zijn zeer positief over de manier waarop de instelling contact onderhoudt. De respondenten zijn van mening dat door de instelling (veel) rekening wordt gehouden met de thuistaal indien deze geen Nederlands is.¹⁴ De stelling dat de instelling ouders stimuleert om leerzame activiteiten met het kind te ondernemen wordt relatief minder vaak onderschreven door de respondenten. Dit geldt met name voor ouders van groep 0 kinderen. De helft van deze respondenten antwoordt neutraal of negatief op de stelling. Nagenoeg alle respondenten zijn (zeer) positief over het contact met de leidsters en hebben een positieve indruk van de instelling.

Samenwerking van medewerkers op de instelling en communicatie

Tot slot is de respondenten gevraagd naar de communicatie en samenwerking met de instelling. Omdat over zowel communicatie als samenwerking twee stellingen zijn opgenomen was het methodologisch gezien niet mogelijk deze als een samengevoegde variabele te presenteren. Zoals al eerder bleek, zijn ouders over het algemeen (erg) positief over de instelling en communicatie. De stelling 'Ik krijg voldoende informatie en uitleg van de leid(st)ers over de ontwikkeling van mijn kind' wordt in vergelijking met de andere stelling vaker neutraal beantwoord. Ouders van vve/psz zijn zeer positief over de samenwerking van de leidsters op de instelling en de manier waarop de ontwikkeling van hun kind wordt besproken.

Conclusie

Er kan geconcludeerd worden dat de ondervraagde ouders in dit onderzoek over het algemeen (zeer) positief zijn over nagenoeg alle stellingen in de enquête. Ruim driekwart van de respondenten heeft een positief beeld van het beleid, kwaliteit, ouderschapsbetrokkenheid, activiteiten en de doorlopende leerlijn zoals deze is geëffectueerd op de instelling waar hun kind naar toe gaat. Uitzondering hierop vormen ondervraagde ouders van Groep-0 kinderen met betrekking tot de stelling dat de instelling hen stimuleert leerzame activiteiten met hun kind te ondernemen. Een andere opvallende constatering is dat respondenten van VVE/PSZ

¹⁴ Deze vraag is door een groot aantal personen met 'niet van toepassing beantwoord' omdat zij Nederlands als thuistaal hebben.

positiever antwoorden op de stellingen dan ouders van Groep-0 kinderen. Deze antwoorden zijn echter niet significant voor alle Groep-0 en VVE/PSZ kinderen in Rotterdam. Uit de data valt ook niet te achterhalen waar deze verschillen vandaan komen. Mogelijkerwijs zijn ouders van Groep-0 kinderen kritischer dan VVE/PSZ. Een andere mogelijke verklaring is dat ouders van Groep-0 minder capaciteiten hebben en meer begeleiding nodig hebben om zelf activiteiten te ontplooiën, betrokkenheid bij activiteiten te tonen en zouden zij minder besef kunnen hebben van de kansen die geboden worden door instellingen. Op basis van dit onderzoek valt dit echter niet vast te stellen.

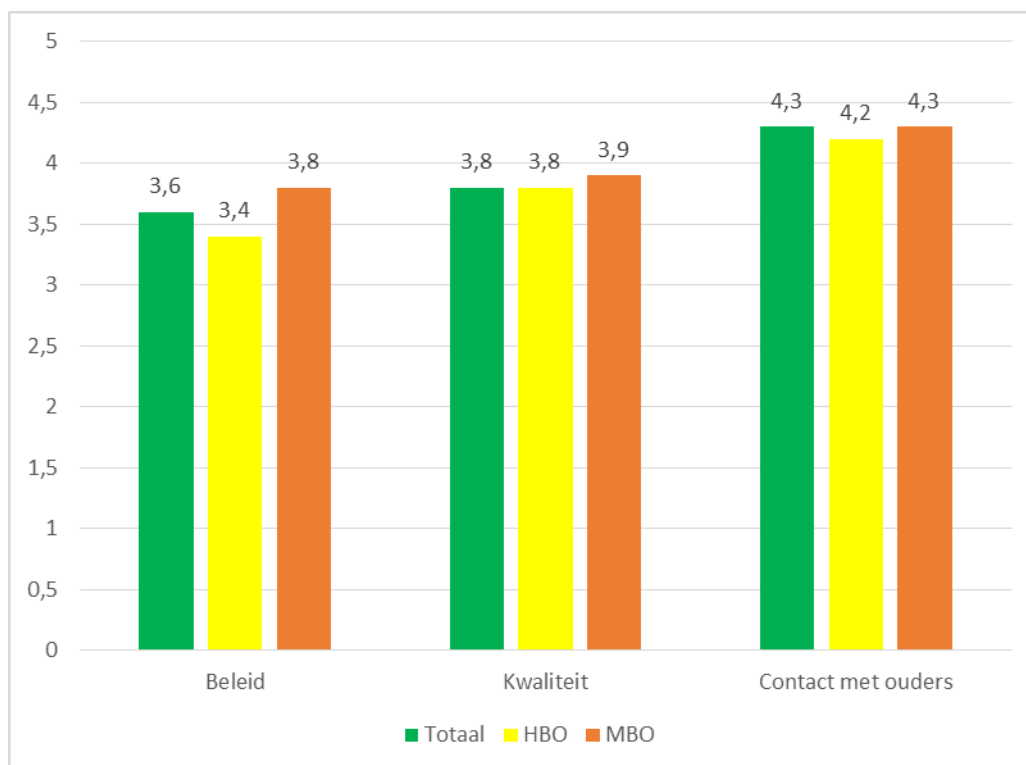
2.3.2 Resultaten enquête pedagogisch medewerkers

De vragenlijst is door 65 pedagogisch medewerkers (pm'ers) ingevuld (streefaantal 40 personen). Na opschoning van de data zijn er 41 bruikbare vragenlijsten overgebleven die gebruikt zijn voor de analyse van het onderzoek. Ook binnen deze 41 opgeschoonde vragenlijsten zijn niet alle vragenlijsten volledig ingevuld. De vragenlijsten waarbij dit het geval was, zijn per stuk bekeken en beoordeeld of deze volledig genoeg zijn ingevuld om mee te nemen in het onderzoek. Sommige respondenten lijken bewust sommige vragen niet beantwoord te hebben (wellicht vanwege angst herleidbaar te zijn voor werkgevers). Er is besloten de ontbrekende antwoorden als missend te beschouwen en niet te vervangen met een gemiddelde score. Om deze redenen kunnen de aantallen in de figuren en tabellen lager zijn dan 41.

In figuur b4.1 in bijlage 4 staan enkele kenmerken van de deelnemers aan de enquête weergegeven.

Een meerderheid van de respondenten is werkzaam bij een groep 0 (44%) gevolgd door pm'ers die werken binnen een vve-groep (39%). Een klein deel van de respondenten, 6 personen (17%) is werkzaam in zowel een groep 0 als een vve-groep. Qua opleidingsniveau zien we dat een groter deel van de respondenten een mbo-opleiding heeft dan een hbo-opleiding (respectievelijk 66% en 34%). Ook is de respondenten gevraagd welke methode op de instelling gebruikt wordt. 34 van de 39 respondenten (87%) geven aan Puk & Ko als methode toe te passen.

Omwille van de leesbaarheid zijn in dit verslag op de domeinen beleid, kwaliteit en contact met ouders de scores op de stellingen samengevoegd en tot een gemiddelde score verwerkt. Voor de samengestelde indicatoren is er gekeken naar mogelijk verschillen tussen hbo- en mbo-medewerkers. Deze verschillen zijn echter niet significant. De oorspronkelijke stellingen en antwoorden op de stellingen zijn terug te vinden in de bijlage van dit rapport.

Figuur 2.2: Gemiddelde scores op de samengevoegde stellingen per domein, naar opleidingsniveau

Beleid van de instelling

Gemiddeld beoordelen de pm'ers het beleid (en hun eigen rol daarin) met een 3,6 (op een vijfpuntsschaal) (zie figuur 2.2). Er lijkt voldoende consensus binnen de teams over de doelen en uitgangspunten van de vve-programma's. Wel geeft meer dan 50% van de respondenten een neutraal of negatief antwoord op de stelling dat (mogelijke) verbeteringen snel doorgevoerd worden. 11 respondenten geven aan niet voldoende te worden betrokken in beslissingen rondom het vve-beleid binnen de instelling. Het aantal personen dat aangeeft wel betrokken te worden, is echter groter (18 personen mee eens, 4 personen helemaal mee eens) (zie ook bijlage 4 voor de antwoorden op de stellingen).

Kwaliteit van de activiteiten

De kwaliteit van de manier waarop en de tijd waarin activiteiten worden uitgevoerd, wordt door de pm'ers als positief ervaren. Gemiddeld beoordelen pm'ers de stellingen met betrekking tot de kwaliteit van de activiteiten met een 3,8. Bijna 90 procent van de respondenten geeft aan dat door het gebruik van een planning de moeilijkheidsgraad opklimt gedurende het jaar. Een nog groter deel is van mening dat er voldoende overleg plaatsvindt met ouders over mogelijkheden voor externe zorg. Ook is een relatief groot deel van mening dat externe zorg in voldoende mate geëvalueerd wordt. De pm'ers is gevraagd in hoeverre de aanwezigheid van zorgkinderen een belemmering vormt voor een goede uitvoering van het vve-programma. Ongeveer een derde van respondenten geeft aan dat dit geen belemmering vormt. Twaalf respondenten hebben deze stelling neutraal beantwoord. Tien respondenten geven aan dat zorgkinderen wel degelijk een belemmering kunnen vormen voor de uitvoering

van het vve-programma.

Nagenoeg alle respondenten geven aan dat zij de uitslagen van observaties en toetsen gebruiken voor bijsturing van de activiteiten. Ook wordt door de overgrote meerderheid de handleiding gebruikt behorende bij het vve-programma. Een groot deel van de pm'ers geeft aan dat er voldoende tijd is om het programma uit te voeren. Een klein deel van de respondenten ervaart dit als onvoldoende. Hetzelfde zien we bij de mate waarin het mogelijk is om te differentiëren.

Contact met ouders

Over het algemeen zijn de ondervraagde pm'ers (zeer) positief over het contact met de ouders. Gemiddeld beoordelen de pm'ers het contact met de ouders met een 4,3. Zo geven nagenoeg alle pm'ers aan dat zij ouders stimuleren deel te nemen en informeren over activiteiten. Ruim 80 procent van de respondenten is bovendien van mening dat de ouders voldoende worden geïnformeerd over de vve-doelen.

Alle pm'ers geven aan initiatief te nemen om ouders te informeren over de ontwikkeling van hun kind en geven ouders ruimte om vragen te stellen. Daarnaast zijn ook nagenoeg alle respondenten van mening dat er voldoende ouderactiviteiten worden georganiseerd, dat er voldoende rekening wordt gehouden met de thuistaal van ouders en dat zij ouders stimuleren thuis activiteiten te ondernemen.

Tevens is de respondenten gevraagd hoe vaak er op de instelling ouderactiviteiten worden georganiseerd (tabel b4.4 in bijlage 4). Achttien respondenten geven aan dat er 1 tot 3 ouderactiviteiten per maand plaatsvinden. Zestien respondenten hebben 4 à 5 ouderactiviteiten per maand. Eén respondent geeft aan dat er bij de instelling meer dan 5 ouderactiviteiten per maand plaatsvinden.

Mogelijkheid tot professionalisering en ondersteuning

Aan de respondenten is gevraagd welke instrumenten op de instelling ingezet worden ter professionalisering. Ruim 70% van de respondenten geeft aan dat het mogelijk is om een korte cursus volgen indien gewenst. Ook het volgen van een opleiding en ervaringen uitwisselen met pm'ers van andere vve-instellingen is voor relatief veel respondenten een optie (ruim de helft). Intervisie, interne en externe collegiale consultaties komen relatief minder vaak voor.

Tot slot is de pm'ers gevraagd naar de ondersteuning die zij ontvangen van de locatiemanager bij het uitvoeren van het vve-programma (zie figuur b4.3 in bijlage 4). Ruim 60 procent van de respondenten is (zeer) tevreden over deze ondersteuning. Ongeveer een kwart antwoordt neutraal en circa 12 procent is ontevreden over de ondersteuning die zij ontvangen.

Conclusie

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat de pm'ers die deelgenomen hebben aan deze enquête (zeer) positief zijn over de manier waarop vve wordt uitgevoerd op de instelling waar zij werkzaam zijn. Met name het contact met de ouders en het gebruik van een planning wordt goed beoordeeld. Met betrekking tot het beleid dat door instellingen gevoerd wordt zien we een iets wisselender beeld waarbij pm'ers aangeven niet altijd voldoende betrokken te worden bij veranderingen en dat verbeteringen niet altijd snel doorgevoerd worden. De overgrote meerderheid geeft aan dat dit wel mogelijk is. Er is een kleine groep pm'ers dat aangeeft dat er niet voldoende tijd is om het vve-programma goed uit te voeren of dat de mogelijkheid is om te differentiëren binnen de groep. Nagenoeg alle pm'ers geven aan dat zij de resultaten van observaties en toetsen gebruiken om hun programma bij te sturen.

2.3.3 Resultaten enquête managers

De vragenlijst die onder managers van vve-instellingen is uitgezet, bestaat uit een aantal open vragen gemengd met meerkeuze vragen die opgedeeld zijn in een aantal domeinen. De enquête is ingevuld door 44 managers waarvan zestien na opschoning volledig genoeg bleken om te analyseren (streefaantal 20 managers). Drie van de zestien managers zijn werkzaam bij een instelling met een vve -peuterspeelzaal. Vijf managers voor een instelling met een groep 0 en acht managers werken voor een instelling waar zowel een vve /psz-groep als een groep 0 bestaat. Het grootste deel van de respondenten (6 personen) is zes tot tien jaar werkzaam binnen de instelling. Een klein deel werkt korter dan vijf jaar voor de instelling (2 personen). De overige personen werken langer dan tien jaar voor dezelfde instelling. Alle managers geven aan dat zij met een observatie-instrument werken (meestal KIJK!). Als vve-programma wordt voornamelijk gewerkt met Puk & Co en Piramide. Enkele respondenten gebruiken een ander programma. De programma's en observatie-instrumenten zijn belangrijke instrumenten bij het differentiëren binnen de groepen, aldus de managers. Hierbij stelt circa twee derde van de respondenten dat groepen opgebouwd worden in moeilijkheidsgraad.

Beleid en kwaliteitssysteem

De managers is gevraagd naar de drie belangrijkste punten uit het pedagogisch opleidingsplan van de instelling. De drie meest genoemde aspecten van het opleidingsplan zijn het werken volgens een methodiek met leerlingvolgsysteem (10 keer genoemd), opbrengstgericht werken (8 keer genoemd) en het bieden van een veilige/goede leeromgeving voor de kinderen (7 keer genoemd). Daarnaast geven een aantal managers aan in te zetten op verhogen van het taalniveau en ouderbeleid. Vervolgens is gevraagd hoe het pedagogisch opleidingsplan in de praktijk geïmplementeerd wordt. Het grootste deel van de respondenten geeft aan te investeren in trainingen voor pedagogisch medewerkers, zodat iedereen zich bewust is van de doelen en daarnaar kan handelen. Ook is er een aantal

instellingen dat een vve-coach in dienst heeft om onder andere te monitoren of de uitvoering van het pedagogisch opleidingsplan voldoet. Een aantal managers geeft aan met jaar- en groepsplannen te werken waarin de doelen centraal staan.

Om te bekijken of de doelen behaald zijn, wordt door een groot deel van de managers een evaluatie uitgevoerd. Sommigen evalueren jaarlijks, anderen elk half jaar of na afloop van twee thema's. Bij andere instellingen worden de resultaten inzichtelijk gemaakt via een interne kwaliteitsmonitor of wordt het observatie-instrument gebruikt om te monitoren of de gestelde doelen behaald worden.

De respondenten is gevraagd naar de verbetercyclus indien er sprake is van situaties die verandert dienen te worden. Een klein aantal respondenten (3 personen) geeft aan dat eerst met een leidinggevende wordt gesproken over de situatie en daarna met de pm'ers. Vijf managers spreken direct met de pm'ers en vervolgens met een leidinggevende. Een even groot deel geeft aan dat de manier waarop actie ondernomen wordt, afhankelijk is van de situatie. Een respondent geeft aan dat verbeter situaties ook met de pedagoog en vve-coach worden besproken. Een andere respondent zegt eventuele veranderingen ook af te stemmen met de aangesloten basisschool. De grote meerderheid van de managers geeft aan dat zij veranderingen in het beleid uitvoerig bespreken met medewerkers.

Gevraagd naar de manier waarop pm'ers inspraak hebben in het beleid geeft het grootste deel van de respondenten aan dat zij voornamelijk een adviserende rol hebben. Drie respondenten geven aan dat het beleid in samenspraak met de pm'ers wordt opgesteld.

Tot slot is de managers gevraagd welke aspecten voorkomen in het kwaliteitszorgsysteem waar zij mee werken. Nagenoeg alle respondenten geven aan dat er aandacht is voor kind/personeel ratio, groepsgrootte, opleidingseisen van de pm'ers, informatievoorziening naar ouders, VOG-verklaringen van medewerkers, veiligheid en gezondheid van de kinderen, pedagogisch beleid en meldcode kindermishandeling. De brandveiligheid, luchtkwaliteit, vrijwilligersbeleid en belasting van beroepskrachten met verzorging en opvang van kinderen worden (iets) minder vaak genoemd.

Doorlopende leerlijn

Ongeveer twee derde van de managers geeft aan dat er sprake is van vve-coördinatie tussen de voor- en vroegschool. Dit wordt op verschillende manieren ingevuld. Bij de meeste instellingen lijkt de ib-er een rol te spelen bij de coördinatie tussen voor- en vroegschool.

Daarbij geven alle respondenten op twee na aan dat er een warme overdracht plaatsvindt bij (bijna) alle vve-geïndiceerde kinderen. De overige respondenten geven aan dat dit alleen bij zorgkinderen gebeurt.

Qua samenwerking met de basisschool zien we verschillen in de doorlopende leerlijn.

Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat de basisschool informatie inwint bij de voorschool over instromende peuters. De meerderheid van de respondenten is bovendien van mening dat de basisschool aantoonbaar gebruik maakt van de informatie die door de vroegschool wordt aangeleverd. Als onderdeel van de doorlopende leerlijn hebben veel

instellingen afspraken gemaakt over het stimuleren van taalontwikkeling. Dertien van de zestien respondenten geeft aan dat dit het geval is. Sommige instellingen werken met een aanvullend taalprogramma, werken met een logopediste of geven aan dat aandacht voor taal zit verwerkt in het vve-programma.

Contact tussen de instelling en de ouders

Nagenoeg alle managers geven aan met een ouderplan te werken. Wanneer we kijken naar de wijze waarop de ouders participeren binnen de instelling dan geven nagenoeg alle respondenten aan dat ouders meedoen bij ouderactiviteiten, spelinloop en ouder-kind activiteiten. Slechts één respondent geeft aan dat ouders ook actief zijn om samen met hun kind de 'huiswerkboekjes' in te vullen.

Communicatie en professionalisering

Tot slot is de managers gevraagd op welke wijze zij met pedagogisch medewerkers overleggen over de resultaten van de kinderen. Meer dan de helft van de managers geeft aan de resultaten van individuele kinderen niet met de pm'ers te bespreken. Een klein deel doet dit eens per jaar of halfjaarlijks. De managers geven aan dat de pm'ers de resultaten meestal met ib-ers bespreken of dat zij zich meer bezig houden met de resultaten op groepsniveau. Via een aantal stellingen is de managers gevraagd naar de mogelijkheden voor professionalisering van pm'ers. Gemiddeld beoordelen de managers deze stellingen met een 4,0. Met andere woorden, de respondenten zijn van mening dat er in ruim voldoende mate mogelijkheden zijn tot professionalisering. Zo geven zij aan dat pm'ers gebruik kunnen maken van opleidingen en trainingen die aangeboden worden. Daarnaast organiseren veel instellingen (verplichte) studiedagen, themabijeenkomsten en trainingen waar pm'ers zich kunnen ontwikkelen. Ook worden er deskundigheidsbevordering- en functioneringsgesprekken gevoerd met pm'ers.

Conclusie

Uit de enquête onder managers kan worden vastgesteld dat veel instellingen op een soortgelijke manier werken. Alle instellingen werken met een observatie-instrument en een VVE-programma en hechten belang aan opbrengstgericht werken, een veilig leerklimaat voor kinderen en het volgen van de methodiek. Ook hebben alle instellingen een verbetercyclus waarbij wordt gekeken naar oplossingen. Hierbij is vaak een rol weggelegd voor de IB-ers. Alle instellingen zetten in op het vergroten van de ouderbetrokkenheid waarbij met name ingezet wordt op inloop- en ouder-kind activiteiten. Tot slot zijn de managers van mening dat er veel mogelijkheden zijn tot professionalisering van pm'ers en organiseren zij allen trainingen en cursussen om de kwaliteit van de instelling op peil te houden of te verbeteren.

2.4 Casestudies – de ontwikkeling van negen kinderen

2.4.1 Inleiding

Om een verdiepend inzicht te krijgen in de invloed van de groep 0-aanpak is de ontwikkeling van een aantal kinderen nader bestudeerd aan de hand van interviews met hun ouders en de pm'ers die met hen werken. Tevens zijn gegevens geanalyseerd die de pm'ers van deze kinderen hebben verzameld met behulp van het observatie-instrument KIJK!. Ter vergelijking zijn niet alleen kinderen gevolgd die in een groep 0 zitten, maar is ook gekeken naar kinderen uit vve-groepen. Van deze vve-kinderen zijn op dezelfde wijze gegevens verzameld als van de groep 0-kinderen.

In totaal is van twintig kinderen data verzameld, verspreid over vier vve-groepen en vier groepen 0. Deze acht groepen bevinden zich op vier instellingslocaties in drie Rotterdamse (achterstands)wijken. Per instelling is een vve- en groep 0-groep aanwezig, wat de vergelijkbaarheid van de groep 0-aanpak met de vve-aanpak ten goede komt. Zo kunnen vve- en groep 0-groepen worden vergeleken die (hoogstwaarschijnlijk) dezelfde doelgroep of populatie bedienen omdat zij zich in dezelfde buurt bevinden. De instellingen zijn geselecteerd in samenwerking met de gemeente Rotterdam die vve- en groep 0-instellingen heeft benaderd door middel van een door de Kenniswerkplaats opgestelde brief. Een aantal van deze instellingen heeft positief gereageerd en is daarom opgenomen in het onderzoek. De kinderen zijn geselecteerd in samenwerking met de pm'er(s) van de instelling. Bij de selectie van de kinderen speelden de beschikbaarheid van ouders en hun bereidwilligheid om aan het onderzoek deel te nemen een rol.

De opbouw van deze paragraaf is als volgt. In paragraaf 2.4.2 presenteren we de resultaten uit de casestudies van negen kinderen (4 vve en 5 groep 0-kinderen) waarvan gegevens verzameld zijn van meer dan één KIJK!-meting¹⁵. We doen dit vanuit het perspectief van de data gespiegeld aan de ontwikkelingen die ouders en pedagogisch medewerkers zien bij deze negen kinderen.

In bijlage 2 is een methodische toelichting gegevens op de basisgegevens die door KIJK! verzameld worden. Tevens gaat het in op de ontwikkelingen van alle 20 kinderen, gezien vanuit het perspectief van ouders en pm'ers. Het geeft daarmee een breedte-overzicht, maar verklaart niet de individuele verschillen, die worden in deze paragraaf nader geduid.

¹⁵ Van de overige 11 kinderen waren na afloop van de dataverzamelingsperiode van het onderzoek de gegevens van 1 KIJK!-meting bekend. Er kon dus ook geen ontwikkeling van deze kinderen in kaart worden gebracht via de KIJK!-methode.

2.4.2 Negen casestudies: KIJK!-data, inzichten pm'ers en ouders

In deze paragraaf brengen wij de resultaten uit KIJK!-metingen in verband met ervaringen van ouders en pm'ers om zo het verhaal achter de KIJK!-resultaten te achterhalen en een verdiepend inzicht te krijgen in de ontwikkeling van kinderen. We hanteren hierbij de volgende opzet: per kind bespreken we zijn/haar case, beginnend met het kind dat zich tussen KIJK!-meting 1 en KIJK!-meting 2 het meest positief heeft ontwikkeld op de elf ontwikkelingsgebieden waar KIJK! zich op richt¹⁶, en afsluitend met het kind met de minste ontwikkeling tussen de twee metingen. In bijlage 2 wordt de opbouw van KIJK! als instrument uitvoerig beschreven. De kinderen die in deze paragraaf centraal staan, betreffen allemaal *doelgroepkinderen*. Aan het eind van elk besproken kind formuleren we enkele bevindingen.

Kind A

Kind A is een jongen van 3 jaar oud met een Surinaams/Hindoestaanse moeder (opleiding: mbo) en een Kaapverdiaanse vader (opleiding onbekend). Hij heeft een jonger broertje. Kind A spreekt thuis Nederlands.

Kind A (vve)		
Tijd tussen meting 1 en 2	6 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	0,4 achterstand
	Meting 2	2,7 voorsprong
Gemiddelde ontwikkeling	3,1 maanden ingelopen	

Kind A heeft een gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de elf KIJK!-gebieden bij meting 1 (0,4 maand), weten om te zetten in een ontwikkelingsvoorsprong bij meting 2 (2,7 maanden).

Nadere bestudering per ontwikkelingsgebied (zie pagina 59) laat zien dat deze inhaalslag is gemaakt op alle KIJK!-gebieden, vooral op het cognitieve vlak. Op de KIJK!-basiskenmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezind, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) is kind A iets achteruitgegaan (van ++ naar +-). Daarentegen is de betrokkenheid volgens de KIJK!-gegevens groter geworden.

Ten tijde van het onderzoek waren de ouders net gescheiden, reden waarom kind A volgens de pm'ers een periode had waarin het veel huilde en nergens zin in had. Hoewel dit niet uit KIJK!-gegevens naar voren komt, loopt kind A volgens de pm'ers in sociaal-emotionele zin wat achter. De pm'ers vertellen dat het kind bij binnenkomst een normaal ontwikkeld kind was dat al veel kennis had en Nederlands sprak. Motorisch is het wat onhandig, gedraagt het zich soms wat onzelfstandig (zelf sokken en schoenen aantrekken) en heeft het nog geen cijfer- en letterherkenning. Daarentegen kan kind A al wel tellen, laat het zien over rekenkundige inzichten te beschikken en verloopt de taalontwikkeling naar wens: het heeft moeilijke

¹⁶ Zie de vorige paragraaf voor de berekening van deze ontwikkeling.

woorden geleerd en heeft een bredere spraak ontwikkeld toen de interesses ook breder werden. De geïnterviewde ouder van kind A ziet dat haar kind op de peuterspeelzaal verschillende dingen oppikt: hij herkent dingen thuis die hij in verhaalvorm op de peuterspeelzaal heeft gehoord, hij is meer geconcentreerd en kan beter met andere kinderen samenspelen (het delen van speelgoed). Tegelijkertijd twijfelt de ouder of de ontwikkeling van haar zoon anders zou zijn gelopen als het niet naar de peuterspeelzaal was gegaan. De constatering van de ouder op specifieke ontwikkelingsgebieden komen vrijwel overeen met die van de pm'ers, alleen op motorisch gebied is de ouder wat positiever.

De pm'ers zien de ouders van kind A als betrokken ouders, hoewel hun huidige omstandigheid niet eenvoudig is gezien hun scheiding. Een van beide (of oma) is altijd aanwezig bij de ouder-kind activiteiten op de instelling en de pm'ers vertellen dat de ouders ook de door de instelling opgegeven thuisactiviteiten doen (huiswerkboekjes). De ouder beaamt de constatering van de pm'ers als het gaat om ouderbetrokkenheid en is positief te spreken over de ouder-kind activiteiten ('Want zo merken kinderen ook echt van: je hebt nu echt even tijd voor mij'). De ouder is niet op de hoogte van de huiswerkboekjes. Deze liggen waarschijnlijk bij de vader.

Wat betreft de thuissituatie onderscheidt kind A zich van de kinderen uit de andere case in de voertaal thuis, die bij Kind A alleen Nederlands is. De andere kinderen worden thuis tweetalig of met een buitenlandse taal opgevoed.

Concluderend gaat het goed met kind A en lijkt het opbrengstgericht werken voor dit kind aan te slaan. De KIJKI-gegevens en de ervaringen van pm'er en ouder van kind A wijzen vrijwel in dezelfde richting. Kind A ontwikkelt zich over het algemeen goed, met name op cognitief vlak. De sociaal-emotionele ontwikkeling lijkt wat achter te lopen op de rest, mogelijk door de scheiding van de ouders.

Kind B

Kind B is een meisje van 3 jaar oud met een Kaapverdiaanse achtergrond (moeder: mavo opleiding, vader: hbo opleiding). Zij heeft twee oudere zussen van 21 en 12 jaar. Kind B spreekt thuis Kaapverdiaans, en er is, volgens de pm'ers, thuis onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal.

Kind B (vve)		
Tijd tussen meting 1 en 2	8 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJKI-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	3,6 achterstand
	Meting 2	2,0 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	1,6 maanden ingelopen	

Kind B heeft een gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de 11 KIJKI-gebieden bij meting 1 (3,6 maanden) weten in te lopen in de periode tot meting 2 (achterstand 2,0 maanden).

Nadere bestudering per ontwikkelingsgebied (zie pagina 59) laat zien dat deze inhaalslag is gemaakt op vrijwel alle KIJKI!-gebieden, met uitzondering van de ontluikende geletterdheid en gecijferdheid waar de achterstand tussen meting 1 en 2 is toegenomen. Kind B is constant op de KIJKI!-basiskenmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezind, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) (score: +/-) en de betrokkenheid is groter geworden.

De pm'ers vertellen dat het kind zich op een aantal gebieden goed ontwikkelt, zoals op motorisch en cognitief gebied (zij onthoudt veel verhalen en kan deze terug vertellen), maar dat het minder goed gaat op sociaal-emotioneel terrein ('dromerig, maar ook koppig en star en snel beledigd') en wat betreft taalontwikkeling. Vanwege haar taalontwikkeling noemen de pm'ers kind B een 'zorgkind'. Ook de geïnterviewde ouder van kind B ziet dat haar kind moeite heeft met taal. Ze gaat weliswaar vooruit, maar blijft het moeilijk vinden om te zeggen wat ze bedoelt. Net als de pm'ers constateert de ouder dat haar kind bazig en snel boos is, maar dat dit soms voorkomt en haar kind ook weer snel vrolijk is en goed met andere kinderen kan spelen. Al met al is de ouder van mening dat haar kind vooruit is gegaan op de peuterspeelzaal en dat haar ontwikkeling minder goed zou zijn verlopen als zij niet naar de peuterspeelzaal zou zijn gegaan.

De pm'ers spreken de ouders van kind B kort en niet vaak omdat beide ouders werken. De ouders doen weinig mee met de (ouder-kind) activiteiten: hun plek wordt op deze momenten vaak ingenomen door de zus van kind B. De ouders komen wel naar de 10-minuten gesprekjes. Dit beeld komt overeen met de ervaringen van de geïnterviewde ouder. Zij en haar man kunnen vaak niet blijven hangen vanwege werk. De ouder is niet bekend met de huiswerkboekjes van de vve-instelling maar oefent met haar kind wel met andere boekjes en door naar educatieve kindertelevisieprogramma's te kijken (bijvoorbeeld Dora).

De KIJKI!-gegevens en de ervaringen van pm'er en ouder van kind B wijzen vrijwel in dezelfde richting.

Concluderend ontwikkelt kind B zich op sommige gebieden beter dan op andere gebieden. Dit laatste geldt niet voor de ontluikende geletterdheid en gecijferdheid, waarop kind B achter blijft lopen. Mogelijk komt dit doordat er thuis geen Nederlands wordt gesproken, althans volgens de pm'ers, in combinatie met de eigen aanpak van de ouders om met hun kind de taal te oefenen (educatieve kindertelevisieprogramma's en andere boekjes dan de door de instelling opgegeven huiswerkboekjes). Over de sociaal-emotionele ontwikkeling lijken de meningen wat uiteen te lopen en ziet de ouder dit positiever dan de pm'ers.

Kind C

Kind C is een meisje van 3 jaar oud met een Pakistaanse achtergrond (moeder: mavo opleiding, vader: vwo opleiding). Kind C sprak thuis aanvankelijk Pakistaans, maar inmiddels is dat steeds vaker Nederlands geworden.

Kind C (groep 0)		
Tijd tussen meting 1 en 2	8 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	0,5 achterstand
	Meting 2	0,9 voorsprong
Gemiddelde ontwikkeling	1,4 maanden ingelopen	

Kind C heeft een kleine gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de 11 KIJK!-gebieden bij meting 1 (0,5 maand) weten om te buigen in een kleine ontwikkelingsvoorsprong bij meting 2 (0,9 maand). Nadere bestudering per ontwikkelingsgebied laat zien dat deze inhaalslag is gemaakt op de meeste KIJK!-gebieden. Op een aantal terreinen blijft kind C constant (spelontwikkeling, grote motoriek, tekenontwikkeling en cognitieve ontwikkeling). Kind C is constant op de KIJK!-basiskenmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezind, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) en behaalt hierop de maximale score (++). De betrokkenheid is licht toegenomen. De pm'ers vertellen dat zij bij de start op de peuterspeelzaal qua taal achterliep, maar 'op schema' zat op de andere ontwikkelingsgebieden ('Zeker geen zorgkind'). In de ogen van de pm'ers heeft kind C zich op alle gebieden goed ontwikkeld. Zowel motorisch als sociaal-emotioneel zijn er geen problemen (contact met veel kinderen en ze heeft veel vriendinnetjes). Wat betreft taal is de ontwikkeling het meest zichtbaar: begonnen met een achterstand, behoort kind C momenteel tot de pluskinderen. De geïnterviewde ouder ziet dat haar kind zich op de peuterspeelzaal goed heeft ontwikkeld en constateert hetzelfde als de pm'ers. De taal is een stuk verbeterd, haar zelfvertrouwen is gegroeid en ze is minder verlegen geworden. Wat betreft taal is de ouder wat kritischer dan de pm'ers. De woordenschat is weliswaar op orde, maar het maken van zinnen kan beter.

De pm'ers zien de ouders van kind C regelmatig, maar zij wordt ook vaak door oma naar de peuterspeelzaal gebracht. Volgens de pm'ers zijn de ouders actief met de huiswerkboekjes die worden uitgedeeld en doen zij ook wel eens mee met de activiteiten (oma nooit). De geïnterviewde ouder doet zo vaak als mogelijk mee met de activiteiten, maar dat lukt niet altijd vanwege omdat zij een baan heeft. Zij en haar man nemen de huiswerkboekjes twee keer door met hun kind. De ouder is tevreden met de pm'ers, maar zou graag zien dat de groep wat kleiner zou zijn zodat kinderen wat meer individuele aandacht zouden krijgen (maar heeft ook begrip voor de huidige situatie).

Concluderend zit kind C goed 'op schema' volgens ouder en pm'ers, wat ook uit de KIJK!-gegevens naar voren komt. Wat minder goed uit de verf komt in de KIJK!-gegevens, maar wat

zowel de ouder als pm'ers opvalt, is de sterke taalontwikkeling van kind C. Een bijdrage hieraan is mogelijk de aandacht die ouders thuis geven aan taal door de door de instelling opgegeven huiswerkboekjes 2 maal met hun kind door te nemen.

Kind D

Kind D is een jongen van 3 jaar oud. De moeder is Kaapverdiaans (opleiding: mbo), de vader, met wie het kind nauwelijks contact heeft, is van Antilliaanse herkomst (opleiding: onbekend). Kind D heeft twee zussen en wordt thuis tweetalig opgevoed (Kaapverdiaans en Nederlands). De moeder spreekt met haar kind op de peuterspeelzaal altijd -zoals de pm'ers constateren- goed Nederlands.

Kind D (vve)		
Tijd tussen meting 1 en 2	6 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	3,6 achterstand
	Meting 2	2,4 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	1,2 maanden ingelopen	

Kind D heeft een gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de 11 KIJK!-gebieden bij meting 1 (3,6 maanden) weten in te lopen in de periode tot meting 2 (achterstand 2,4 maanden). Nadere bestudering per ontwikkelingsgebied laat zien dat deze inhaalslag is gemaakt op een aantal de KIJK!-gebieden, vooral met betrekking tot de spelontwikkeling waar kind bij meting 1 een achterstand had van 6 maanden bij meting 2 had omgezet in een voorsprong van 2 maanden. Echter, de achterstand bij ontlukende geletterdheid en gecijferdheid is tussen meting 1 en 2 toegenomen. Deze bedragen bij meting 2 respectievelijk 6 en 8 maanden achterstand. De betrokkenheid van kind D is groter geworden. Een uitspraak over de ontwikkeling op de KIJK!-basiskenmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezind, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) kan niet worden gegeven vanwege het ontbreken van een score bij meting 2.

De pm'ers vertellen dat kind D bij de start op de peuterspeelzaal een echte 'jongen jongen' was en moest leren luisteren. In de ogen van de pm'ers ontwikkelt kind D zich gemiddeld, maar vormt de sociaal-emotionele ontwikkeling een risicofactor. Op dit vlak heeft hij een achterstand. Hij is wel rustiger geworden maar de pm'ers zijn er 'wel van geschrokken dat hij bijna vier is'. De geïnterviewde ouder herkent dit beeld van een onrustig kind enigszins, maar betreft dit vooral op de fijne motoriek ('moeite met stilzitten'). In tegenstelling tot wat de pm'ers ervaren, constateert de ouder dat haar kind zich goed ontwikkelt op het sociaal-emotionele gebied en steeds beter om kan gaan met andere kinderen (heeft geleerd om stop te zeggen en er niet meteen op los te slaan). Volgens de ouder speelt de peuterspeelzaal hier een rol in, omdat haar kind hier structuur krijgt aangeboden. De pm'ers hebben alleen te maken met de moeder van kind D, de vader hebben zij nog nooit gezien. Zij zien dat de moeder erg haar best doet om haar kind te ondersteunen en toont zich sterk betrokken bij haar kind. Ze doet actief mee met de ouder-kind activiteiten en betreft er ook andere kinderen

bij. Tegelijkertijd zijn er twijfels of zij met haar kind de huiswerkboekjes doorneemt en heeft zij zo haar eigen ideeën over opvoeden (ze wil niet te streng zijn voor haar kinderen). Het beeld dat de pm'ers hebben over de ouderbetrokkenheid van de moeder, wordt weerspiegeld in haar eigen woorden. Ze voelt zich heel betrokken en doet zoveel mogelijk mee met de activiteiten. De voortgangsgesprekken ervaart zij als nuttig omdat deze haar nieuwe inzichten kan geven over haar kind. De huiswerkboekjes vindt zij nuttig, maar ze neemt ze niet door omdat zij dit vergeet.

Opvallend bij de case van kind D is dat de KIJK!-gegevens tonen dat zijn ontwikkeling op ontluikende geletterdheid en gecijferdheid tussen twee metingen toegenomen is, terwijl uit de interviews het beeld naar voren komt dat hij zich normaal ontwikkelt en vooral problemen heeft op sociaal-emotioneel vlak.

Concluderend kunnen we stellen dat het beeld ontstaan is dat de begeleiding van kind D zich -waarschijnlijk vanuit noodzaak- zowel vanuit de kant van de pm'ers als vanuit de ouder zich vooral richt op de sociaal-emotionele behoeften van het kind, waardoor aandacht voor geletterdheid en gecijferdheid in het gedrang komt. Ook dient er ondersteuning en stimulatie plaats te vinden op het gebruik van de huiswerkboekjes.

Kind E

Kind E is een jongen van 3 jaar oud. Zijn ouders zijn van Turkse herkomst (opleiding van beide is mbo). Hij heeft drie oudere broers en wordt thuis tweetalig opgevoed (Turks en Nederlands).

Kind E (groep 0)		
Tijd tussen meting 1 en 2	4 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	1,8 achterstand
	Meting 2	0,7 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	1,1 maanden ingelopen	

Kind E heeft een gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de 11 KIJK!-gebieden bij meting 1 (1,8 maanden) weten in te lopen in de periode tot meting 2 (achterstand 0,7 maanden). Nadere bestudering per ontwikkelingsgebied laat zien dat hij vrij stabiel is in zijn ontwikkeling. Zijn ontwikkelingsniveau blijft op de meeste terreinen gehandhaafd. Hij heeft wel een inhaalslag gemaakt op het gebied van zijn grote motoriek. Ditzelfde geldt voor zijn cognitieve ontwikkeling (bij meting 1 vier maanden achterstand, bij meting 2 nul maanden achterstand). Ook de ontluikende gecijferdheid is wat beter geworden (van 2 naar 0 maanden achterstand). De achterstand bij ontluikende geletterdheid is daarentegen toegenomen van twee naar vier maanden. De betrokkenheid van kind E, hij verkeert buiten de alarmzone, is stabiel gebleven, evenals zijn niveau op de KIJK!-basiskennmerken (maximale score van ++).

De pm'ers vertellen dat kind E zich motorisch en cognitief goed ontwikkelt. In het begin merkten zij al dat hij veel buiten speelt en plezier heeft in het maken van moeilijke puzzels. Meer zorgen zijn er over zijn sociaal-emotionele ontwikkeling en zijn gedrag in spelsituaties. Hij daagt veel kinderen uit, pakt speelgoed af en bijt van zich af ('Het samenspelen gaat dus niet heel goed'). Verder is zijn spraak-taalontwikkeling een zwak punt, hoewel hij wel vooruitgaat. De geïnterviewde ouder vindt dat het over het algemeen goed gaat met haar zoon en 'hij zich goed ontwikkelt voor een driejarige'. Hierin zien we enkele verschillen met de ervaringen van de pm'ers. Zo constateert de ouder dat hij weliswaar concentratieproblemen heeft, maar goed kan samenspelen met andere kinderen in de groep (beter dan thuis/buiten), dat zijn Nederlands is vooruitgegaan en hij al wat Engels kan door het internet. De meerwaarde van de peuterspeelzaal zit er voor de ouder van kind E vooral in dat deze haar kind rustiger heeft gemaakt, beter heeft doen luisteren en zijn concentratievermogen heeft verbeterd (hij kan zich beter focussen). De in de ogen van de ouder goede ontwikkeling van haar kind komt deels door de peuterspeelzaal, maar ook door haar eigen opvoeding waarin ze de ontwikkeling van haar kind probeert te stimuleren.

De pm'ers hebben vooral te maken met de moeder van kind E, de vader wordt zelden gesignaleerd. De moeder is volgens de pm'ers sterk betrokken bij haar kind. Zij doet mee met veel activiteiten, probeert er altijd bij te zijn als er iets wordt georganiseerd en leest thuis de van de instelling meegegeven boekjes voor, bekijkt de plaatjes en oefent woordjes. Zelf vindt de moeder dat zij meer betrokken kan zijn, maar als ze er is loopt ze wel altijd langs bij de pm'ers om ervaringen en informatie te delen.

Concluderend: wanneer de KIJK!-gegevens van kind E en de indrukken van pm'ers en ouder naast elkaar worden gelegd, dan is het moeilijk om een eenduidig beeld te schetsen van de ontwikkeling van kind E. Vanuit ieder perspectief komt weer een ander beeld naar voren. De KIJK!-gegevens duiden bijvoorbeeld op niet al te grote achterstanden en zelfs op het inlopen van achterstanden. Uit de interviews komt echter naar voren dat kind E vooral problemen heeft op sociaal-emotioneel vlak en op taalspraakgebied, althans in de ogen van de pm'ers. De geïnterviewde ouder herkent dit deels, maar problematiseert het minder en ziet het gedrag van haar kind soms zelfs totaal anders dan de pm'ers, bijvoorbeeld als het gaat om het spelen met andere kinderen. Wat betreft de ouderbetrokkenheid en de samenwerking tussen instelling en ouders bij de ontwikkeling van het kind zijn de pm'ers tevreden over de bijdrage van de moeder. De moeder zelf vindt echter dat zij nog wel meer kan doen. Het voorgaande overziend, is het moeilijk om vast te stellen waardoor de ontwikkeling van kind E gestimuleerd, dan wel gefrustreerd wordt.

Kind F

Kind F is een meisje van 3 jaar oud. Zij heeft een Kaapverdiaanse achtergrond. Haar moeder heeft waarschijnlijk havo gedaan, vader heeft een mbo opleiding genoten. Kind F heeft nog een broer. Thuis wordt er geen Nederlands gesproken, omdat de ouders bang zijn dat zij hun kind verkeerde dingen aanleren.

Kind F (groep 0)		
Tijd tussen meting 1 en 2	6 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	3,3 achterstand
	Meting 2	2,2 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	1,1 maanden ingelopen	

Kind F heeft een gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de 11 KIJK!-gebieden bij meting 1 (3,3 maanden) weten in te lopen in de periode tot meting 2 (achterstand 2,2 maanden). Nadere bestudering per ontwikkelingsgebied laat zien dat kind F een inhaalslag heeft gemaakt op het gebied van spel- (van vier maanden achterstand naar twee maanden voorsprong) en tekenontwikkeling (van twee maanden achterstand naar twee maanden voorsprong). Daarentegen is de achterstand wat betreft de cognitieve ontwikkeling groter geworden (van vier naar zes maanden achterstand). Verder vallen de achterstand op bij de spraak- en taalontwikkeling (bij meting 2 tien maanden achterstand) en de ontlukende gecijferdheid (bij meting 2 zes maanden). De betrokkenheid van kind F, zij verkeert buiten de alarmzone, is stabiel gebleven. Op de KIJK!-basiskenmerken is kind F wat achteruit gegaan (van de maximale score van ++, naar de score +-).

De pm'ers noemen kind F een zorgkind. De taalontwikkeling komt heel moeilijk op gang, op cognitief vlak loopt zij wat achter en ze heeft nog altijd veel stimulans nodig om in actie te komen ('Als ze binnenkomt staart ze alleen en observeert.'). Op motorisch vlak zit kind F volgens de pm'ers op niveau. De geïnterviewde ouder herkent voor een deel de indrukken van de pm'ers. Ze is zich ervan bewust dat haar kind achterloopt qua taalontwikkeling, en wijt dat aan haar eigen onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. De ouder merkt wel dat kind F beter Nederlands is gaan spreken sinds ze op de peuterspeelzaal zit, en ziet hierin een meerwaarde van de peuterspeelzaal. Ook motorisch gezien is haar dochter vooruit gegaan op de peuterspeelzaal (knippen, pen vasthouden, fietsen). Anders dan de pm'ers is de ouder van mening dat haar kind actief is in de groep, makkelijk contact maakt en speelt met andere kinderen. De ouder zou graag zien dat haar kind langer op de peuterspeelzaal kon blijven om zo bijvoorbeeld de Nederlandse taal beter en sneller onder de knie te krijgen.

De pm'ers zien de moeder van kind F bijna iedere dag, de vader af en toe. Zij zijn ervan op de hoogte dat de moeder meedoet aan een cursus Nederlandse. In die zin lijkt de moeder betrokken. Aan de andere kant hebben de ouders veel stimulans nodig om alert te blijven op en zich bewust te zijn van hun opvoeding. De moeder geeft van haar kant aan te werken aan

haar eigen taalontwikkeling en ook haar kind hierin te ondersteunen. Zelf volgt zij een cursus Nederlands en probeert thuis met haar dochter de huiswerkboekjes door te nemen. De achterstand van kind F ligt vooral op het taalgebied en op cognitief vlak, en volgens de KIJK!-gegevens ook als het gaat om de ontluikende gecijferdheid. Deze achterstanden lijken grotendeels in verband te staan met de thuissituatie: omdat de ouders zelf beperkt Nederlands spreken en er bang voor zijn hun kind verkeerd Nederlands bij te brengen, wordt thuis geen Nederlands gesproken. De moeder probeert deze situatie te keren door zelf een cursus Nederlands te volgen. Hoewel zij merkt dat haar kind beter Nederlands is gaan praten, is het de vraag in hoeverre wat kind F op taalgebied oppikt op de peuterspeelzaal, thuis beklijft in de huidige situatie. Deze vraag wordt des te urgenter als gekeken wordt vanuit het perspectief van de pm'ers die de ouders regelmatig wijzen op hun opvoeding. Aan de andere probeert de moeder thuis wel te oefenen met haar kind.

Concluderend valt te stellen dat de verantwoordelijkheid die beide partijen (pm'ers en moeder) voelen voor de ontwikkeling van kind F, ruimte geeft om haar taalontwikkeling te verbeteren, en daarmee ook haar algemene achterstand verder in te lopen. Momenteel lijkt dit nog niet voldoende uit de verf te komen. Wellicht dat in deze case de beide partijen kunnen nadenken over alternatieve vormen van taalondersteuning (bijvoorbeeld kind F meer in contact brengen met taalvaardigere kinderen) zolang de thuissituatie qua taal nog onvoldoende ondersteunend kan zijn. Ook op cognitief vlak zou een goede analyse gemaakt moeten worden wat hierin anders aangepakt zou kunnen worden.

Kind G

Kind G is een meisje van 3 jaar oud. Zij heeft een Turkse achtergrond. Haar moeder heeft havo gedaan, vader heeft een mbo opleiding genoten. Kind G heeft nog een broer van 10 jaar. Beide ouders spreken thuis goed Turks. Nederlands wordt er thuis niet gesproken.

Kind G (groep 0)		
Tijd tussen meting 1 en 2	4 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	0,5 achterstand
	Meting 2	0,9 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	0,4 maand achteruit gegaan	

Kind G heeft een lage gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de elf KIJK!-gebieden bij eerste meting, 0,5 maanden. Echter bij de tweede meting is deze achterstand opgelopen naar 0,9 maanden.

Nadere bestudering van de metingen laat zien dat er slechts vier maanden tussen beide metingen zit en dat is te weinig om een goed oordeel te kunnen geven over haar ontwikkeling. We zien wel dat de achterstand *uitsluitend* bij de domeinen ontluikende geletterdheid en gecijferdheid is opgelopen. Andere gebieden zijn volkomen stabiel.

De betrokkenheid van kind G is licht verbeterd. Op de KIJK!-basiskenmerken is kind G ook op de maximale score van ++ gebleven. De pm'ers zijn tevreden. Toen het kind binnenkwam kon het geen Nederlands, nu echter wel.

“(...) en langzaam hoorden we een woord en dan twee woorden en nu stelt ze heel veel vragen als: wat is dit nou, wat is dit, wat is dat? dus drie woordszinnen spreekt ze nu.”

pm'ers merken dat ze de basis van de Turkse taal goed beheerst. Ook volgens de moeder spreekt haar kind erg goed Turks en spreekt ze ook wat woordjes Engels. Haar Nederlands is nog niet zo goed in vergelijking met leeftijdgenootjes. Pm'ers en ouders zijn het eens dat de grove motoriek goed gaat, fijne motoriek blijft iets achter. Daar zal ze wat meer in gestimuleerd moeten worden. Samenspelen met andere kindjes gaat prima. Moeder vindt de communicatie met de leidsters goed. Ze kan altijd bij hen terecht met vragen en krijgt daar ook altijd een net antwoord op terug. Met name wordt de moeder op de psz gezien. bij de huiswerkboekjes moet achteraan gezeten worden: de pm'ers denken dat de ouders thuis de boekjes onvoldoende gebruiken.

Concluderend is er met kind G niet veel aan de hand. Met name de ontluikende geletterdheid en gecijferdheid kunnen verder gestimuleerd worden op de groep 0 en door bij de ouders te benadrukken dat zij met de huiswerkboekjes aan de slag moeten. De verwachting is dan ook dat kind G de achterstand snel kan inlopen.

Kind H

Kind H is een meisje van 3 jaar oud. Zij heeft een Poolse achtergrond. Het is onbekend welke opleiding beide ouders hebben genoten. Kind H heeft nog één oudere zus. Beide ouders spreken thuis geen Nederlands.

Kind H (vve)		
Tijd tussen meting 1 en 2	6 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJK!-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	2,4 achterstand
	Meting 2	3,3 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	0,9 maand achteruit gegaan	

Kind H heeft een relatief grote gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de elf KIJK!-gebieden bij eerste meting, 2,4 maanden. Bij de tweede meting is deze achterstand opgelopen naar 3,3 maanden.

Nadere bestudering laat zien dat deze achterstand opgelopen is bij spraak- en taalontwikkeling, ontluikende geletterdheid en tekenontwikkeling. De andere ontwikkelingsgebieden zijn stabiel.

De betrokkenheid van kind H is licht verbeterd, als ook de zelfredzaamheid en kleine motoriek. Op de KIJK!-basiskenmerken is kind H stabiel, maar laag gebleven met +-.

De pm'ers zeggen dat kind H een lange wenperiode heeft gehad. Dat kwam voornamelijk door moeder die het moeilijk vond om afscheid te nemen.

“Het wennen was heel moeilijk voor moeder. Ik denk dat we wel zeker een half jaar wat moeilijkheden hebben gehad.”

Het is een heel verlegen, introvert meisje. Het is moeilijk te peilen of het kind plezier heeft.

“Ze heeft wel een duidelijke wil; als ze iets niet wilt dan doet ze het ook niet. ze heeft twee favoriete vriendjes en laat vaak met lichaamstaal zien wat ze wel en niet leuk vindt”.

Ze heeft genoeg Nederlandse taal opgeslagen, maar moet nog loskomen van het gebruik van taal.

“ (...) je ziet aan haar dat als je vragen stelt dat ze het antwoord weet, maar niet laat horen.”

Ze snapt het allemaal wel, maar gebruikt de taal niet en daarmee is haar taalontwikkeling onder niveau. Daarentegen durft ze veel en heeft ze veel doorzettingsvermogen.

Moeder is tevreden met de omgang en communicatie van pm'ers. Zij neemt de tijd om in de ochtend met haar kind spelletjes te doen en aanwezig te zijn bij ouder-kind activiteiten en koffieochtenden. Taal is vaak wel een barrière om goed me te kunnen doen. De vader komt in zulke gevallen, waarbij er sprake is van taalproblemen, opdruven. Kind H kijkt met haar zus naar Nederlandstalige tv-programma's. De huiswerkboekjes worden thuis gebruikt.

Concluderend kunnen we stellen dat kind H internaliserend gedrag vertoont. Gerichte behandeling of therapie zouden haar wat vrijer kunnen maken. Pm'ers zouden er op toe moeten zien dat ze oefent in het uiten via taal.

Kind I

Kind I is een meisje van 3 jaar oud. Zij heeft een Turkse achtergrond. Het is onbekend welke opleiding beide ouders hebben genoten. Kind I heeft geen broers of zussen. Beide ouders spreken thuis geen Nederlands, alleen Turks.

Kind I (groep 0)		
Tijd tussen meting 1 en 2	6 maanden	
Ontwikkeling op 11 KIJKI-gebieden (gemiddelde resultaat in maanden)	Meting 1	2,0 achterstand
	Meting 2	4,9 achterstand
Gemiddelde ontwikkeling	2,9 maanden achteruit gegaan	

Kind I heeft een relatief grote gemiddelde ontwikkelingsachterstand op de elf KIJKI-gebieden bij de eerste meting, 2,0 maanden. Echter bij de tweede meting is deze achterstand met 2,9 maanden opgelopen naar 4,9 maanden.

Nadere bestudering laat zien dat deze achterstand is opgelopen voor de domeinen omgaan met zichzelf, spraak- en taalontwikkeling, tekenontwikkeling, cognitieve ontwikkeling, ontluikende geletterdheid en gecijferdheid. De andere ontwikkelingsgebieden zijn stabiel. De betrokkenheid van kind I is wel licht verbeterd, als ook zelfredzaamheid en spelontwikkeling. Op de KIJK!-basissenmerken is kind I stabiel, maar laag gebleven met +-. De pm'ers zeggen dat kind I een rustig meisje is dat niet veel praat, erg in zichzelf is gekeerd en afstandelijk is.

“Ze beschermt haar territorium en kiest er op dit moment voor om niet erg mededeelzaam te zijn.”

Sociaal-emotioneel loopt zij ook achter. Ze is niet sociaal, speelt meer *naast* dan *met* andere kinderen en kan hardhandig zichzelf verdedigen. Als ze speelt gebruikt ze geen taal. Dit in tegenstelling tot wat de ouders zeggen, zij vinden kind I wel sociaal en vinden dat ze graag met andere kinderen speelt. Volgens haar ouders pakt ze Nederlandse woordjes op, maar dit is in de ogen van de pm'ers veel te weinig.

Moeder gebruikt thuis de huiswerkboekjes. Moeder brengt en haalt haar dochter. Moeder doet aan veel activiteiten van de groep 0 mee.

Concluderend lijkt het erop dat kind I een 'zorgkind' is waarvoor externe zorg aangeschreven moet worden. . In tabel 2.2 (pagina 59) staat een overzicht gegeven van de scores van de kinderen per gebied waar in de tekst over gesproken wordt. In de tabel staat met een kleurcode aangegeven of het kind een voor- of achterstand heeft ten opzichte van leeftijdsgenoten. De getallen verwijzen naar het aantal maanden voor- of achterstand.

Tabel 2.2: overzicht KIJK! scores van 9 volkinderen, 1ste en 2de meting.

VVE			Observatie-/ontwikkelingsgebieden														
Kind	Meting	Leeftijd Meetmoment	Basisknmerken 0-2	Basisknmerken 2-4	Betrokkenheid	Omgaan met zichzelf	Omgaan met anderen	Zelfredzaamheid	Spelontwikkeling	Spraak- en taalontwikkeling	Grote motoriek	Kleine motoriek	Tekenontwikkeling	Cognitieve ontwikkeling	Ontluiken de geletterdheid	Ontluiken de gecijferdheid	
A	1	3.4		++	3	-2	0	0	0	0	0	0	-2	0	0	0	-0.4
	2	3.10		plus min	4.5	-2	4	4	2	4	2	2	0	6	4	4	2.7
	Tussentijd	6			1.5	0	4	4	2	4	2	2	2	6	4	4	3.1
H	1	2.8		plus min	2.5	-2	-2	-2	-2	-6	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2.4
	2	3.2		min plus	3	-2	-2	0	-2	-12	-2	0	-8	-2	-4	-2	-3.3
	Tussentijd	6			0.5	0	0	2	0	-6	0	2	-6	0	-2	0	-0.9
D	1	3		++	2.5	-4	-4	-2	-6	-2	-2	-6	-6	-2	-2	-4	-3.6
	2	3.6		niet ingevu	3	0	0	2	2	0	-2	-6	-6	-2	-6	-8	-2.4
	Tussentijd	6			0.5	4	4	4	8	2	0	0	0	0	-4	-4	1.3
B	1	2.8		plus min	2	-6	-6	-4	-4	-8	-2	0	-2	-4	-2	-2	-3.6
	2	3.4		plus min	3.5	0	-2	0	-2	-4	0	0	0	-4	-4	-6	-2.0
	Tussentijd	8.00			1.5	6	4	4	2	4	2	0	2	0	-2	-4	1.6
Groep 0			Observatie-/ontwikkelingsgebieden														
Kind	Meting	Leeftijd Meetmoment	Basisknmerken 0-2	Basisknmerken 2-4	Betrokkenheid	Omgaan met zichzelf	Omgaan met anderen	Zelfredzaamheid	Spelontwikkeling	Spraak- en taalontwikkeling	Grote motoriek	Kleine motoriek	Tekenontwikkeling	Cognitieve ontwikkeling	Ontluiken de geletterdheid	Ontluiken de gecijferdheid	
E	1	2.8		++	3.5	-2	-2	0	0	-4	-4	0	0	-4	-2	-2	-1.8
	2	3		++	3.5	0	-2	0	0	-4	2	0	0	0	-4	0	-0.7
	Tussentijd	4			0	2	0	0	0	0	6	0	0	4	-2	2	1.1
C	1	2.10		++	4	-2	-2	-2	0	0	0	0	0	0	0	0	-0.5
	2	3.6		++	4.5	0	0	2	0	2	0	2	0	0	2	2	0.9
	Tussentijd	8.00			0.5	2	2	4	0	2	0	2	0	0	2	2	1.5
G	1	2.8		++	3.5	0	0	-2	0	-2	-2	0	0	-2	0	2	-0.5
	2	3		++	4	0	0	-2	0	-2	0	0	0	0	-4	0	-0.9
	Tussentijd	4			0.5	0	0	0	0	0	2	0	0	0	-4	-2	-0.4
F	1	2.10		++	3.5	0	0	-2	-4	-12	-4	-2	-2	-4	0	-6	-3.3
	2	3.4		plus min	3.5	0	0	0	2	-10	-4	-2	2	-6	0	-6	-2.2
	Tussentijd	6			0	0	0	2	6	2	0	0	4	-2	0	0	1.1
I	1	2.6 ±		plus min	2.5	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2.0
	2	3 ±		plus min	3	-8	-2	0	0	-10	-2	-2	-8	-6	-8	-8	-4.9
	Tussentijd	6			0.5	-6	0	2	2	-8	0	0	-6	-4	-6	-6	-2.9

2.5 Gesprekken met ouders

2.5.1 Inleiding

In aanvulling op de cijfermatige inzichten heeft in september 2016 een aantal gesprekken plaatsgevonden met ouders (3) van vve-doelgroepkinderen op een psz in Rotterdam:

- De ouders zijn allen moeder van één of meer (bijna) driejarigen op de psz.
- Eén moeder geeft aan dat zij met haar zoontje pas sinds enkele weken de psz bezoekt en dat daarvoor haar zoon naar een andere psz van dezelfde kinderopvanginstelling ging.
- Voor de andere moeders geldt dat zij ook voor de zomervakantie de psz reeds bezochten met hun kind(eren).
- De vve-doelgroepkinderen bezoeken de psz 4 dagdelen gedurende 3 uur (ochtend van 08:30–11.30 uur of middag van 12.00–15.00 uur) – totaal 12 uur per week. De inloop-/ ophaaltijd is vooraf en achteraf een kwartier.

Overall waardering

De ouders zijn zeer tevreden over de psz. Ze merken dat het bezoek aan de psz hun kind goed doet:

“Mijn zoontje is nu veel vrijer en opener naar anderen toe. Hij was altijd wat teruggetrokken en op de achtergrond en sinds hij naar de psz gaat, durft hij ook anderen (vreemden) aan te spreken. Dat is fijn omdat ik het gevoel heb dat hij nu meer zichzelf kan zijn, ook buitenshuis.”

“Mijn kinderen (tweeling) zijn best druk en als ze hier samenzijn, zijn ze ook weer wat meer met elkaar, maken ze met elkaar minder ruzie. En ik zie dat het goed is dat er ook andere kinderen zijn.”

Enkele ouders geven aan dat het bezoek van hun kind(eren) aan de psz ook henzelf wat meer vrijheid en armslag geeft.

“Als zij hier zijn, kan ik net even boodschappen doen en thuis brengen, en nog even wat schoonmaken. En dan ga ik ze weer halen.”

“Ik ben blij als ik even wat voor mezelf kan doen! En dat kan als de kinderen hier zijn. Dan heb ik even tijd voor mezelf.”

Ook het ontmoeten van andere ouders vinden de ondervraagde ouders fijn.

“Omdat het een psz is in de buurt waar ik woon, kom ik hier ook mijn buurvrouw met haar zoontje tegen en dat is wel fijn omdat je elkaar dan weer even spreekt.”

Daarnaast vinden de ouders het fijn dat er ook andere volwassenen met hun kind omgaan. Hierbij speelt mee dat de ondervraagde ouders het liefst een vast team op de psz zien, zodat het voor hun kinderen bekende gezichten zijn.

“Op de andere psz, dat was in Rotterdam-Noord, waren er nogal eens wisselingen van leidsters, maar dat is de laatste tijd veel minder. En dat is fijn omdat het voor de kinderen veel rustiger is als ze bekende gezichten zien.”

De inloop van 15 minuten wordt door de ouders gewaardeerd.

Informatie voorziening en overdracht

De ouders geven aan dat zij in voldoende mate worden geïnformeerd over uitjes, de thema's die behandeld worden (zoals de kleuren of de cijfers) en andere programma-zaken. Desgevraagd bevestigen de ouders ook dat zij voldoende worden geïnformeerd over de ontwikkeling van hun kind. Tijdens de oudergesprekken die tweemaal per jaar plaatsvinden, wordt voldoende tijd genomen door de leidsters om te praten over de ontwikkeling van het kind.

Geen van de ouders komt spontaan op de naam van het kindvolgsysteem KIJK! dat wordt gehanteerd. Navraag leert dat de ouders tijdens de oudergesprekken weliswaar worden geïnformeerd over de ontwikkeling van hun kind maar dat er voor eventuele achterblijvende aspecten van de ontwikkeling, geen plan van aanpak of iets dergelijks besproken wordt. Wat er daadwerkelijk gebeurt als hun kind op de psz is en hoe de specifieke aanpak voor hun kind is, lijken de ouders niet te weten. Spontaan wordt dat in het gesprek niet aangekaart maar desgevraagd geven de ouders aan dat zij dat wel op prijs zouden stellen.

Met elke nieuwe ouder en kind vindt een intake plaats. Dat wordt zeer op prijs gesteld door de ouders. Graag zouden ze zien dat ze op de intake ook worden geïnformeerd over het kindvolgsysteem en hoe dat werkt, over Uk en Puk en hoe dat werkt en wat de bedoeling waarvan is. Het lijkt er op dat de informatievoorziening vooral praktisch en functioneel gericht is. Dat is niet verwonderlijk omdat dat ook van groot belang is, echter iets meer achtergrondinformatie over het waarom en het doel, kan de ouders ook enthousiaster maken en de betrokkenheid verhogen.

Eén ouder vertelt over een incidentje (allergische reactie van de huid) dat plaatsvond en waarvan zij vond dat de leidster toentertijd zich had moeten informeren omdat het in het dossier van het kind wel is opgenomen dat het kind allergisch is voor bepaalde stoffen. Deze ouder ziet het liefst dat invalsters zich even inlezen of laten informeren over de bijzonderheden van de aanwezig kinderen. Dit voorkomt dergelijke situaties.

De ouders geven aan dat zij het prettig zouden vinden als er momenten worden georganiseerd waarop zij andere ouders (zonder de kinderen) kunnen ontmoeten, bijvoorbeeld op een koffieochtend of een ouderavond. De meerwaarde die zij zien zit met

name in het uitwisselen van ervaringen maar wellicht ook van praktische zaken, zoals afspraken maken over wegbrengen of ophalen van elkaars kinderen in geval van nood . NB Opmerking psz: De psz wordt door twee leidsters gerund. Helaas is er geen personeel noch ruimte/een lokaal om dergelijke momenten met ouders te organiseren. De ouders vinden de app Klasbord erg leuk. Enkele ouders geven aan dat de laatste tijd weinig nieuwe informatie en foto's wordt geplaatst en dat zij graag zouden zien dat de psz dit weer oppakte.

Ontwikkeling – taal en sociaal

Alle ouders geven aan dat hun kind nieuwe woordjes leert op de psz.

“Vorige week zei hij opeens ‘eigenlijk’! Dat heeft ie niet van mij want dat woord gebruik ik nooit! Ik was verbaasd en moest er erg om lachen. Klonk namelijk nogal eigenwijs, uit de mond van zo’n klein ventje.”

“Mijn zoon is gek op juf X en hij zegt dan telkens: ‘dat zegt juf X altijd’ of ‘Dat doet juf X ook’. Dat is heel grappig om te horen omdat hij allerlei zinnen en uitdrukkingen leert.”

Vve-programma

De ouders weten – bij navraag – dat het programma dat de psz gebuikt Uk en Puk is. Sommigen kinderen hebben de pop van Uk en Puk wel eens mee naar huis gehad om voor te zorgen. Dat is een heel ding voor de kinderen.

“Dan moet Puk ook tandenpoetsen en slapen, en zijn pyjama aan. Dat is heel leuk om te zien, hoe ze dan voor zo’n pop gaan zorgen.”

Thuis zijn er – op de pop na – geen lijntjes met het programma op de psz. De relatie psz – thuis blijft beperkt tot dat wat de kinderen vertellen over wat er op de psz gebeurt en wat ze gedaan hebben. Echte activiteiten om bijvoorbeeld de taal te stimuleren bij hun kind, doen de ouders niet en krijgen ze ook niet mee van de psz. Enkele ouders geven aan dat ze dat wel leuk zouden vinden, om thuis ook activiteiten te doen die hun kind stimuleren in bv taal en die aansluiten bij de activiteiten op de psz. Eén ouder is juist van mening dat de psz en thuis gescheiden moeten blijven.

Overgang basisschool groep 1

De ouders met al wat oudere kinderen geven aan dat door het bezoek aan de psz de overgang naar de basisschool voor hun kind gemakkelijker is (zal zijn). Doordat de kinderen zo jong al leren met andere kinderen om te gaan, de spelletjes en het speelgoed te delen, te luisteren naar de juf en samen te werken, is de stap naar groep 1 een kleine stap. Vooral de ouders lijken het er moeilijk mee te hebben met name vanwege het grootschaligere karakter van groep 1 (van 15 maar 30 kinderen in de groep).

De ouders vertellen dat hun kinderen met gepaste trots de psz 'school' noemen.

"In de vakantie vroeg mijn zoon telkens: 'wanneer mag ik weer naar school?' En dan pakte hij z'n rugzakje en zou zo de deur uitstappen. Hij heeft het dus erg naar zin hier, dat is wel duidelijk."

3 Overall bevindingen

Dit hoofdstuk geeft een overkoepelend beeld van de bevindingen van de verschillende deelonderzoeken zoals omschreven in de voorgaande hoofdstukken zodat een overall inzicht wordt verkregen van de huidige kwaliteit van het vve aanbod en de opbrengsten van vve in Rotterdam. De kwaliteit van het beleid en de uitvoering van vve is hiermee in kaart gebracht, als ook de waardering van vve-betrokkenen alsmede de successen en knelpunten. Hiermee worden in dit hoofdstuk de onderzoeksvragen beantwoord, die we in hoofdstuk 1 hebben gepresenteerd.

Invoering van een diversiteit aan verbetermaatregelen

Uit recent onderzoek blijkt dat de *kwaliteit* van het vve-aanbod van invloed is op de opbrengsten van vve. Vve-aanbod is meer dan het aanbieden van een vve-programma; het betreft de combinatie van aspecten die gezamenlijk een totaalprogramma vormen. Kwaliteitsaspecten zijn onder meer het opbrengstgericht werken, de professionele kwaliteit van de pm'ers, het met een kindvolgsysteem systematisch volgen van de brede ontwikkeling van de kinderen, ouderbetrokkenheid en ook het werken met een vve-programma. De gemeente Rotterdam heeft een pro-actieve houding en dat wordt zeer op prijs gesteld door de ondervraagde managers van de vve-instellingen. De maatregelen worden, volgens deze ondervraagden, echter momenteel te snel achter elkaar ingevoerd. De ondervraagde managers zouden graag meer tijd hebben om de nieuwe regels door te voeren, te implementeren en te laten inbedden.

De kwaliteit is goed en wordt steeds beter

Wat betreft de kwaliteit van het aanbod is het beeld overwegend positief: het totaalprogramma staat stevig in de steigers en de eerste vruchten kunnen worden geplukt. Dit blijkt uit zowel de kwalitatieve interviews als uit de resultaten van de online enquête en de KIJK!-analyses.

Opbrengstgericht werken en differentiatie moeten verder inbedden

Managers en pm'ers zijn overwegend positief over de invoering van opbrengstgericht werken, onder andere omdat het leidt tot doelgerichter werken. Dit wordt gezien als een positieve ontwikkeling, maar ook als een leerproces dat in veel gevallen aanpassing en bijstelling in de uitvoering vraagt.

Uit de resultaten van de (kwantitatieve) enquête blijkt tevens dat pm'ers (zeer) positief zijn over de manier waarop vve wordt uitgevoerd op de instelling waar zij werkzaam zijn. Het opbrengstgericht werken heeft de aandacht van de pm'ers. Nagenoeg allen geven aan dat zij de resultaten van observaties en toetsen gebruiken om hun programma bij te sturen. Ook het

gebruik van een planning wordt positief gewaardeerd, alsmede het contact met ouders. De overgrote meerderheid van de pm'ers geeft aan dat er voldoende tijd is om het vve-programma goed uit te voeren en dat de mogelijkheid er is om te differentiëren. Een kleine groep is hier echter minder positief over. Dit kan samenhangen met een hoge werkdruk en vele beleidsveranderingen.

Verwachte hogere administratiedruk en beleid

Het proces van opbrengstgericht werken en de harmonisatie kost volgens de ondervraagde managers én pm'ers veel tijd en administratie. Het opbrengstgericht werken moet bij veel pm'ers verder automatiseren, inslijten in het handelingssysteem en dat vergt tijd. Zo moet ook geleerd worden om te evalueren en moet volgens de managers de systematiek van plan-do-check-act verder worden verbeterd. Dat vraagt om een kritische blik op het eigen handelen en dat is nieuw voor veel pm'ers. Met betrekking tot het beleid dat door instellingen wordt gevoerd, zien we dat een deel van de pm'ers dat de online enquête heeft ingevuld, van mening is dat zij niet altijd voldoende wordt betrokken bij veranderingen en dat verbeteringen niet altijd snel doorgevoerd worden. Opvallend is dat ongeveer de helft van de managers die de enquête heeft ingevuld, juist aangeeft dat zij het beleid in overleg met pm'ers vormgeeft.

Vve-programma en gebruik kindvolgsysteem KIJK!

Een vve-programma vormt de basis voor de invulling van de tijd, maar de uitwerking dient een handeling te zijn waarin wordt uitgegaan van de behoefte van het kind en van de observaties die de ontwikkelpunten van het kind laten zien. Dit zal leiden tot differentiatie waarbij de peuters het programma op hun eigen niveau aangeboden krijgen, namelijk arrangementen met een basis, intensieve en verrijkte groep. Het is belangrijk om aan het vve-programma een eigen inhoud en richting te geven en niet alleen de methode te volgen. Duidelijk moet zijn wat het doel is en wat bereikt wil worden. Het observatiesysteem KIJK! wordt het meest gebruikt. Een meer gestructureerde omgang met KIJK! is echter gewenst volgens de ondervraagde managers. Dat vraagt om training en coaching. Een vve-coach kan volgens de ondervraagden hierin een rol vervullen zodat pm'ers de geleerde vaardigheden (professionalisering) in de praktijk toe (blijven) passen. Uit de enquête onder managers komt naar voren dat alle instellingen met een vve-programma en kind-volgsysteem werken en dat dit een prominente rol inneemt in het pedagogisch opleidingsplan van de instellingen.

Kennis over de doelgroepkinderen

Behalve aandacht en tijd voor de implementatie van het opbrengstgericht werken, signaleren de managers en pm'ers een aantal andere aandachtspunten. Zoals gezegd is differentiatie in de peutergroep (het werken in arrangementen) van belang. Kennis over de peuter is daarbij van cruciaal belang; bij lang niet alle leidsters is bekend wie een doelgroepkind is en wie niet. Vanuit gelijkwaardigheidsprincipe is dat *an sich* goed, maar wil je echt *maatwerk* leveren, dan is voldoende specifieke achtergrondkennis onontbeerlijk. Voldoende tijd om het

opbrengstgericht werken uit te voeren is ook van belang om echt te kunnen werken met persoonlijke doelen. Hieraan gerelateerd is de overdracht aan ouders, er is een ouderplan en er wordt voldoende met ouders gepraat, maar veelal over *wat* er gedaan is/wordt, terwijl daarbij ook verteld zou moeten worden *waarom* bepaalde activiteiten zijn uitgevoerd én wat ouders hierin thuis voor hun kind kunnen betekenen en als zij daar vragen over hebben, bij wie van de opvang ze kunnen aankloppen. Ook hierin kan een vve-coach een rol spelen

Verschil vve-groepen en groepen 0: gering

Medewerkers ervaren weinig verschillen tussen een vve-peuterspeelzaal en een groep 0. De komst van een hbo'er op de groep leidt echter soms wel tot onrust (zie ook de harmonisatie en de onzekerheid voor mbo'ers of zij hun baan verliezen of de mogelijkheid krijgen zich om te scholen). Geopperd is om de hbo'er de rol van vve coach in te laten nemen. Dit zou betekenen dat hbo'ers sturen op het proces en de uitvoering vooral overlaten aan een mbo'er. De hbo'er is meer gericht op het leren terwijl de mbo'er gericht is op spelenderwijs leren. Een belangrijk – onverwacht - effect van de komst van de hbo'er op de groep is dat mbo'ers worden gestimuleerd zich verder te scholen.

KIJK! gegevens: achterstanden worden ingelopen

Het positieve beeld over de opbrengsten van de opbrengstgericht werken, wordt bevestigd door de resultaten van de analyse van de KIJK!-gegevens van de vve- als ook de groep 0-kinderen binnen casestudies. Het algemene beeld dat achterstanden (licht) worden ingelopen, wordt vooral veroorzaakt door de vooruitgang op de ontwikkelingsgebieden spelontwikkeling, spraak- en taalontwikkeling, zelfredzaamheid en betrokkenheid (intens spelen, concentratie bij spelen, persistentie, energie, creativiteit en complexiteit). De verschillen met de gevolgde vve-kinderen zijn weliswaar minimaal, maar de gevolgde groep 0-kinderen lijken zich beter te ontwikkelen op de basiskennmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezin, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) en derhalve beter voorbereid op de overstap naar de basisschool.

Een meerderheid van de gevolgde kinderen loopt hun achterstand in, hoewel de ontwikkelingsachterstand op de gebieden ontlukkende geletterdheid en/of ontlukkende gecijferdheid problematisch blijven. Dit valt te verklaren als we individuele (thuis)kenmerken van de kinderen in ogenschouw nemen:

- Er wordt bij dat kind/die kinderen thuis *geen* Nederlands gesproken;
- Er wordt weinig met de thuiswerkopdrachten gedaan en/of weinig voorgelezen;
- De begeleiding richt zich op sociaal-emotionele behoeften (wat dringend nodig is), gerichtheid op cognitie komt in het gedrang;
- Bij een tweetal kinderen – waarvan één bij de tweede meting een grotere ontwikkelingsachterstand laat zien dan bij de eerste meting - is dusdanig veel zorg nodig dat alleen met externe zorgbegeleiding stappen gemaakt kunnen worden.

Concluderend kan gesteld worden dat, in overeenkomst met wat Tavecchio en Oostdam (2013) in de Nederlandse vve-context aantreffen, de gezinsstructuur en gezinsopvoeding samenhangen met de schoolrijpheid en daarmee een (deel)verklaring bieden voor gevonden effecten. Daarnaast laten de ‘casestudie-kinderen’ zien dat *maatwerk* van belang is om specifieke type achterstanden per individu goed te analyseren en een passend vve-benadering voor hen op te zetten om achterstanden (versneld) in te lopen/ te verkleinen.

Aandacht voor overgang groep 0 – basisschool

Een ander aandachtspunt is de overgang groep 0 – basisschool. De groep 0 heeft weliswaar een directe lijn met en naar de basisschool en de basisschool vaak werkt met dezelfde methode als de vve-instelling, lang niet alle kinderen van de groep 0 echter gaan naar de aanpalende basisschool. En dat vinden de ondervraagden jammer, mede omdat het contact met de ouders er dan ook al ligt, een aspect dat van invloed is op de ouderbetrokkenheid gedurende de schoolloopbaan van het kind.

Ouders positief

Ook de ondervraagde ouders zijn over het algemeen (zeer) positief over de instelling en het vve aanbod. Ruim driekwart van de ouders die de online enquête heeft ingevuld, heeft een positief beeld van het beleid, de pedagogische en didactische kwaliteit, de ouderbetrokkenheid, de activiteiten en de doorlopende leerlijn zoals deze is geëffectueerd op de instelling die hun kind bezoekt. Uitzondering hierop vormen enkele ondervraagde ouders - voornamelijk van groep 0-kinderen – die met betrekking tot de mate waarin deze ouders worden gestimuleerd leerzame activiteiten thuis met hun kind te ondernemen en de mate waarin ze betrokken worden bij het organiseren van activiteiten binnen de instelling. Een deel van de ouders geeft ook aan dat zij graag de communicatie en informatie over hun kind verbeterd zouden zien. Hierin kunnen (vertaalde) boekjes en uitgaven een rol spelen door het over het geleerde te hebben en daarmee ook de Nederlandse taal stimuleren om actief te gebruiken.

Tot slot

Wanneer de bevindingen over de in beginsel goede kwaliteit van het vve-aanbod op vve-groepen en groepen 0 worden afgezet tegen de - weliswaar in beperkte mate - gevonden opbrengsten, kan worden gesteld dat fine-tuning en een verbeterde uitvoering van het huidige vve-aanbod, de kwaliteit op een dusdanig peil kan brengen dat uiteindelijk ook de opbrengsten navenant zullen verbeteren.

De nadruk op het vasthouden en verbeteren van de uitvoering van bestaand aanbod en het verbeteren van de kwaliteit is in lijn met de uitkomsten uit het literatuuronderzoek. De kwaliteit van het vve-aanbod doet er immers toe en maakt het verschil. Een kwalitatief hoogwaardig vve-aanbod betreft meer dan een vve-programma ‘afdraaien’. Het betreft een *totaalprogramma*: kwalitatief goede professionals, die zich blijven ontwikkelen in het

opbrengstgericht werken, in het gebruikmaken van observatiegegevens, weten te differentiëren, pedagogisch maar ook didactisch weten wat te doen, actief communiceren met ouders en het inzetten van ouders, en een doeltreffende benutting van de tijd creëren zijn daarbij essentiële kenmerken voor een hoogwaardige kwalitatieve Rotterdamse vve-aanbod.

Referenties

- Barnett, W.S. (1998). Long-Term Cognitive and Academic Effects of Early Childhood Education on Children in Poverty. *Preventive Medicine*, 27, 204–207.
- Beekhoven, S., Jepma, IJ, Kooiman, P. (2011). *Landelijke Monitor Voor- en Vroegschoolse Educatie 2011. De vijfde meting*. Utrecht: Sardes.
- Burger, K. (2010). How does early childhood care and education affect cognitive development? An international review of the effects of early interventions for children from different social backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*, 25, 140–165.
- Centraal Planbureau (2016). *Impact of funding targeted pre-school interventions on school readiness: Evidence from The Netherlands*
- Driessen, G. (2012). *Variatie in voor- en vroegschoolse educatie. Een onderzoek naar de uiteenlopende wijzen waarop in gemeenten vormgegeven wordt aan vve*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Driessen, G. & Doesborgh, J. (2003). *Voor- en Vroegschoolse Educatie en cognitieve en niet-cognitieve competenties van jonge kinderen*. Nijmegen: ITS.
- Fukkink, R. (25 mei 2016). *Met de blik op de toekomst: Kleine kinderen, grote verwachtingen*. Gepresenteerd op Over de Brug programma vve, ORD 2016. Rotterdam.
- Fukkink, R. (Geïnterviewde) (2015, 3 november). Het failliet van de voorschool. In H. Vijlbrief & N. Felix (Eindredactie), *Brandpunt* [TV-uitzending]. Hilversum: KRO NRCV.
- Fukkink, R., Jilink, L. & Oostdam, R. (2015). *Met een blik op de toekomst. Een meta-analyse van de effecten van vve op de ontwikkeling van kinderen in Nederland*. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding / HvA Publicaties.
- Henrichs, L. & Leseman, P. (2016). *Onderzoeksrapport vve Utrecht 2012 – 2015*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Karssen, M., Van der Veen, I., Veen, A., Van Daalen, M., & Roeleveld, J. (2013). *Effecten van deelname aan en kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie op de ontwikkeling van kinderen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Kloprogge, J. & De Wit, W. (2015). *Het onderwijsachterstandenbeleid na 2015. Literatuurstudie t.b.v. expertbijeenkomst OAB september 2015*. Laatst geraadpleegd op 20 juni, 2016, via:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/vergaderstukken/2015/08/01/het-onderwijsachterstandenbeleid-na-2015>.
- Ledoux, G., Roeleveld, J., Veen, A., Karssen, M., Van Daalen, M., Blok, H.,... Driessen, G. (2015). *Het onderwijsachterstandenbeleid onderzocht. Werkt het zoals bedoeld?* Nijmegen/Amsterdam: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen | Kohnstamm Instituut Amsterdam. (Ledoux e.a., 2015)

- Leseman, P. (2002). *Early childhood education and care for children from low- income or minority backgrounds*. Paris: OECD.
- Montie, J. E., Xiang, Z., & Schweinhart, L. J. (2006). Preschool experience in 10 countries: Cognitive and language performance at age 7. *Early Childhood Research Quarterly*, 21, 313–331.
- Mutsaers, K., Zoon, M. & De Baat, M. (2012). *Wat werkt bij onderwijsachterstanden. Onderdeel van themadossier 'Onderwijsachterstanden'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nederlands Jeugd Instituut, 2016, *Kijk!*, informatie gedownload op 15 maart 2016 van www.nji.nl
- OESO-stelselreview: *Review of National Policies for Education*, OESO, The Netherlands, 2016
- Onderwijsraad (2002). *Spelenderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Tavecchio, L., & Oostdam, R. (2013). Niet elk kind is ontvankelijk voor vroegtijdige stimuleringsprogramma's; De invloed van onderliggende factoren van schoolrijpheid in relatie tot de voor- en voerschoolse educatie. *Pedagogiek*, 33 (1), 37-48.
- Veen, A., Leseman, P., et al. (2016) *Pre-COOL Cohort onderzoek. Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit voerschoolse voorzieningen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut, Utrecht: Universiteit Utrecht, Nijmegen/Amsterdam: ITS.
- Veen, A. & Leseman, P. (2015). *Pre-COOL cohortonderzoek. Resultaten over de voerschoolse periode*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Veen, A., Roeleveld, J., & Leseman, P. (2000). *Evaluatie van Kaleidoscoop en Piramide. Eindrapportage*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Veer, I., Luyten, H., van Tuijl, C., Slegers, P. (2016) *Effectonderzoek Pilot startgroepen voor peuters – eindrapportage 2016*. Enschede: Universiteit Twente.

Bijlage 1 – Informatie betrokken instellingen

Informatie instelling A inspectierapport 17-03-2016

Peuterspeelzaalwerk

- Er wordt gedurende het verblijf in de psz verzorging en opvoeding geboden en een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van kinderen
- psz is alleen bestemd voor kinderen tussen de twee tot vier jaar
- Er loopt *geen* handhaving in het kader van de Wet kinderopvang tegen de onderneming(en) van de houder.

Pedagogisch beleid

- Er is voldaan aan de wettelijke eisen
- De psz draagt zorg voor de uitvoering van het pedagogisch beleidsplan
- De beroepskrachten zijn op de hoogte van het beleidsplan en geven daar in de praktijk uitvoering aan.
- De 4 basisdoelen (emotionele veiligheid, persoonlijke competentie, sociale competentie en overdracht van normen en waarden) worden voldoende gewaarborgd.

Voorschoolse educatie

- Het is aantoonbaar gemaakt middels bijvoorbeeld thema-, activiteiten-, planningslijsten, jaarplanningen dat er minstens 10 uur per week voorschoolse educatie aangeboden wordt. De psz/kdv is elke werkdag open en voldoet aan het aantal uur voorschoolse educatie.
- Er is *wel* een jaarlijks opleidingsplan opgesteld door de houder/psz en voldoet aan de voorschriften.
- De leidsters bezitten een bewijs dat ze geschoold zijn op het gebied van voorschoolse educatie (vve-certificaten).
- Dagelijks staan er twee vve-gecertificeerde beroepskrachten voor de groep.
- Er wordt gebruik gemaakt van een programma waarin op gestructureerde en samenhangende wijze de ontwikkeling van kinderen wordt gestimuleerd. Er wordt gebruik gemaakt van programma's Puk & Ko en Peuterplein.

Personeel en groepen

- De psz heeft van de pedagogische medewerkers *we*/ een verklaring omtrent gedrag (VOG). Deze VOG is voor het begin van de werkzaamheden aan de psz gegeven en is niet ouder dan 2 maanden.
- Op de psz worden per dagdeel maximaal 16 kinderen opgevangen in de leeftijd van 2-4 jaar onder begeleiding van 2 vaste beroepskrachten.
- Bij ziekte, vakantie of verlof van een beroepskracht is er een vaste invalpool.
- Groep bestaat maximaal uit 16 kinderen en de verhouding tussen daadwerkelijk aantal aanwezige kinderen en leidsters klopt.
- De voorgeschreven voertaal wordt gebruikt (Nederlands). De documenten zijn ook geschreven in het Nederlands.

Veiligheid en gezondheid

- Er wordt voldaan aan de wettelijke eisen voor de risico-inventarisatie. Naar aanleiding van de risico-inventarisaties zijn actieplannen gemaakt en huisregels opgesteld.
- De beroepskrachten zijn op de hoogte van de meldcode kindermishandeling. De meldcode wordt ieder jaar besproken in een teamoverleg.
- De houder heeft een algemeen beleid opgesteld zodat alle beroepskrachten en beroepskrachten in opleiding bij hun werkzaamheden gezien of gehoord kunnen worden door een andere volwassene. Verder zijn de volgende voorzieningen getroffen en afspraken gemaakt:
- Per groep zijn er altijd twee beroepskrachten aanwezig.
- De verschoonruimte is op de groep. De kindertoilet bevindt zich tussen naast de groepsruimte, aangrenzend aan de hal van de school.
- De beroepskrachten zijn op de hoogte van het beleid (en het belang) ten aanzien van het vierogenprincipe.

Accommodatie en inrichting

- psz bestaat uit 1 groepsruimte, deze is passend ingericht in overeenstemming met de leeftijd en aantal kinderen dat opgevangen wordt. Er zijn hoeken gecreëerd en er is een ruim aanbod aan ontwikkelingsmateriaal voor de kinderen.
- Buitenspeelruimte is groot genoeg om alle kinderen buiten te laten spelen en is passend ingericht(zandbak, ballen etc.) en omheind met hekwerk
- Er wordt gebruik gemaakt van een vast buitenspeelrooster, omdat de basisschool en de psz hetzelfde schoolplein gebruiken. Hierdoor wordt er *niet* aan de wettelijke eisen voldaan.

Ouders (ouderbeleid)

- psz informeert ouders via website, pedagogisch beleidsplan en dagelijkse gesprekken met beroepskracht tijdens ophalen van de kinderen
- Ouders hebben de mogelijkheid om klachten voor te leggen aan de geschillencommissie.
- De psz heeft een regeling getroffen (interne klachtenregeling) voor afhandeling van klachten over een gedraging van de houder of bij de houder werkzame personen jegens een ouder of kind; de overeenkomst tussen de houder en de ouder.
- psz is aangesloten bij de Geschillencommissie Kinderopvang en Peuterspeelzalen
- Er bestaat nog *geen* oudercommissie.

Instelling A (2 groepen 0, 1 peuterspeelzaal)

De eerste instelling betreft een christelijke basisschool in de stad Rotterdam, met een peuterspeelzaal (psz). De school heeft als visie om een plek te zijn waar iedereen zich veilig voelt, zodat de kinderen daar kunnen leren samenleven, groeien, dromen en geloven.

Eind 2012 werd het onderwijs op deze school als zeer zwak bestempeld. Bovendien werden te weinig analyses uitgevoerd om te kijken naar de zorgleerlingen. Hierdoor kregen de leerlingen die extra begeleiding of zorg nodig hadden dit niet aangeboden. In 2012 was er ook nog geen sprake van een vve-programma in de peuterspeelzaal. Door deze en andere tekortkomingen werd de school dus aangeschreven als een zeer zwakke school en kreeg daarom extra toezicht van de onderwijsinspectie. Uit een nieuwe inspectieronde in 2013 bleek dat het onderwijs verbeterd was. Ze hebben verder hun methodes vernieuwd. Dit heeft geresulteerd in een nieuw vve-programma bij de kleuters. Er wordt nu thematisch en gestructureerd gewerkt aan onder andere de woordenschatontwikkeling. Ze staan echter nog wel steeds onder toezicht van de onderwijsinspectie.

Instelling A bestaat uit twee groepen in één lokaal met maximaal 16 kinderen waar twee beroepskrachten werkzaam zijn. Ze werken met het programma Uk en Puk. Dit programma moet zorgen voor een stevige basis voor het basisonderwijs. Dit gebeurt door middel van verschillende activiteiten die gebonden zijn aan bepaalde thema's.

Informatie Instelling B inspectierapport 15-11-2013

Peuterspeelzaalwerk

- Er wordt gedurende het verblijf in de psz verzorging en opvoeding geboden en een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van kinderen
- psz is alleen bestemd voor kinderen tussen de twee tot vier jaar
- Er is *niet* voldaan aan de voorwaarden: Er loopt geen handhaving in het kader van de Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen tegen de vestiging(en) van de houder.

Pedagogisch beleid

- Er bestaat een pedagogisch beleidsplan waarin de kenmerkende visie van de psz wordt beschreven over de omgang met de kinderen.
- In het pedagogisch beleid wordt *niet* in duidelijke en observeerbare termen de wijze beschreven waarop beroepskrachten bij hun werkzaamheden met kinderen worden ondersteund door andere, niet structureel ingezette personen = achterwachtregeling.
- Beroepskrachten kennen *wel* de inhoud van het pedagogisch beleidsplan en handelen ernaar.

Voorschoolse educatie

- De peuterspeelzaal heeft twee groepen.
- De peuterspeelzaal heeft een voor-en voerschoolgroep met twee beroepskrachten samen op de groep. En een groep 0 met een leerkracht en een beroepskracht samen op de groep.
- Er is sprake van vier dagdelen en in de groep 0 vijf dagdelen voor-en voerschoolse educatie.
- Er wordt voldaan aan de eisen voor de groepsgrootte en leidster-kind ratio.
- De hbo'er van de groep 0 had *geen* vve-certificaat, de andere beroepskrachten wel.
- Het vve-programma waarmee gewerkt wordt is Puk & Ko.

Personeel en groepen

- Van de leerkracht (hbo'er) kon geen verklaring omtrent gedrag (VOG) ingezien worden. Van de andere beroepskrachten kon de VOG wel ingezien worden.
- Alle beroepskrachten beschikken over een beroepskwalificatie die past bij de cao Welzijn en Maatschappelijke dienstverlening. Deze beroepskwalificatie is ingezien.
- De voorgeschreven voertaal wordt gebruikt (Nederlands)
- Er zijn twee groepen met maximaal 16 kinderen. De vve-groep komt vier dagdelen en de nul-groep vijf dagdelen. Hieraan wordt dus aan de eisen voldaan.

- Ieder kind heeft maximaal drie vaste beroepskrachten en dagelijks is een van de vaste beroepskrachten werkzaam op de groep.
- Er wordt voldaan de beroepskracht/ vrijwilliger-kind-ratio → één leidsters voor maximaal acht kinderen. Als er meer dan acht kinderen zijn, zijn er twee leidsters aanwezig of een leidsters met een andere volwassene in het geval van calamiteiten (deze moet binnen 15 minuten aanwezig kunnen zijn).

Veiligheid en gezondheid

- De psz is nog bezig met het opstellen van de meldcode kindermishandeling en moet het protocol en de bijbehorende werkwijze nog implementeren op de locaties. Vooralsnog wordt het protocol kindermishandeling op de locatie gehanteerd en is de nascholing van de medewerkers gepland. → maar dit was in 2013, dus het kan zijn dat dit nu wel geïmplementeerd is

Ruimte en inrichting

- De binnen- en buitenspeelruimte voldoen aan de gestelde eisen.

Ouders (ouderbeleid)

- De psz informeert de ouders over het gevoerde beleid.
- psz informeert de ouders welke beroepskrachten op welke dag voor de groep van hun kind staat en over mogelijke aanwezigheid van vrijwilligers.
- Inspectierapport staat op de website van de psz/school, maar er wordt niet gezegd op de website dat de kwaliteit van de locaties beschreven worden in de rapportages van het toezicht kinderopvang.

Instelling B (1 groep 0; 1 Peuterspeelzaal)

De tweede instelling is een openbare basisschool gelegen in de wijk IJsselmonde. In de school wordt naar het totale kind gekeken, waarbij aandacht is voor de persoonlijkheid en sterke punten van het kind. Het individu staat dus centraal. Elk kind wordt gestimuleerd om zich optimaal te ontwikkelen voor het vervolgonderwijs. Verder worden de ouders betrokken om te kijken welke begeleiding een kind nodig heeft. Zo is er sprake van samenwerking tussen ouder, kind en school.

De basisschool kent een vve-peuterspeelzaal en een groep 0. Er is één groepsruimte waar maximaal 16 kinderen kunnen worden opgevangen met twee vaste beroepskrachten. De ruimte oogt uitdagend om in te spelen, met verschillende speelhoeken. De peuters maken gebruik van het aangrenzende schoolplein. Hierbij werken een beroepskracht en een leerkracht van de school samen op de groep.

De school werkt intensief samen met deze peuterspeelzaal, waarbij dezelfde methodiek gebruikt wordt, namelijk het programma Ko-Totaal. Dit houdt in dat op de peuterspeelzaal en groep 0 gebruik wordt gemaakt van Uk & Puk. Doordat de school en de peuterspeelzaal dezelfde methodiek gebruiken, sluit het onderwijs van deze groepen goed op elkaar aan. Er is sprake van een doorgaande lijn op taal- en rekengebied voor de kinderen.

De kwaliteit van het onderwijs is voldoende en wordt door de onderwijsinspectie bestempeld als basistoezicht.

Informatie Instelling C inspectierapport mei 2016

Pedagogisch beleid

- Er is voldaan aan de wettelijke eisen.
- In één groep wordt voldaan aan de vier basisdoelen en daarmee worden de uitgangspunten die Peuter en co uitdraagt gehanteerd.
- In de andere groep wordt niet aan de gestelde eisen voldaan. De beroepskrachten tonen geen begrip voor de situatie wanneer deze negatief is en de negatieve sfeer kan niet omgebogen worden naar een positieve. De beroepskrachten reageren vooral op de kinderen vanuit eigen behoefte en in de vorm van geboden en verboden. De interacties van de beroepskrachten zijn dwingend en sturend, hierdoor krijgen de kinderen nauwelijks zelf de kans om te bepalen waar ze aan mee willen doen en waar niet.

Voorschoolse educatie

- Het kinderdagverblijf is elke werkdag open en biedt daarom voldoende uren aan voor voorschoolse educatie.
- De communicatie met de school is erg goed. Er is regelmatig een observatie door de Intern Begeleider van de school.
- Er worden cursussen aangeboden om de pedagogische kwaliteit te bevorderen.
- Er is *we* een jaarlijks opleidingsplan opgesteld door de houder/psz en voldoet aan de voorschriften.
- Er staat elke dag 2 vve gecertificeerde beroepskrachten op de groep.
- Er wordt gebruik gemaakt van het programma Piramide en van KIJK!.

Personeel en groepen

- De verklaringen omtrent gedrag zijn in orde bij alle medewerkers
- De beroepskwalificaties van de medewerkers voldoen aan alle eisen
- Er worden per dagdeel maximaal 15 kinderen opgevangen in de leeftijd van 2-4 jaar door 2 beroepskrachten per groep. Echter 1 van de leidsters geeft een extra les aan de leidsters waardoor de beroepskracht een deel van de tijd alleen met 15 kinderen staat. Dit is doorgegeven aan de locatiemanager die aangaf er werk van te maken omdat dit in strijd is met de werkwijze van Peuter&Co.
- De voertaal (Nederlands) wordt op de juiste manier gehanteerd tijdens de uren met de kinderen en in documenten.

Veiligheid en gezondheid

- Er vindt jaarlijks een inventarisatie van veiligheids- en gezondheidsrisico's plaats op basis waarvan een actieplan en huisregels worden opgesteld.
- Aan de gestelde eisen voor de meldcode kindermishandeling wordt voldaan. Deze wordt ten minste jaarlijks besproken.
- De houder heeft een algemeen beleid opgesteld zodat alle beroepskrachten en beroepskrachten in opleiding bij hun werkzaamheden gezien of gehoord kunnen worden door een andere volwassene.
- Verder zijn de volgende voorzieningen getroffen en afspraken gemaakt:
 - a) Op de groep zijn altijd twee beroepskrachten aanwezig.
 - b) Het kindertoilet bevindt zich in de hal en de deur is altijd open.
- De beroepskrachten zijn op de hoogte van het beleid (en het belang) ten aanzien van het vierogenprincipe.

Accommodatie en inrichting

- Voor de binnenruimte is aan de wettelijke eisen voldaan dat er hoeken zijn en dat er hoeken zijn gecreëerd en dat er voldoende ontwikkelingsmateriaal aangeboden wordt.
- Voor de buitenruimte wordt niet aan de wettelijke eisen voldaan omdat de buitenruimte niet altijd voor de kinderen toegankelijk is als gevolg van een buitenspeelrooster.

Ouderrecht

- De informatie komt tot de ouders middels een website, een pedagogisch beleidsplan en dagelijkse gesprekken tussen beroepskracht en ouders. Hiermee wordt voldaan aan de wettelijke eisen.
- De houder heeft tot 6 maanden na registratie om een oudercommissie op te stellen. Aangezien de instelling sinds maart 2016 geregistreerd staat hebben ze tot 1 september de tijd om een oudercommissie op te richten.
- Er is een interne klachtenregeling van klachten over een gedraging van de houder of beroepskracht jegens een ouder of kind of de overeenkomst tussen de houder en de ouder. Hiermee is voldaan aan de wettelijke eisen.
- De instelling is aangesloten bij de Geschillencommissie Kinderopvang en Peuterspeelzalen. Hiermee wordt voldaan aan de wettelijke eisen.

Instelling C (3 groepen 0, 1 peuterspeelzaal)

De derde instelling betreft een christelijke basisschool in de stad Rotterdam, met een aangesloten Kinderopvang instelling. De school heeft als visie kinderen moeten worden gezien als levenskunstenaars. Hiermee bedoelen ze dat kinderen moeten leren omgaan met voor- en tegenspoed en dat leerlingen verantwoordelijkheid moeten nemen voor zichzelf en voor anderen in de omgeving. Eind 2013 was de kwaliteit van het onderwijs op de school voldoende. Gedurende een jaar was er geen reden voor extra toezicht omdat er geen aanwijzingen waren voor tekortkomingen en viel de school dus onder het basistoezicht.

Instelling C bestaat uit 4 groepen in 2 lokalen met maximaal 15 kinderen per groep waar 2 beroepskrachten werkzaam zijn. Ze werken met het programma Piramide. Ook wordt het observatiesysteem KIJK! gebruikt om de kinderen te observeren in hun ontwikkeling

Informatie Instelling D inspectierapport mei 2016

Pedagogisch beleid

- Er is voldaan aan de wettelijke eisen
- De psz draagt zorg voor de uitvoering van het pedagogisch beleidsplan
- De beroepskrachten zijn op de hoogte van het beleidsplan en geven in de praktijk daar uitvoering aan.
- De 4 basisdoelen (emotionele veiligheid, persoonlijke competentie, sociale competentie en overdracht van normen en waarden) worden voldoende gewaarborgd.

Voorschoolse educatie

- Het is aantoonbaar gemaakt middels bijvoorbeeld thema-, activiteiten-, planningslijsten, jaarplanningen dat er minstens 10 uur per week voorschoolse educatie aangeboden wordt. De psz/kdv is elke werkdag open en voldoet aan het aantal uur voorschoolse educatie.
- Er is *we*/ een jaarlijks opleidingsplan opgesteld door de houder/psz en voldoet aan de voorschriften.
- De leidsters bezitten een bewijs dat ze geschoold zijn op het gebied van voorschoolse educatie (vve-certificaten).
- Dagelijks staan er 2 vve-gecertificeerde beroepskrachten voor de groep.
- Er wordt gebruik gemaakt van een programma waarin op gestructureerde en samenhangende wijze de ontwikkeling van kinderen wordt gestimuleerd. Er wordt gebruik gemaakt van programma's Puk & Ko.

Personeel en groepen

- De psz heeft van de pedagogische medewerkers *we*/ een verklaring omtrent gedrag (VOG).
- Op het kinderdagverblijf worden per dagdeel maximaal 16 kinderen opgevangen in de leeftijd van 2-4 jaar onder begeleiding van 2 vaste beroepskrachten.
- Groep bestaat maximaal uit 16 kinderen en de verhouding tussen daadwerkelijk aantal aanwezige kinderen en leidsters klopt.
- De voorgeschreven voertaal wordt gebruikt (Nederlands). De documenten zijn ook geschreven in het Nederlands. Bij wijze van uitzondering wordt aanvullende informatie met betrekking tot de harmonisatie in een andere taal aangeleverd.

Veiligheid en gezondheid

- Er vindt jaarlijks een inventarisatie van veiligheids- en gezondheidsrisico's plaats op basis waarvan een actieplan en huisregels worden opgesteld.
- Aandachtspunt is zwerfafval op het schoolplein
- Binnen de organisatie is een aandachtsfunctionaris aangesteld voor de meldcode kindermishandeling. De meldcode wordt jaarlijks in het teamoverleg besproken.
- De houder heeft een algemeen beleid opgesteld zodat alle beroepskrachten en beroepskrachten in opleiding bij hun werkzaamheden gezien of gehoord kunnen worden door een andere volwassene.
- Verder zijn de volgende voorzieningen getroffen en afspraken gemaakt:
 - c) Op de groep zijn altijd twee beroepskrachten aanwezig.
 - d) Het kindertoilet bevindt zich in de hal en de deur is altijd open.
- De beroepskrachten zijn op de hoogte van het beleid (en het belang) ten aanzien van het vierogen-principe.

Accommodatie en inrichting

- psz bestaat uit 1 groepsruimte, deze is passend ingericht in overeenstemming met de leeftijd en aantal kinderen dat opgevangen wordt. Er zijn hoeken gecreëerd en er is een ruim aanbod aan ontwikkelingsmateriaal voor de kinderen.
- De buitenruimte is groot genoeg en passend ingericht met verschillende speelmaterialen. Hiermee is voldaan aan de wettelijke eisen.

Ouderbeleid

- psz informeert ouders via website, pedagogisch beleidsplan en dagelijkse gesprekken met beroepskracht tijdens ophalen van de kinderen
- Ouders hebben de mogelijkheid om klachten voor te leggen aan de geschillencommissie.
- De psz heeft een regeling getroffen (interne klachtenregeling) voor afhandeling van klachten over een gedraging van de houder of bij de houder werkzame personen jegens een ouder of kind; de overeenkomst tussen de houder en de ouder.
- psz is aangesloten bij de Geschillencommissie Kinderopvang en Peuterspeelzalen
- Er bestaat nog *geen* oudercommissie.

Instelling D (1 groep 0, 2 peuterspeelzalen)

De vierde en laatste instelling betreft een openbare basisschool in de stad Rotterdam, met een aangesloten peuterspeelzaal. De school hecht veel waarde aan rust, orde en regelmaat in een rijke leeromgeving. Ze bieden extra hulp aan kinderen die dat nodig hebben en zetten in op goede sociaal-emotionele vaardigheden.

In 2013 was de kwaliteit van het onderwijs op de school voldoende. De overkoepelende stichting stond onder basistoezicht wat betekent dat er geen aanleiding is tot problemen en dat er gedurende een jaar geen reden is voor extra toezicht.

Instelling D bestaat uit drie groepen in twee lokalen met in elke groep maximaal 16 kinderen. In elke groep zijn twee beroepskrachten werkzaam. Op de peuterspeelzaal worden KIJK! en KO-totaal gebruikt.

Bijlage 2 – Achtergrond KIJK!-methode

Ontwikkeling van kinderen gemeten met de KIJK!-methode

De ontwikkeling van vve- en groep 0-kinderen bij de door ons bezochte groepen (4 vve- en 4 groep 0-groepen, verspreid over 3 wijken) is, naast interviews met ouders en pedagogische medewerkers (pm'ers), gemonitord via het observatie-instrument KIJK!. KIJK! is een door instellingen gebruikt instrument 'waarmee het ontwikkelingsverloop van jonge kinderen op diverse ontwikkelingsgebieden over langere tijd kan worden geobserveerd en geregistreerd' (Nederlands Jeugd Instituut, 2016). De observatie en registratie wordt uitgevoerd door de pedagogisch medewerker(s) van het kind. Idealiter vindt er ieder half jaar een KIJK!-meting plaats. In praktijk komt het echter voor dat metingen binnen of na een periode van zes maanden worden uitgevoerd.

Methodische toelichting

In onze cases hebben de pedagogische medewerkers 3 sets van KIJK!-basisgegevens verzameld:

- *Basissenmerken*. Deze vormen een indicatie van de mate:
 - waarin een kind vrij is van emotionele belemmeringen
 - van nieuwsgierigheid/ondernemingslust
 - van zelfvertrouwen en het hebben van een stabiel zelfbeeld

De basissenmerken worden per kind geregistreerd met de volgende waarden:

- ++ = (bijna) alle basissenmerken zijn aanwezig.
- +- = basissenmerken zijn meer wel dan niet aanwezig.
- -+ = basissenmerken zijn meer niet dan wel aanwezig.
- - = aan de meeste basissenmerken is niet voldaan.

- *Betrokkenheid*. Dit gegeven geeft aan in hoeverre het kind uit zichzelf wil handelen. De toe te kennen scores lopen van 1 (geen activiteit van betrokkenheid) tot en met 5 (een kind kan intens spelen met volgehouden concentratie, persistentie, energie, creativiteit en complexiteit). Wanneer een kind een score heeft lager dan 3,5, dan is er reden om dit kind extra in de gaten te houden.

- *Ontwikkeling op 11 gebieden.* Per ontwikkelingsgebied wordt geregistreerd in hoeverre een kind voor, achter of gelijk loopt in zijn/haar ontwikkeling (in eenheden van 2 maanden). De chronologische leeftijd dient als referentiepunt. De 11 ontwikkelingsgebieden zijn:
 - Omgaan met zichzelf
 - Omgaan met anderen
 - Zelfredzaamheid
 - Spelontwikkeling
 - Spraak- en taalontwikkeling
 - Grote motoriek
 - Kleine motoriek
 - Tekenontwikkeling
 - Cognitieve ontwikkeling
 - Ontluikende geletterdheid
 - Ontluikende gecijferdheid

Er zijn KIJK!-gegevens verzameld van in totaal 20 kinderen: 9 vve-kinderen en 11 groep 0-kinderen. Bij 9 kinderen zijn 2 of meer KIJK!-metingen verricht: 4 vve-kinderen (allen van dezelfde locatie) en 5 groep 0-kinderen (waarvan vier van dezelfde locatie). Van deze 9 kinderen kan aan de hand van de basisgegevens ontwikkelingen worden vastgesteld binnen de periode van meting 1 en 2. Bij 5 van deze kinderen is de geplande periode van 6 maanden tussen twee metingen aangehouden (3 vve- en 2 groep 0-kinderen). Bij 1 vve- en 1 groep 0-kind zaten er 8 maanden tussen de twee metingen. Bij 3 kinderen (allen groep 0) bestreek de periode tussen 2 meetmomenten 4 maanden of minder.

Resultaten van de KIJK!-meting

In deze bijlage gaat de aandacht uit naar de resultaten van de KIJK!-meting. Er wordt achtereenvolgens ingegaan op de ontwikkeling op:

- de basiskenmerken
- betrokkenheid
- de (algemene) ontwikkeling op de 11 ontwikkelingsgebieden

Ontwikkeling op de Basiskenmerken

De basiskenmerken vormen een indicatie van de mate:

- waarin een kind vrij is van emotionele belemmeringen
- van nieuwsgierigheid/ondernemingslust
- van zelfvertrouwen en het hebben van een stabiel zelfbeeld

Op het terrein van de basiskenmerken lijkt de groep 0-groep het wat beter te doen dan de groep vve-kinderen, al zijn de verschillen minimaal. Zo zijn er meer groep 0-kinderen dan vve-kinderen met als score ++ ((bijna) alle basiskenmerken zijn aanwezig) bij zowel de 1^e als de 2^e meting. Daarnaast blijven meer groep 0 kinderen dan vve-kinderen over de 2 metingen stabiel op hun basiskenmerken-score (4 van de 5 groep 0-kinderen tegen 2 van de 4 vve-kinderen). Bij 2 van de 4 vve-kinderen neemt de betrokkenheid af. Ditzelfde geldt voor 1 van de 5 groep 0-kinderen.

Ontwikkeling wat betreft Betrokkenheid

Op het terrein van betrokkenheid zien we een wisselend beeld. Aan de ene kant lijken de vve-kinderen er qua ontwikkelingen wat beter voor te staan dan de groep 0-kinderen. Alle vve-kinderen ontwikkelen hun betrokkenheid over de gemeten periode in positieve zin, terwijl dit bij de groep 0-kinderen voorkomt bij 3 van de 5 kinderen (bij 2 van hen blijft de mate van betrokkenheid stabiel). Aan de andere kant heeft de helft van de bestudeerde vve-kinderen bij de tweede meting een score lager dan 3,5 (reden om een kind extra in de gaten te houden). Bij de groep 0-kinderen gaat dit op voor 1 van de 5 kinderen. Op dit punt lijkt de groep 0-kinderen er dus wat beter voor te staan.

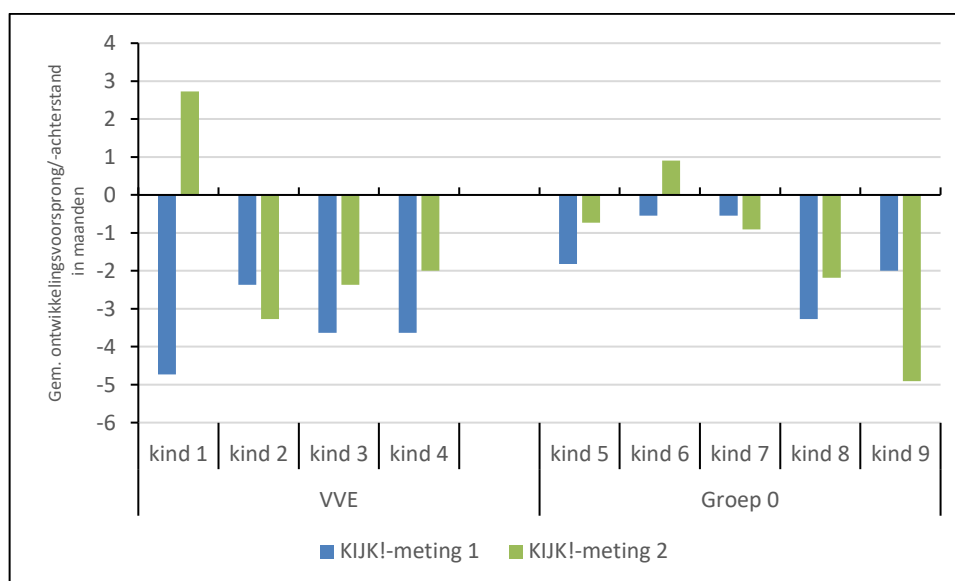
Ontwikkeling op de 11 ontwikkelingsgebieden

De 11 ontwikkelingsgebieden waarop de registratie bij de 8 door ons bezochte groepen plaatsvindt, zijn:

- Omgaan met zichzelf
- Omgaan met anderen
- Zelfredzaamheid
- Spelontwikkeling
- Spraak- en taalontwikkeling
- Grote motoriek
- Kleine motoriek
- Tekenontwikkeling
- Cognitieve ontwikkeling
- Ontluikende geletterdheid: op basis van de mondelinge taalontwikkeling steeds verder ontwikkelend inzicht in de functies van geschreven taal, waarbij sommige kinderen de vaardigheid ontwikkelen ook zelf schriftelijk te communiceren
- Ontluikende gecijferdheid: op basis van het veelvuldig in aanraking komen met rekeneenheden, het zelf herkennen en gebruiken van dingen in de wereld van het rekenen.

Voor het overzicht bespreken wij algemene ontwikkelingen. Het gemiddelde van de ontwikkelingen op alle ontwikkelingsgebieden wordt gepresenteerd. Specifieke

ontwikkelingsgebieden (of clusters daarvan) worden uitgelicht als zich opmerkelijke patronen voordoen.

Figuur B1 Gemiddelde ontwikkelingsvoorsprong/-achterstand in maanden over de 11 KIJKI-ontwikkelingsgebieden bij KIJKI-meting 1 en KIJKI-meting 2, vve- en groep 0-kinderen.

Figuur B1 levert de volgende bevindingen op. Ten eerste blijken alle kinderen een ontwikkelingsachterstand te hebben bij de eerste meting – De groep groep 0-kinderen is bij de eerste meting overigens wat verder in hun ontwikkeling dan de groep vve-kinderen, en bij vrijwel alle kinderen is dit nog steeds het geval bij de tweede meting. Als voorbeeld is bij kind 4 (een vve-kind) te zien dat bij de eerste meting de gemiddelde achterstand over de 11 ontwikkelingsgebieden bijna 4 maanden bedraagt vergeleken met de ontwikkeling die dit kind zou moeten hebben gezien de chronologische leeftijd. Bij meting 2 heeft kind 4 nog altijd een achterstand. Echter, deze achterstand is wel teruggelopen tot 2 maanden.

Daarmee komen wij op een tweede bevinding. Bijna alle kinderen lopen hun achterstand in, zij het dat de ontwikkelingsverschillen tussen meting 1 en 2 over het algemeen klein zijn (bij bijna alle kinderen bedraagt deze inhaalslag nog geen 2 maanden). Bij twee van deze kinderen (vve-kind 1 en groep 0-kind 6) is de achterstand omgebogen in een voorsprong op hun chronologische leeftijd. We zien bij twee kinderen (tegengestelde) opvallende ontwikkelingen. Vve-kind 1 had bij de eerste meting een gemiddelde achterstand over de 11 ontwikkelingsgebieden van bijna 5 maanden. Bij meting 2 wordt een voorsprong geregistreerd van bijna 3 maanden op de chronologische leeftijd. Binnen 6 maanden tijd heeft kind 1 een positieve ontwikkeling van 7 à 8 maanden doorgemaakt. Daarentegen heeft groep 0-kind 9 zich niet doorontwikkeld. Integendeel: de achterstand is groter geworden van 2 maanden bij meting 1 naar bijna 5 maanden bij meting 2.

Een derde bevinding is dat de vve- en de groep 0-groep zich niet van elkaar onderscheiden. Op basis van de 11 ontwikkelingsgebieden kan niet geconcludeerd worden dat groep 0-kinderen zich beter/snelser ontwikkelen dan vve-kinderen, of vice versa. Binnen beide

groepen loopt een meerderheid van de kinderen hun achterstand in, is er een kind dat een achterstand heeft omgezet in een voorsprong, is de ontwikkelingsachterstand bij een minderheid toegenomen en zijn de ontwikkelingsverschillen tussen 1^e en 2^e meting relatief klein. Een nadere analyse van specifieke ontwikkelingsgebieden toont dat de gevolgde kinderen zich minder ontwikkelen als het gaat om ontluikende geletterdheid en gecijferdheid. Bij drie vve-kinderen en drie groep 0-kinderen, in beide gevallen een meerderheid, neemt de ontwikkelingsachterstand toe op minstens een van deze twee gebieden. Het algemene beeld dat achterstanden (licht) worden ingelopen, komt vooral door positieve ontwikkelingen op de andere 9 ontwikkelingsgebieden.

Samenvatting en bevindingen op basis van de KIJK!-data

Op basis van de KIJK!-gegevens van 9 kinderen (4 vve-kinderen, 5 groep 0-kinderen), die voor dit onderzoek zijn gevolgd, doen wij de observaties:

- De gevolgde groep 0-kinderen lijken bij aanvang wat beter ontwikkeld op de basiskenmerken (vrij van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig/ondernemingsgezind, zelfvertrouwen/stabiel zelfbeeld) maar de verschillen met de gevolgde vve-kinderen zijn minimaal.
- Het beeld qua betrokkenheid is wisselend. Aan de ene kant lijken de gevolgde vve-kinderen meer stappen in hun ontwikkelingen te maken tussen meting 1 en meting 2 dan de gevolgde groep 0-kinderen. Aan de andere kant hebben meer gevolgde vve-kinderen een betrokkenheidsscore die reden geeft om een kind extra in de gaten te houden, dan de gevolgde groep 0-kinderen.
- Op de geobserveerde ontwikkelingsgebieden hebben de kinderen gemiddeld genomen een achterstand. Deze achterstanden worden wel (licht) ingelopen in de bestudeerde periode van rond de 6 maanden. De mate van ontwikkeling van de gevolgde groep 0- en vve-kinderen zijn vergelijkbaar. Bij een meerderheid van zowel de gevolgde vve- als groep 0-kinderen neemt de ontwikkelingsachterstand op de gebieden ontluikende geletterdheid en/of ontluikende gecijferdheid toe in de bestudeerde periode. Positieve ontwikkelingen vinden dus vooral plaats op andere gebieden.
- Er kan niet worden geconcludeerd dat, in algemene zin, de gevolgde groep 0-kinderen zich beter/sneller ontwikkelen dan de gevolgde vve-kinderen (of vice versa) op de 11 ontwikkelingsgebieden. Bij een meerderheid van zowel de gevolgde vve- als groep 0-kinderen neemt de ontwikkelingsachterstand toe tussen meting 1 en meting 2 op de gebieden ontluikende geletterdheid en/of ontluikende gecijferdheid. Het algemene beeld dat achterstanden (licht) worden ingelopen, komt daarom vooral door ontwikkelingen op de andere 9 ontwikkelingsgebieden.

Over de ontwikkeling van 20 kinderen: ervaringen van ouders en pm'ers

Om de ontwikkeling van vve- en groep 0-kinderen in kaart te brengen, zijn van 9 vve-kinderen en 11 groep 0-kinderen (20 kinderen in totaal, verspreid over 4 vve-, 4 groep 0-groepen en 3 wijken) gegevens verzameld vanuit verschillende invalshoeken. In het vorige deel is al verslag gedaan van de bevindingen uit de KIJK!-gegevens van een aantal van bovengenoemde kinderen (9 kinderen waarbij 2 of 3 KIJK!-metingen zijn afgenomen). In dit onderdeel ligt de focus op ervaringen van (een van de) ouders en de pedagogische medewerker(s) van de 20 kinderen. Eerst is een achtergrondprofiel (1) geschetst van de gevolgde kinderen om een eerste beeld te krijgen van deze groep. Hierna wordt aandacht besteed aan de ontwikkelingen van de gevolgde kinderen door de ogen van hun ouder(s) en pm'er(s) (2). In het derde onderdeel gaan wij in op de meerwaarde die de psz/groep 0 volgens ouders heeft voor de ontwikkeling van hun kind (3). Het vierde onderdeel is gewijd aan de betrokkenheid van ouders bij hun kind, besproken vanuit het perspectief van zowel pm'ers als ouders (4). Ten vijfde besteden wij aandacht aan de oudertevredenheid over de psz/groep 0 (5). Dit deel wordt afgesloten met enkele bevindingen, waarbij een vergelijking tussen vve en groep 0 centraal staat.

1. Achtergrondprofiel van de gevolgde kinderen: vve- en groep 0-kinderen vergeleken

De groep vve-kinderen is gemiddeld 3 jaar oud en bestaat uit 4 jongens en 5 meisjes. De etnische achtergrond is divers. Zo zijn er kinderen van Marokkaanse, Surinaamse, Nederlandse, Kaapverdiaanse of Poolse herkomst. Ook zijn er kinderen uit etnisch gemengde relaties (Kaapverdiaans/Surinaams, Kaapverdiaans/Antilliaans of Nederlands/Thais.). De groep 0-kinderen is met gemiddeld 2,8 jaar oud wat jonger dan de vve-groep en bestaat uit 3 jongens en 8 meisjes. De etnische achtergrond is evenals bij de vve-groep divers. De grootste groep bestaat uit kinderen met een Turkse achtergrond. Daarnaast zijn er kinderen van Pakistaanse, Nederlandse, Marokkaanse, Kaapverdiaanse en Syrisch/ Jordaanse herkomst.

Bijna alle gevolgde vve-kinderen spreken thuis Nederlands, regelmatig in combinatie met de moedertaal van de allochtone ouder(s). Deze situatie wijkt bij de groep 0-kinderen enigszins af. Bij acht van de elf groep 0-kinderen wordt thuis Nederlands gesproken, vaak in combinatie met de niet-Nederlandse moedertaal, en regelmatig met de niet-Nederlandse moedertaal als voertaal. In de gezinnen waar geen Nederlands wordt gesproken gebeurt dit omdat de ouders de kinderen de moedertaal willen bijbrengen, of omdat ouders bang zijn dat zij hun kinderen verkeerd Nederlands leren.

Wat betreft het opleidingsniveau van de ouders van de gevolgde vve-kinderen komt mbo het vaakst voor (vaak de moeder). Er zijn ook kinderen waarvan minstens een van de ouders hoger opgeleid is (hbo, wo), en ouders met een havo, mavo of lbo opleiding. Ook bij de ouders van de gevolgde groep 0-kinderen komt mbo het vaakst voor, met vlak daarachter

ouders die hoger opgeleid zijn (vaker dan bij de vve-kinderen). Er zijn ook ouders met een havo opleiding. Een enkele ouder heeft een vwo, of vmbo(-tl of -kader) opleiding gevolgd. Een kleine meerderheid van de vve-kinderen woont samen met beide ouders. Een deel daarvan heeft ook een of meerdere broers en/of zussen. 4 kinderen wonen (in meerderheid met broers of zussen) bij hun moeder, zonder hun vader. Veelal omdat ouders uit elkaar zijn. In één geval is de vader overleden. De gezinssituatie in de groep 0-kinderen is homogener: vrijwel alle gevolgde groep 0-kinderen wonen samen met beide ouders. De meesten hebben een of meerdere broers en/of zussen. 1 groep 0 kind woont bij de moeder, maar heeft nog wel contact met de vader.

Bij alle kinderen die door pm'ers als doelgroepkind worden aangemerkt, wordt een onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal genoemd. Dit is het geval bij vijf van de negen vve-kinderen en acht van de elf groep 0-kinderen. De overige kinderen worden door pm'ers niet als doelgroepkind gezien.

Een meerderheid van de vve- en groep 0-ouders heeft voor de instelling gekozen omdat deze dichtbij huis is en/of omdat zij andere kinderen op de aangesloten basisschool hebben zitten (bij groep 0 ouders soms in combinatie met de goede naam van de groep 0-instelling bij burens/kennissen). Bij de andere ouders speelt onder groep 0-ouders dat de groep 0-instelling een plek vrij had en onder vve-ouders de voorkeur voor het vve-concept. Zij plaatsten hun kind niet in een groep 0-groep omdat deze geen 5 dagdelen ondersteuning nodig had, of vanwege het beeld dat een groep 0 instelling veel ouderbetrokkenheid verwacht, wat moeilijk te organiseren is voor werkende ouders.

Een kleine meerderheid van zowel de vve- als de groep 0-ouders is van plan om hun kind door te laten stromen naar de basisschool waaraan de vve-instelling is aangesloten. De overige vve- en Groep-ouders kiezen hier niet voor, in het ene geval omdat de gewenste basisschool dicht bij huis is, in een ander geval omdat gekozen wordt voor basisonderwijs met een andere signatuur (particulier, islamitisch of christelijk) dan de huidige instelling.

2. De ontwikkeling van de gevolgde kinderen door de ogen van pm'ers en ouders

Met ouders en pm'ers is over verschillende ontwikkelingsgebieden van de kinderen gesproken. Deze gebieden zijn motoriek, rekenen, taal cognitieve vaardigheden, de sociaal-emotionele ontwikkelingen en gedrag tijdens spelsituaties.

De gevolgde vve- en groep 0-kinderen ontwikkelen zich volgens ouders en pm'ers over het algemeen goed op motorisch gebied. Bij de vve-kinderen betreft dit vooral de grove motoriek (rennen, springen, klimmen), bij de groep 0-kinderen wordt deze ontwikkeling ook opgemerkt bij de fijne motoriek (knippen, puzzels leggen, tekenen, kleuren e.d.). Wat betreft rekenen wordt er met de vve-kinderen een begin gemaakt met tellen. Het ene kind is daar wat verder in dan het andere: bij de een vlot het nog niet zo, de ander telt al tot 15. Eenzelfde beeld komt

naar voren uit ervaringen van groep 0-ouders: een deel kan nog niet tellen, of telt niet in de juiste volgorde, een ander deel telt inmiddels tot 10 of 15. De meeste van de gevolgde vve-kinderen ontwikkelt zich volgens ouders en pm'ers goed op het gebied van taal. Zij breiden hun woordenschat uit en gaan betere (lees: langere) zinnen maken. Pm'ers zien bij een aantal kinderen een taalvoorsprong, zoals bij dit meisje:

'Ze loopt echt voor op spraak en taal. Ze maakt ook hele zinnen inclusief bijzinnen: 'ik wil graag in een rondje spelen, dus kunnen jullie een stukje opschuiven?'' (pm'er vve-kind)

Over een enkel vve-kind maken pm'ers zich zorgen over de taalontwikkeling. Dit komt vooral omdat kinderen zich taalkundig niet goed kunnen uiten en/of moeite hebben met praten. In deze gevallen beamen ouders dit, maar geven tegelijkertijd aan dat hun kinderen wel vooruit zijn gegaan op taalgebied. Bij bijna alle groep 0-kinderen constateren pm'ers en/of ouders taalproblemen. Het gaat hier om kinderen die bijvoorbeeld weinig woorden kennen, moeite hebben met (uit)spraak of nauwelijks zinnen kunnen maken. Er wordt wel enige verbetering geconstateerd (bijvoorbeeld in vergelijking met de situatie toen het kind in groep 0 startte), maar deze kinderen blijven een duidelijke achterstand houden. Bij bijna de helft van deze gevallen zijn pm'ers en ouders het eens over de taalproblemen. In de andere gevallen zijn ouders vaker positiever gestemd dan de pm'er. Zo vertelt een pm'er over een kind dat deze nog onder het niveau zit, omdat hij nog niet praat (maar zich wel verstaanbaar kan maken in zijn eigen babytaal), terwijl de ouder van het kind opmerkt dat dit thuis steeds vaker in het Nederlands antwoord of Nederlandse woorden gebruikt.

Bij een aantal vve- en groep 0-kinderen is ingegaan op de cognitieve ontwikkeling. In deze gevallen ontwikkelen kinderen zich naar tevredenheid. Zo is het puzzelen bij het ene kind (erg) vooruit gegaan, en kunnen andere kinderen goed terughalen en verwoorden wat zij hebben meegemaakt.

Op sociaal-emotioneel gebied hebben pm'ers van zowel vve- als groep 0-kinderen in een aantal gevallen een wat ander beeld van het kind dan de ouders. Dit komt vooral voor wanneer pm'ers aangeven dat kinderen achterlopen. Pm'ers hebben het hier over gedrag als veel huilen, introvert en teruggetrokken zijn, onrustig zijn, eenkennig zijn (spelen met een beperkt aantal kinderen) of snel beledigd of driftig zijn. Ouders van de desbetreffende kinderen zien dit gedrag ook, maar benoemen vaker positieve ontwikkelingen. Enkele voorbeelden. Een vve-meisje wordt door een pm'er getypeerd als 'koppig, star, dromerig en snel beledigd'. Haar moeder vertelt:

'Ze kan goed met andere kinderen spelen, maar is soms wat bazig. Ze wordt snel boos en blij. Als iets niet gaat zoals zij wil, dan wordt ze boos. Maar ook wel weer snel vrolijk.' (Moeder, vve-kind)

De moeder van een groep 0-meisje typeert haar als een kind dat gemakkelijk contact maakt met andere kinderen en samenspeelt. De pm'er ziet dit kind als vrij passief:

'Als ze binnen komt dan staart ze, ze kijkt alleen en observeert. We zeggen dat ze iets moet doen maar dat moet je heel vaak herhalen.' (PM'er, groep 0-kind)

Overigens zijn bij bijna de helft van zowel vve- als groep 0-kinderen pm'ers en ouders het eens met de ontwikkeling op sociaal-emotioneel terrein. Vaak gaat het om positieve ontwikkelingen. De kinderen zoeken meer contact en spelen meer met andere kinderen dan in het begin, zij komen steeds beter voor zichzelf op en tonen zich betrokken.

Bij enkele vve- en groep 0-kinderen is gesproken over hun ontwikkeling bij spelsituaties. De kinderen in kwestie doen het in de ogen van ouders over het algemeen goed op dit gebied (over ervaringen van groep 0-pm'ers is weinig bekend omdat hier slechts een enkeling over is geïnterviewd). Zij kunnen zich over goed inleven in het spel (bijvoorbeeld in de rol van politieagent, of van een kokende moeder). Het ene kind ontpopt zich tijdens spelsituaties als leider, bij de andere komt het zorgzame talent naar boven.

3. De meerwaarde van de peuterspeelzaal volgens ouders

In de vorige paragraaf is een beeld gegeven van de ontwikkelingen van vve- en groep 0-kinderen vanuit de optiek van ouders en pm'ers. Een belangrijke vraag aan ouders is in hoeverre vve- of groep 0-instellingen hebben bijdragen aan deze ontwikkeling.

In algemene zin merken ouders (zowel vve als groep 0) thuis de invloed van de instelling. Het komt regelmatig voor dat kinderen hun ervaringen op de instelling mee naar huis nemen. Als er bijvoorbeeld een dansje of liedje is geleerd, dan wordt dat thuis voorgedaan. Of er wordt verteld over wat er in de groep is gedaan.

Alle ouders (zowel vve- als groep 0-ouders) zijn van mening dat de peuterspeelzaal ook op specifieke terreinen meerwaarde heeft voor hun kind. Er zijn drie gebieden te onderscheiden. In de eerste plaats heeft deelname aan een vve- of groep 0-groep gezorgd voor een verbetering van de taalbeheersing. Kinderen praten beter/duidelijker en hebben hun woordenschat uitgebreid ('Ze kent woorden die ze niet van ons geleerd kan hebben.', aldus een vve-ouder). Ten tweede zien ouders dat hun kinderen in sociaal-emotioneel opzicht zijn gegroeid. Zij hebben op de peuterspeelzaal geleerd om om te gaan met andere kinderen, om samen te spelen en te delen, om initiatief te nemen en om hulp te vragen. Ouders van een paar kinderen merken dat hun kind minder afhankelijk is geworden van de ouders, meer zelfvertrouwen heeft gekregen of meer structuur krijgt aangereikt door de instelling. Ten derde is de (fijne) motoriek van een aantal kinderen verbeterd door vve- of groep 0-deelname. Zo heeft een aantal kinderen geleerd om te tekenen, te kleuren, te knippen en/of te kleien.

4. Ouderbetrokkenheid

In de meeste gevallen zijn pm'ers en ouders het met elkaar eens dat ouders betrokken zijn bij hun kind. Dit zien we terug bij zowel de vve- als de groep 0-ouders. Bijna altijd komt de moeder en/of de vader hun kind brengen of halen. Incidenteel wordt dit gedaan door iemand anders, bijvoorbeeld een grootouder of een oudere broer of zus. Ouders besteden aandacht aan de huiswerkboekjes, oefenen thuis met bijvoorbeeld rekenen en taal, zijn aanwezig en/of betrokken bij activiteiten zoals 10-minuten gesprekken, inloopmomenten, en uitjes (bijvoorbeeld een ochtendje zwemmen).

In een paar gevallen komt het voor dat ouders minder betrokken zijn volgens pm'ers. Deze ouders vertrekken bijvoorbeeld snel als hun kind op de instelling is aangekomen, doen weinig met huiswerkboekjes en/of doen weinig mee aan activiteiten. Ouders verklaren dit door de omstandigheid dat zij moeten werken, en dus minder tijd hebben om aandacht aan hun kind te besteden tijdens de overdracht of om mee te doen met activiteiten. Ook komt het voor dat er nog een jonger broertje of zusje is waardoor er minder aandacht voor het kind op de instelling is (ook in de thuissituatie).

5. Oudertevredenheid over de peuterspeelzaal

Een grote meerderheid van de vve- en groep 0-ouders zegt (zeer) tevreden te zijn met de peuterspeelzaal van hun kind. Ze merken dat de peuterspeelzaal hun kind goed doet, dat zij het naar hun zin hebben en pm'ers goed met kinderen om kunnen gaan en hen voldoende aandacht geven. Het contact en communicatie met de pm'ers is over het algemeen goed. Ouders worden goed geïnformeerd over vorderingen van hun kind, wat hun kind die dag heeft meegemaakt en over geplande activiteiten. Ouders kunnen op hun beurt bij pm'ers terecht met vragen of opmerkingen. Ook over de groepsgrootte is er tevredenheid.

Daarnaast noemen ouders een enkel verbeterpunt. Zo maakt een ouder soms mee dat er wat mis gaat in de communicatie, zodat zij (te) laat geïnformeerd worden over activiteiten en ervaart een andere ouder dat de pm'ers het vaak te druk hebben tijdens het brengen en halen van haar kind zodat zij niet altijd alles kan vertellen. Ook wordt als verbeterpunt genoemd dat er wat meer maatwerk kan komen (kinderen individuele begeleiding bieden op gebieden die extra aandacht behoeven, zoals rekenen, taal of de fijne motoriek).

Bevindingen: vve en groep 0 vergeleken

Als de ontwikkeling van vve- en groep 0-kinderen wordt vergeleken op basis van ervaringen en observaties van ouders en pedagogische medewerkers, dan is de belangrijkste bevinding dat er weinig verschillen zichtbaar zijn. Kinderen uit beide groepen ontwikkelen zich op de verschillende gebieden over het algemeen naar tevredenheid van pm'ers en ouders. De meerwaarde die ouders zien in de deelname van hun kind aan vve- of groep 0-groep is eveneens vergelijkbaar: het helpt en stimuleert hun kinderen in de ontwikkeling van taal, op het sociaal-emotionele vlak (samen spelen, samen delen) en op motorisch gebied. Aan de hand van de interviews kan niet worden bepaald of groep 0-kinderen zich in meer of mindere mate ontwikkelen dan vve-kinderen.

Naast overeenkomsten is er ook een aantal verschillen. In de eerste plaats is in een aantal gevallen de pm'er wat kritischer over de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen dan ouders, die op dit terrein meer nadruk leggen op wat in hun ogen goed gaat. Daar waar bijvoorbeeld door een pm'er wordt verteld dat een kind passief is, ziet de ouder dat het kind juist gemakkelijk in de omgang is. In de tweede plaats lijken uitdagingen op het gebied van taalontwikkeling meer voor te komen onder groep 0-kinderen dan onder vve-kinderen. Dit komt wellicht door de thuissituatie: bij de gevolgde vve-kinderen wordt thuis vaker Nederlands gesproken (soms in combinatie met de niet-Nederlandse moedertaal van een of beide ouders) dan bij de groep 0-kinderen. Ook hier zien we dat bij kinderen met een achterstand (in dit geval groep 0-kinderen) de ouders meer nadruk leggen op positieve ontwikkelingen van hun kind dan pm'ers. Zo zien we in een case dat de pm'er ervaart dat het kind überhaupt nog nauwelijks praat, terwijl de ouder opmerkt dat het thuis steeds meer Nederlandse woorden gebruikt.

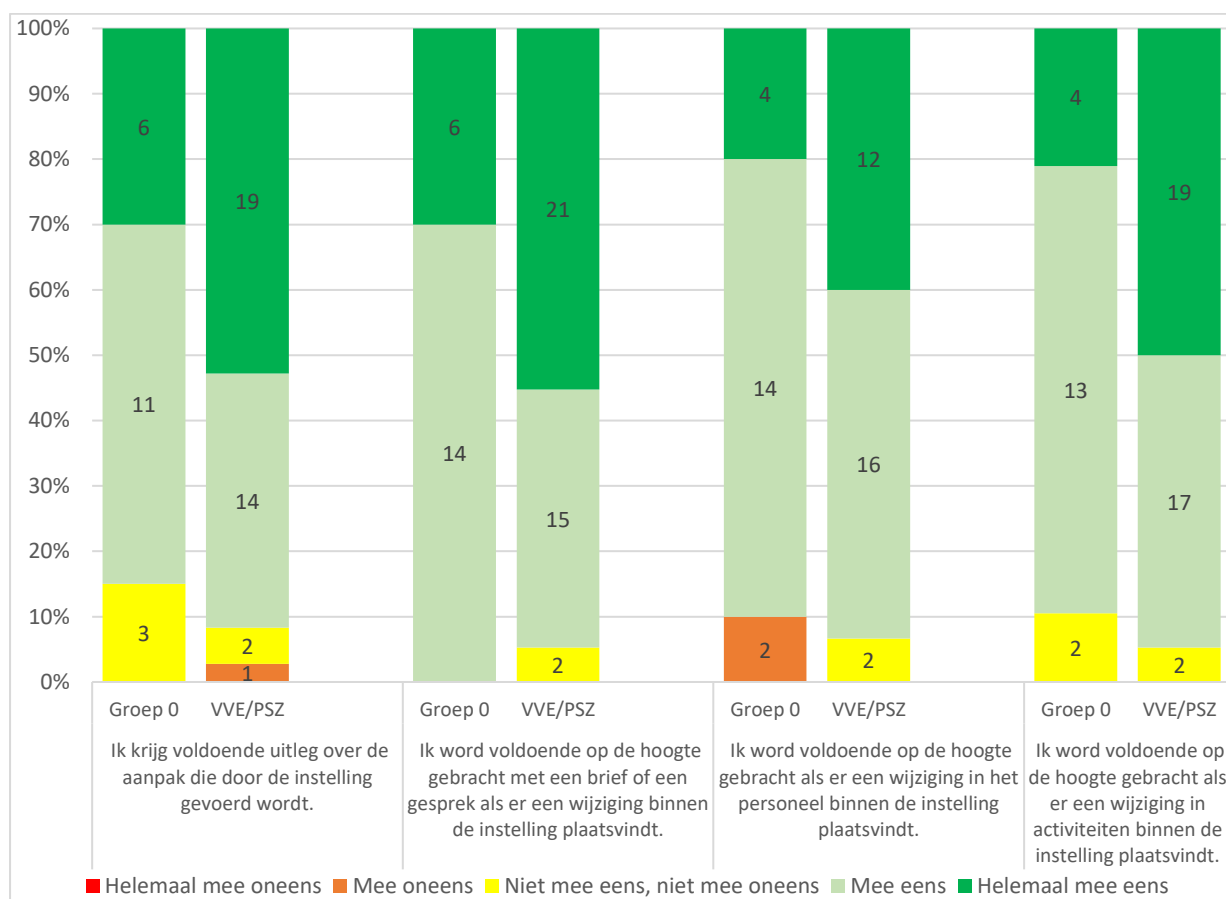
Op basis van bovenstaande bevindingen, die gebaseerd zijn op interviews met ouders en pm'ers over dezelfde groep kinderen, concluderen wij dat het voor de richting waarin kinderen zich ontwikkelen weinig uit lijkt te maken of zij deelnemen aan een vve- of groep 0-groep. Kinderen ontwikkelen zich in beide gevallen in positieve zin, en zowel vve- als groep 0-ouders zijn van mening dat de groep waar hun kind deel van uitmaakt van meerwaarde is en een positieve bijdrage levert aan deze ontwikkeling. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ouders (zeer) tevreden zijn met de vve- en groep 0-instelling. Hier en daar wordt een verbeterpunt genoemd (betere communicatie, meer maatwerk), maar dit zijn incidentele geluiden. De grote tevredenheid over de instelling betekent echter niet dat alle ouders van plan zijn om hun kind door te laten stromen naar de basisschool waaraan de vve- of groep 0-instelling is aangesloten. Dit geldt voor een kleine meerderheid van de ouders. De overige ouders kiezen voor vervolgonderwijs op een basisschool elders omdat deze zich dicht bij huis bevindt of omdat zij de voorkeur hebben voor basisonderwijs met een andere signatuur (particulier, islamitisch, christelijk) dan de huidige instelling.

Bijlage 3 – Resultaten enquête ouders

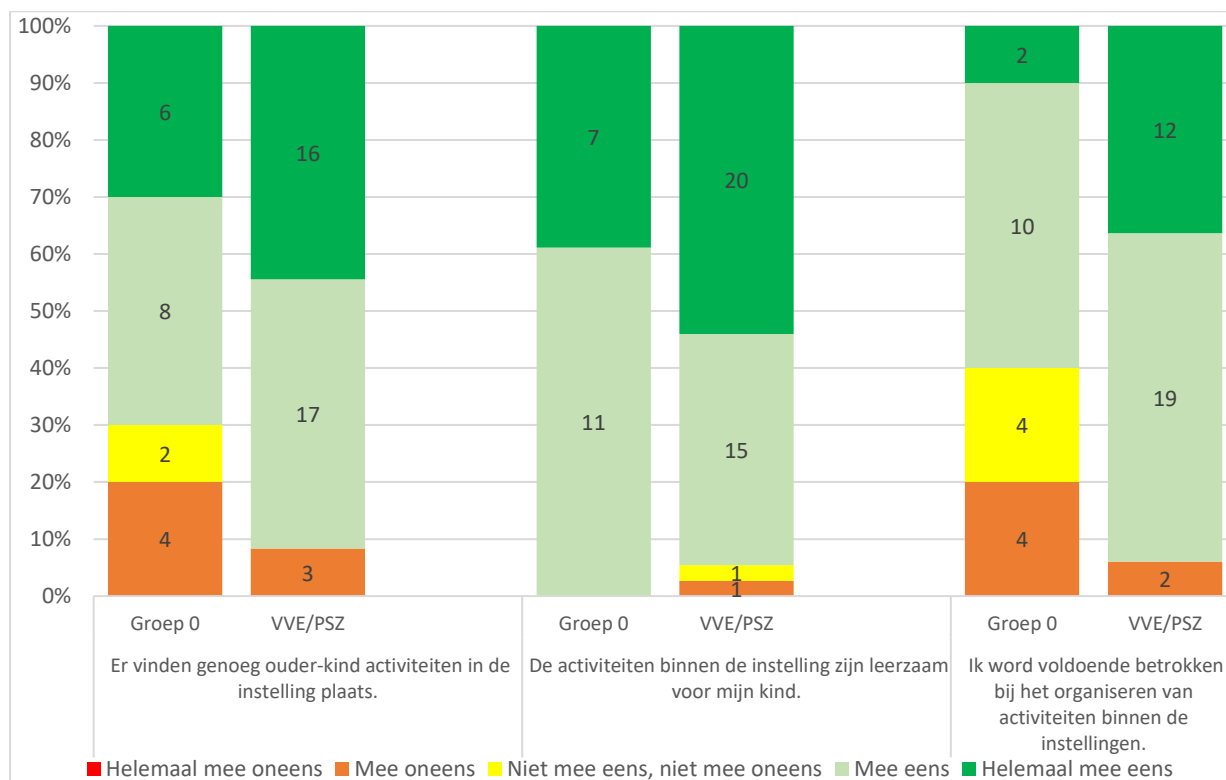
Tabel b3.1: Achtergrond respondenten enquête ouders

		n	%
Geslacht	Man	6	10,0
	Vrouw	54	90,0
Opleidingsniveau	Basisonderwijs	3	5,1
	VMBO	4	6,8
	MBO 1 -2	5	8,5
	MBO 3 -4	20	33,9
	HAVO	2	3,4
	Vwo	2	3,4
	hbo	13	22,0
	wo	10	16,9
Geboorteland	Nederland	38	66,7
	Suriname	3	5,3
	Turkije	2	3,5
	Marokko	2	3,5
	Caribisch Nederland	4	7,0
	Overig EU	3	5,3
	Overig niet-Westers	5	8,8
Herkomst	Autochtoon	30	52,6
	Niet-westerse allochtoon	21	36,8
	Westerse allochtoon	6	10,5
Huishoudens-samenstelling	Alleenstaand	12	20,0
	Getrouwd	29	48,3
	Samenwonend	19	31,7
Aantal kinderen	1	15	25,9
	2	29	50,0
	3	12	20,7
	meer dan 3	2	3,4
Type instelling	groep 0	20	34,5
	vve	38	65,5

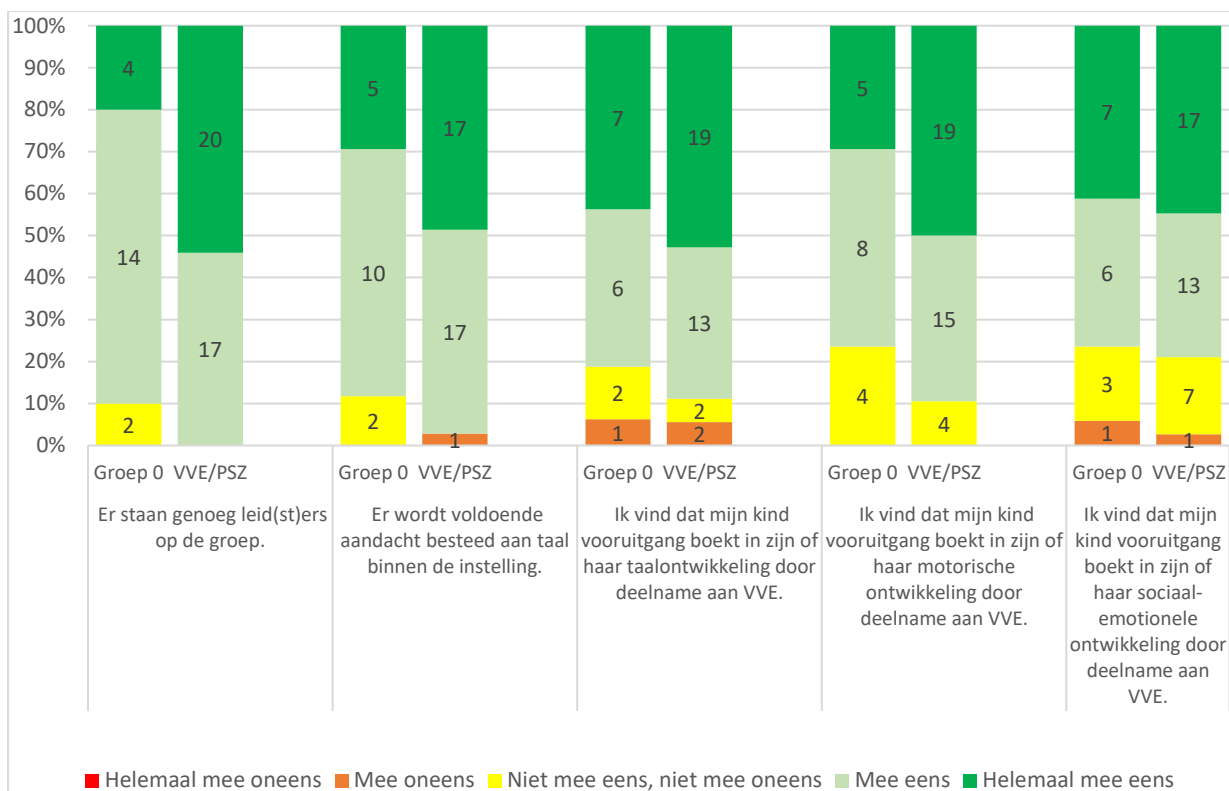
Bron: Risbo, eigen bewerking

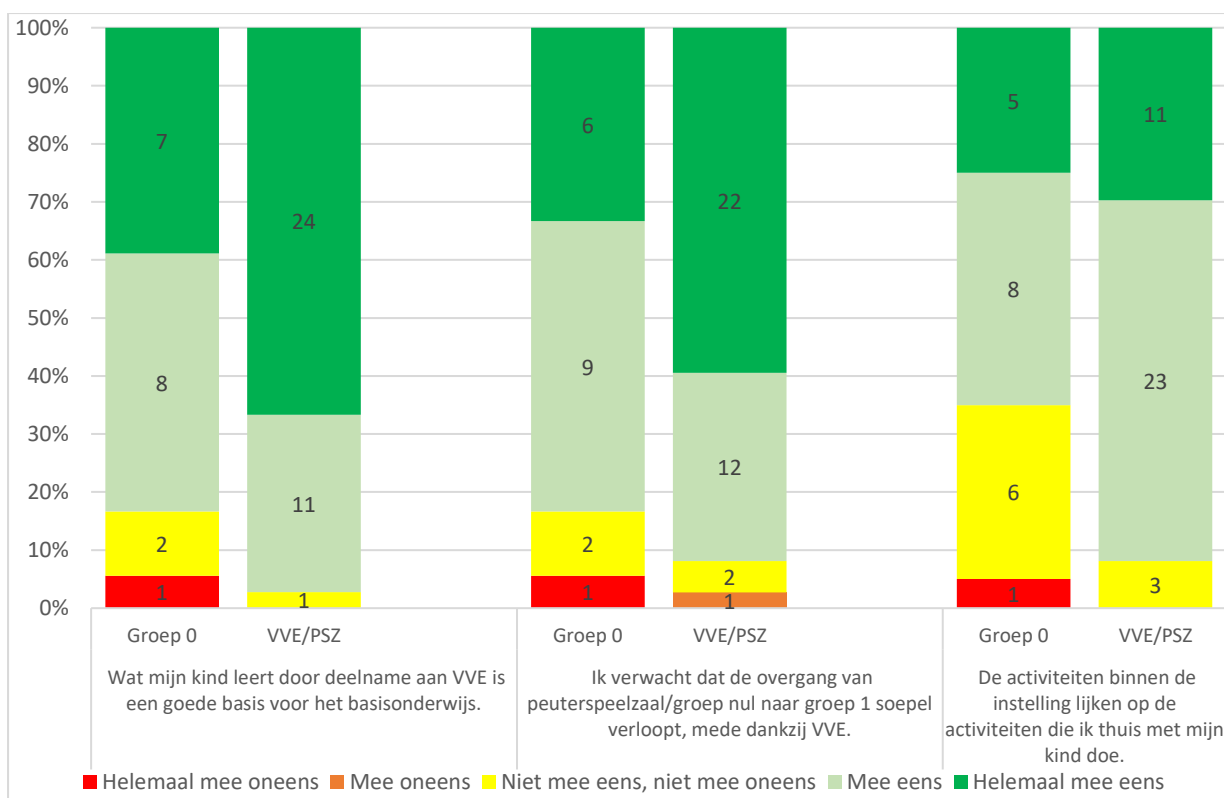
Figuur b3.1: Enquête vragen over de instelling

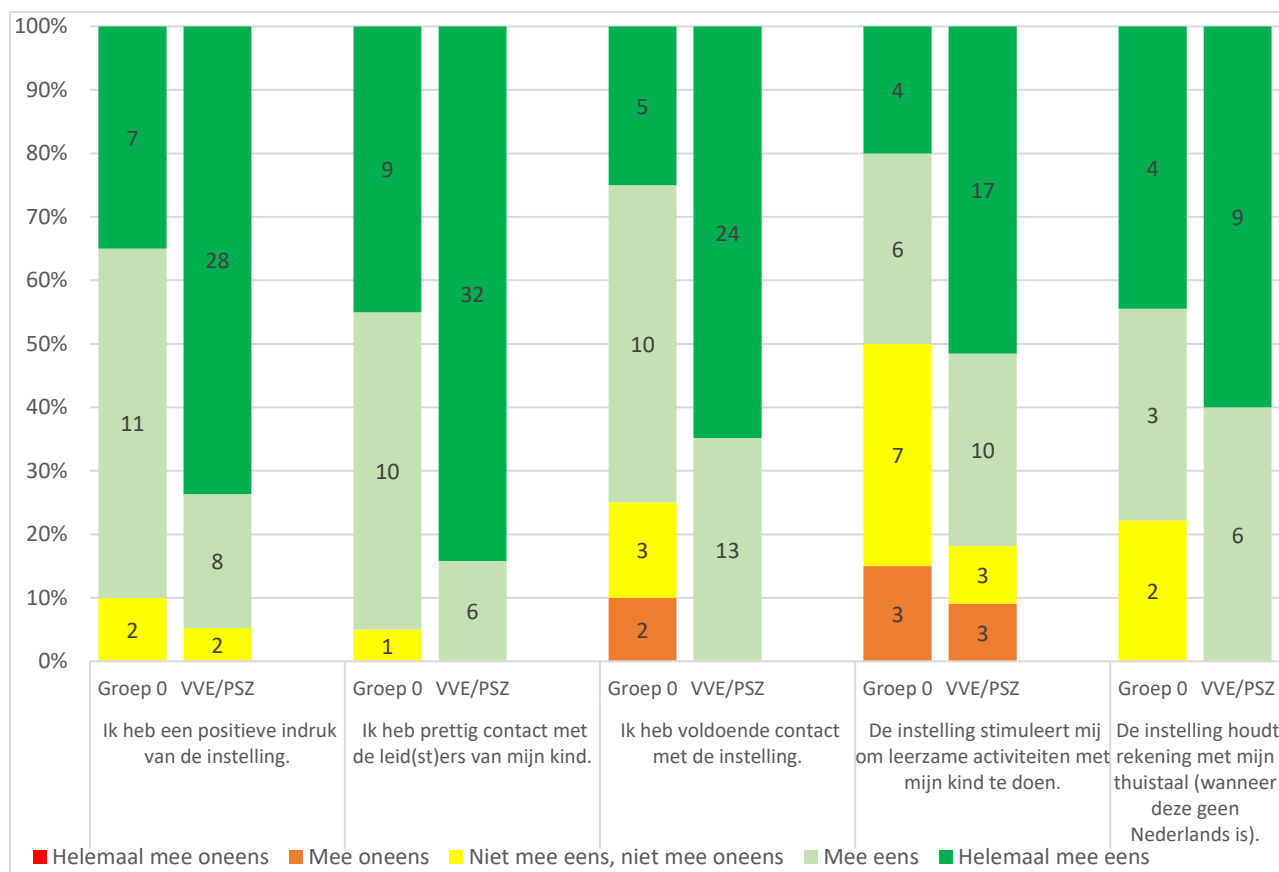
Figuur b3.2: Enquête vragen over activiteiten van de instelling

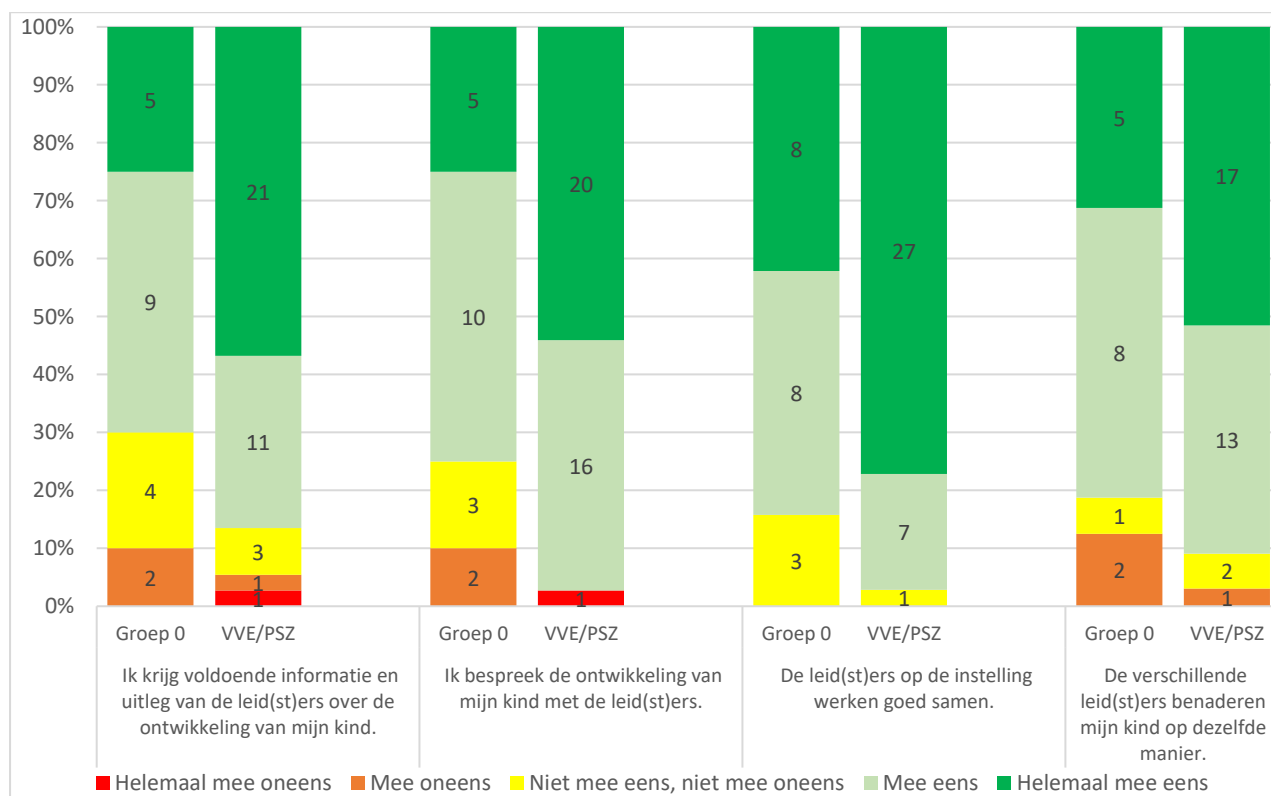
Figuur b3.3: Enquête vragen over de pedagogische/ didactische kwaliteit van de instelling

Figuur b3.4: Enquête vragen over de doorlopende leerlijn

Figuur b3.5: Enquête vragen over het contact tussen de instelling en ouders

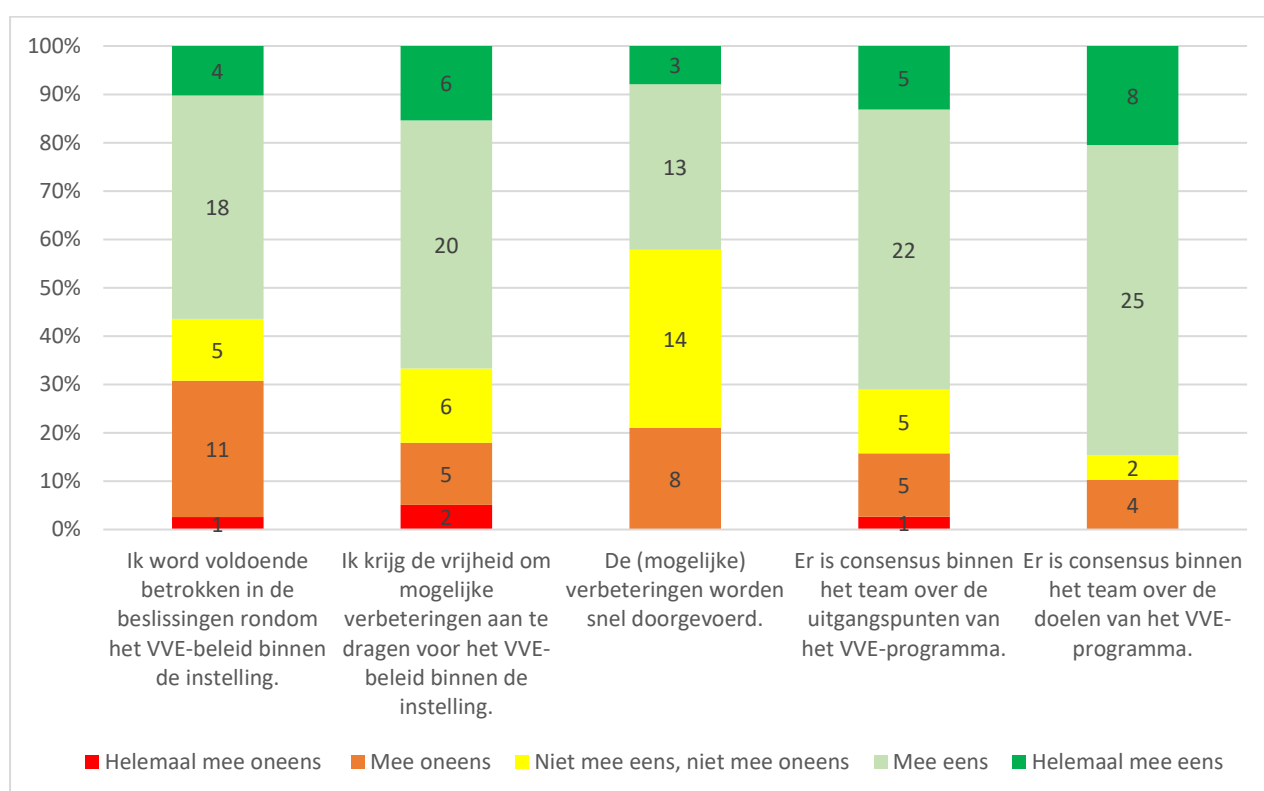

Figuur b3.6: Enquête vragen over de communicatie en samenwerking op/met de instelling

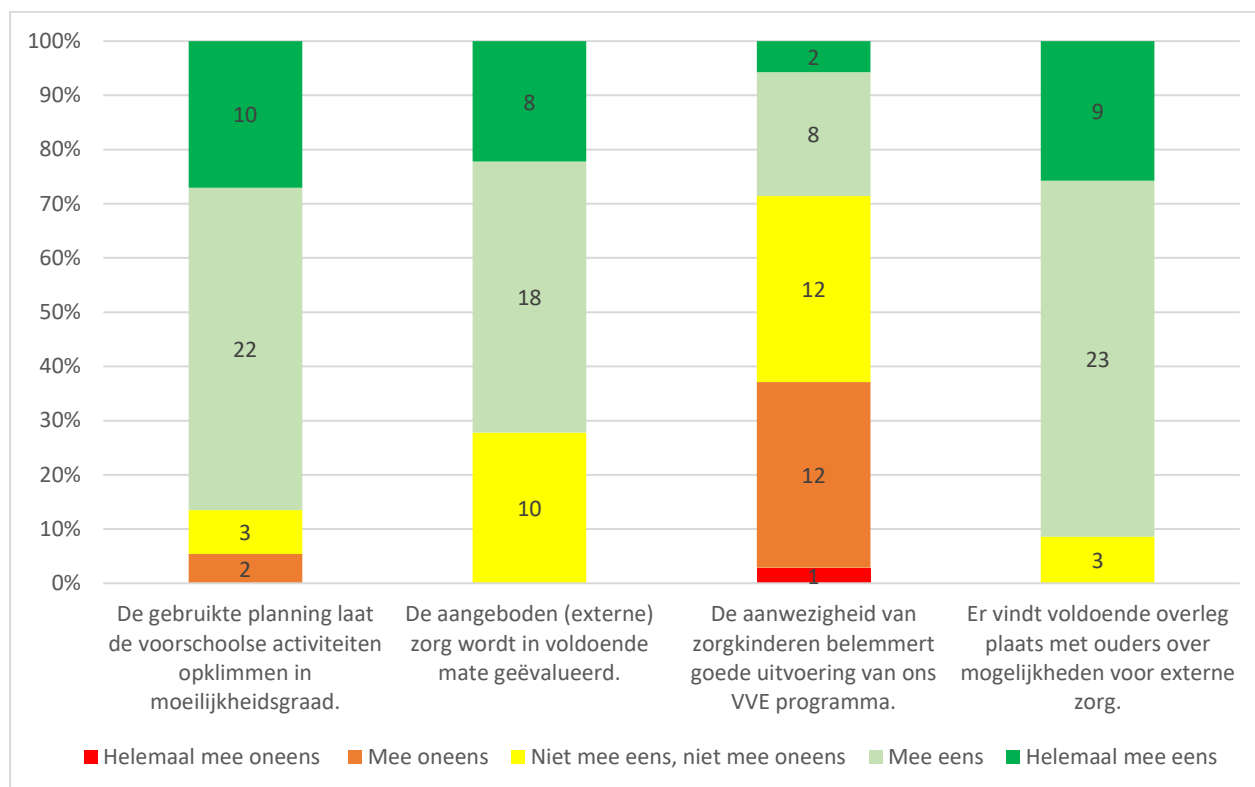
Bijlage 4 – Resultaten enquête pm'ers

Tabel b4.1: kenmerken van deelnemers aan de enquête voor pm'ers

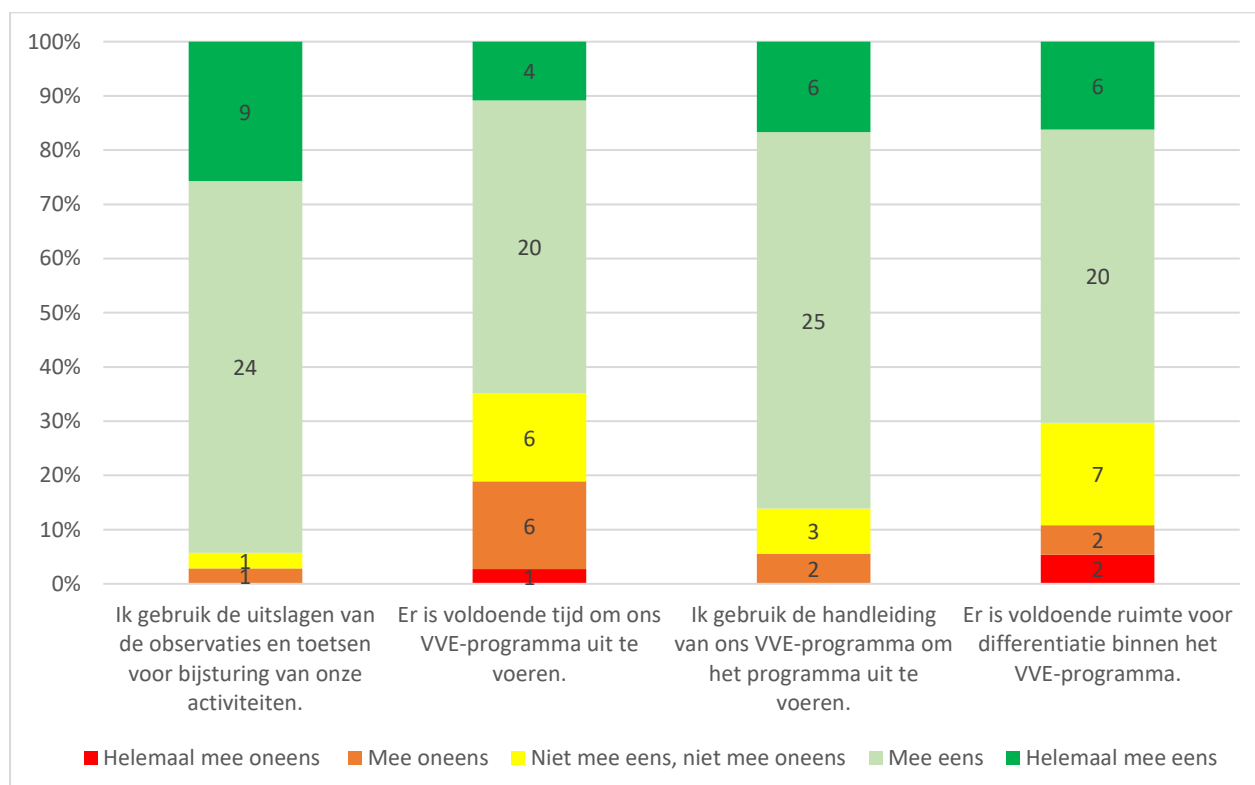
		n	%
Type instelling werkzaam	groep 0	16	44,4
	vve/psz	14	38,9
	Beide	6	16,7
Opleiding	MBO	27	65,9
	hbo	14	34,1
Gebruikte methode	Piramide	2	5,1
	Puk&Ko (Ko-totaal)	34	87,2
	Anders	3	7,7

Figuur b4.1: Stellingen met betrekking tot het beleid van de instelling

Figuur b4.2: Stellingen met betrekking tot de activiteiten en kwaliteit van de instelling

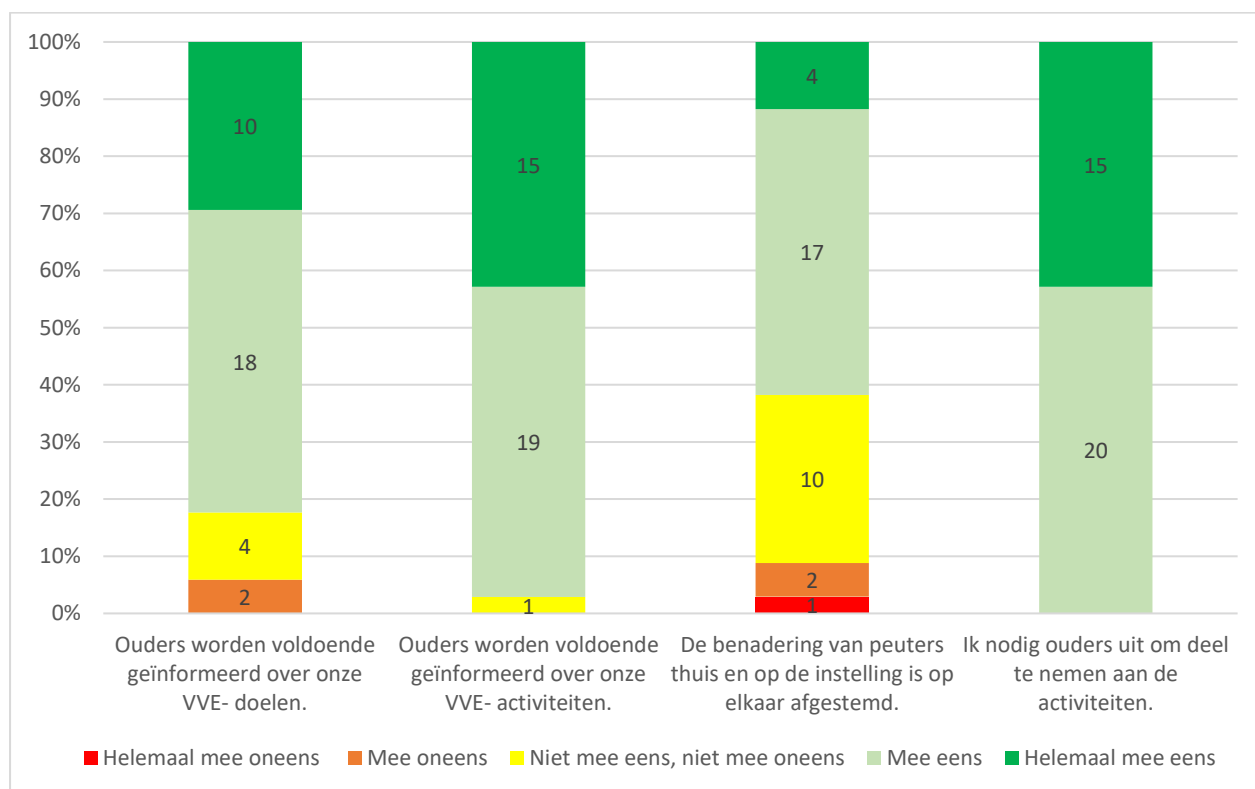
Figuur b4.3: Stellingen met betrekking tot de activiteiten en kwaliteit van de instelling

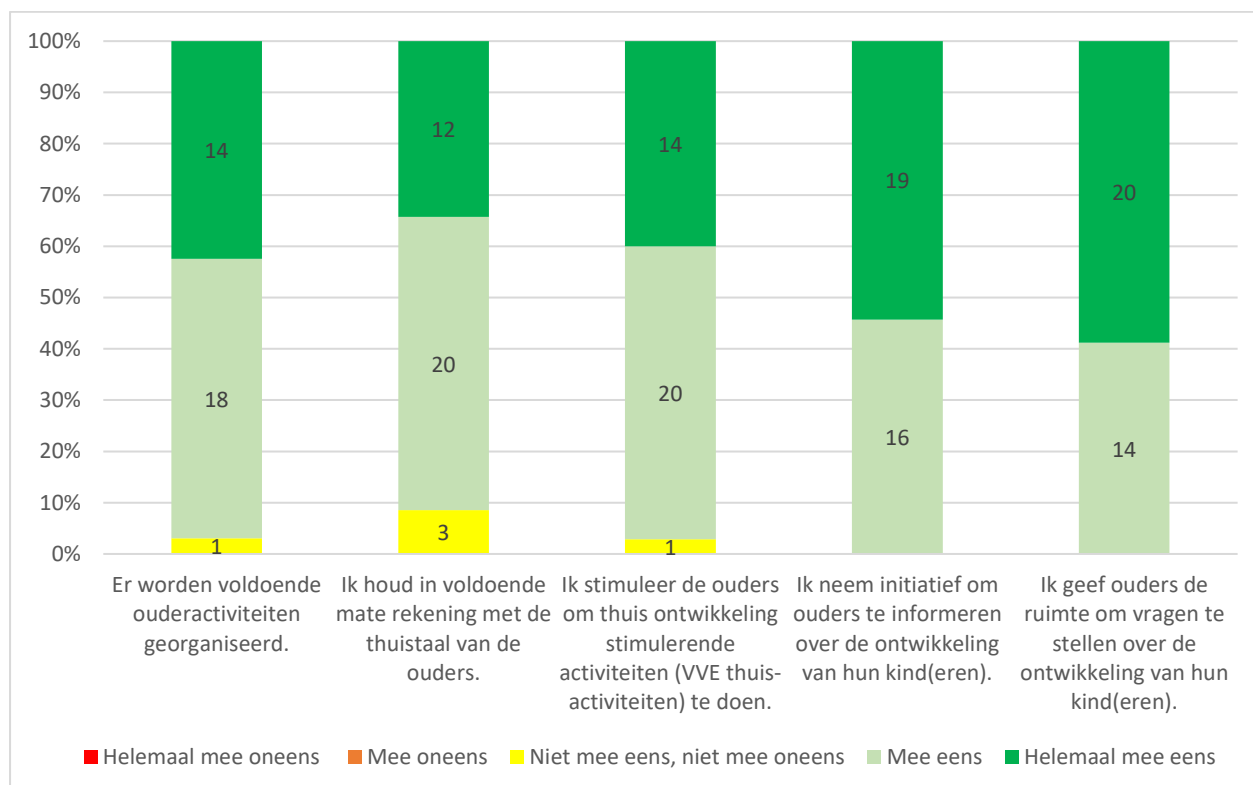
Tabel b4.2: Beschikbaarheid van planning voor verschillende doelen

	Ja van toepassing	Gedeeltelijk van toepassing	Niet van Toepassing	Weet ik niet
Er is een uitgewerkte planning voor het werken met de hele groep.	40			
Er is een uitgewerkte planning voor het werken met een kleine groep.	38	2		
Er is een uitgewerkte planning voor het werken met individuele (zorg)peuters.	23	13	3	1
Er bestaat een overzicht van kinderen die externe zorg (nodig) hebben.	32	2	2	2

Tabel b4.3: Aantal kinderen dat externe zorg nodig heeft

	0 t/m 3	4 t/m 5	Meer dan 5
Hoeveel kinderen bij u op de groep hebben externe zorg (zorg die de voorschool niet kan leveren) nodig?	33	6	1

Figuur b4.4: Stellingen met betrekking tot het contact tussen de instelling en de ouders

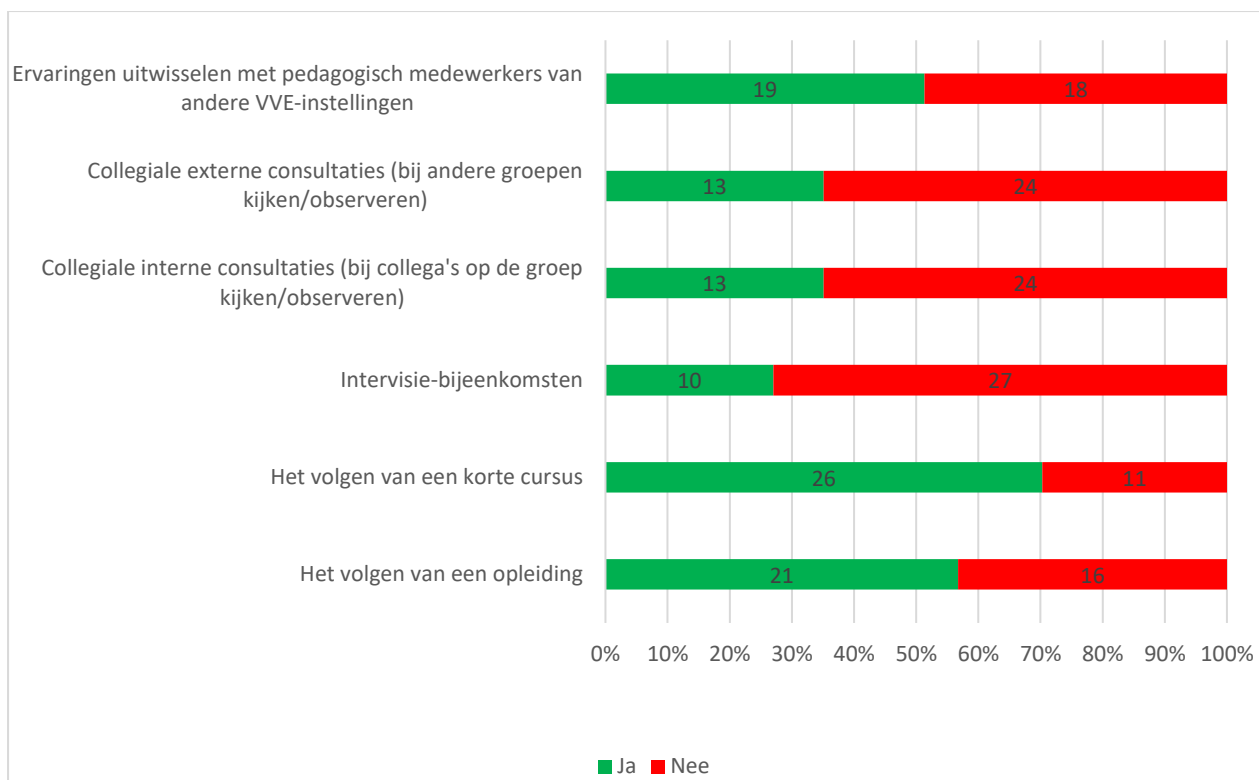
Figuur b4.5: Stellingen met betrekking tot het contact tussen de instelling en de ouders

Tabel b4.4: Frequentie van ouderactiviteiten

	1-3 x per maand	4 -5 x per maand	Meer dan 5x per maand
Hoe vaak per maand organiseert u ouderactiviteiten?	18	16	1

Tabel b4.5: Oordeel over ondersteuning uitvoering vve-programma

	Zeer ontevreden	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden
Hoe tevreden bent u over de ondersteuning en advies die u krijgt van uw locatiemanager bij het vve-programma?	3 (9,1%)	1 (3,0%)	8 (24,2%)	16 (48,5%)	5 (15,2)

Figuur b4.6: Mogelijkheden tot professionalisering